

ภาวะหนี้สินและการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา
ในตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
**Debt and Saving of Rubber Planters in Thung-Tum-Sao Subdistrict,
Hat Yai District, Songkhla Province**

วิยะดา จิตวิริยวัฒน์
Wiyada Jitviriyawat

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการธุรกิจเกษตร
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

**A Minor Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Agribusiness Management
Prince of Songkla University**

2552

ชื่อสารนิพนธ์   ภาวะหนี้สินและการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา ในตำบลทุ่งตำเสา
อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

ผู้เขียน   นางสาววิยะดา จิตวิริยวัฒน์

สาขาวิชา   การจัดการธุรกิจเกษตร

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

คณะกรรมการสอบ

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล) (รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล)

.....กรรมการ
(ดร.สิริรัตน์ เกียรติปฐมชัย)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ปรัดถ พรหมมี)

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล)
ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการจัดการธุรกิจเกษตร

ชื่อสารนิพนธ์	ภาวะหนี้สินและการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
ผู้วิจัย	นางสาววิยะดา จิตวิริยาวัฒน์
สาขาวิชา	การจัดการธุรกิจเกษตร
ปีการศึกษา	2551

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา (2) ภาวะหนี้สิน และการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา และ (3) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้สิน และการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา โดยข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ข้อมูลทุติยภูมิที่รวบรวมจากเอกสารทางวิชาการที่ได้รวบรวมไว้แล้ว และข้อมูลปฐมภูมิ ได้เก็บข้อมูลจากเกษตรกรชาวสวนยางพารา ในตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) โดยเน้นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลของครัวเรือนได้ดี จำนวน 120 ราย และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และสถิติไคสแควร์ (Chi-Square : χ^2) ผลการศึกษา สรุปได้ดังนี้

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 41-50 ปี นับถือศาสนาพุทธ จบการศึกษาระดับประถมศึกษา และมีสถานภาพสมรส อยู่ด้วยกัน มีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 4.2 คนต่อครัวเรือน โดยแบ่งเป็นสมาชิกที่ใช้แรงงาน จำนวน 2.5 คนต่อครัวเรือน สมาชิกที่กำลังศึกษา จำนวน 1.2 คนต่อครัวเรือน และจำนวนสมาชิกที่ไม่ทำงาน/สูงวัย และอื่นๆ จำนวน 0.5 คนต่อครัวเรือน

เกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักเป็นเกษตรกรชาวสวนยางพารา มีพื้นที่การถือครองที่ดินเฉลี่ย 19.2 ไร่/ครัวเรือน ส่วนใหญ่ใช้ที่ดินเป็นพื้นที่ปลูกยางพาราเฉลี่ย 16.9 ไร่/ครัวเรือน และมีพื้นที่กรีดยางพาราเฉลี่ย 12.5 ไร่/ครัวเรือน โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้แรงงานครอบครัวในการกรีดยางพารา

นอกจากนั้นผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีรายได้รวมมากกว่ารายจ่ายรวมจำนวน 60,707 บาท/ครัวเรือน/ปี โดยมีรายได้รวม จำนวน 263,457 บาท/ครัวเรือน/ปี ซึ่งเป็นรายได้จากสวนยางพารา จำนวน 217,720 บาท/ครัวเรือน/ปี และรายจ่ายรวม จำนวน 202,750 บาท/ครัวเรือน/ปี สำหรับทรัพย์สินในครัวเรือนนั้น ส่วนใหญ่มีทรัพย์สินในปัจจุบันเพิ่มขึ้นเกือบทุกรายการเมื่อเทียบกับช่วงก่อน ปี 2545

ก่อนปี 2545 เกษตรกรมีจำนวนหนี้สินเฉลี่ย 177,878 บาท/ครัวเรือน/ปี และปัจจุบันมีจำนวนหนี้สินเฉลี่ยเพิ่มเป็น 310,333 บาท/ครัวเรือน/ปี หรือเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 74.5 ส่วนใหญ่กู้จากแหล่งเงินกู้ในระบบ โดยเฉพาะกลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์การเกษตร และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ตามลำดับ แม้จะเป็นที่น่ายินดีว่า ส่วนใหญ่กู้ไปลงทุนทางการเกษตร แต่บางครั้งเกษตรกรก็ไม่สามารถชำระคืนเงินกู้ได้ตามกำหนด

สำหรับการออมนั้น สัดส่วนของเกษตรกรที่มีการออมเงินในปัจจุบันเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับ ปี 2545 โดยค่าเฉลี่ยของเงินออมช่วงก่อนปี 2545 มีจำนวน 80,155 บาท/ครัวเรือน/ปี และปัจจุบันมีจำนวนเงินออมเฉลี่ยเพิ่มเป็น 256,303 บาท/ครัวเรือน/ปี หรือเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 219.8 ในปัจจุบันส่วนใหญ่ฝากเงินไว้กับสหกรณ์/กลุ่มออมทรัพย์ โดยมีวัตถุประสงค์ในการออมที่สำคัญ คือ เพื่อไว้ใช้ในยามเจ็บป่วย และเพื่อการศึกษาของบุตรหลาน

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้สินและการออมของเกษตรกร พบว่า ค่าใช้จ่ายและสถานะการมีทรัพย์สินรถยนต์ มีอิทธิพลต่อจำนวนหนี้สินของเกษตรกร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.01$ รายได้มีอิทธิพลต่อจำนวนหนี้สินของเกษตรกร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ ในส่วนของการออม พบว่า ขนาดการถือครองที่ดิน และขนาดพื้นที่กรีดยางพารา มีอิทธิพลต่อจำนวนเงินออมของเกษตรกร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.01$ ส่วนจำนวนสมาชิกที่ไม่ทำงาน/สูงวัย และอื่นๆ และรายได้มีอิทธิพลต่อจำนวนเงินออมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$

Minor Thesis Title	Debt and Saving of Rubber Planters in Thung-Tum-Sao Subdistrict, Hat Yai District, Songkhla Province
Author	Miss Wiyada Jitviriyawat
Major	Agribusiness Management
Academic Year	2008

Abstract

The research is aimed to study (1) the social and economic features of rubber planters (2) debt and saving of rubber planters and (3) factors affecting debt and saving of rubber planters. The data comprise of both secondary and primary data. The secondary data are compiled from academic documents and the primary data are collected from rubber planters in Thung-Tum-Sao Subdistrict, Hat Yai District, Songkhla Province. The accidental sampling is implemented to achieve 120 respondents, who provide informative responses. The data analysis is applied by the descriptive statistics and Chi-square (χ^2) test. The results are summarized as details.

Most of the respondents are male, who are 41-50 years old, Buddhists, primary educated, married and not separated. The average members are 4.2 people per household. The members are classified as workforce 2.5 people per household, and non-workforce, who are studying, 1.2 people per household. In addition, the member, who is non-workforce/old aged and classified in other types, is 0.5 people per household.

The majority of the agriculturists are rubber planters as their main career. The average land ownership is 19.2 rais per household. They mostly apply the land for rubber planting, which is 16.9 rais per household in average. The average tapping area is 12.5 rais per household. Most of the rubber planters apply the household workforce in rubber tapping.

Besides, the results reveal that the agriculturists have more total income than total expense for 60,707 baht/household/year. The total income is 263,457 baht/household/year, which derives from rubber plantations for 217,720 baht/household/year. The total expense is 202,750 baht/household/year. The current household assets increase in almost every item when comparing with the figures before 2002.

Before 2002, the agriculturists have the average debt at 177,878 baht/household/year, and the average current assets increase to 310,333 baht/household/year or 74.5% increment. Most of the loan derives from the formal loan, especially the saving groups, the agricultural cooperatives, and Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives respectively. Although the loan is applied for the agricultural investment, the agriculturists sometimes are not capable to pay back within the due date.

In view of saving, the current ratio of the agriculturists with saving implementation increases when comparing with the ratio in 2002. The average saving amount before 2002 is 80,155 baht/household/year. Currently, the average saving amount increases to be 256,303 baht/household/year or 219.8% increment. The agriculturists implement their saving with the cooperatives/saving groups. The aims of the saving are defined as health concern and children's academic purposes.

The analysis result of factors affecting the agriculturists' debt and saving reveal that the expense and status of car ownership influence the debt quantity of the agriculturists with the statistically significance at $\alpha = 0.01$. The income influences the agriculturists' debt with the statistically significance at $\alpha = 0.05$. In view of the agriculturists' saving, the size of land ownership and the tapping area influence the agriculturists' saving amount with the statistically significance at $\alpha = 0.01$. The members, who are not working/old aged, and classified in other types and income, influence the agriculturists' saving amount with the statistically significance at $\alpha = 0.05$.

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะผู้วิจัยได้รับคำปรึกษาและการดูแลเอาใจใส่ด้วยดีเสมอมา จากรองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล ที่ได้กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ โดยเริ่มตั้งแต่การเขียนโครงร่างสารนิพนธ์ การวิเคราะห์ข้อมูล จนกระทั่งการเขียนสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ รวมถึงขอขอบพระคุณ ดร.สิริรัตน์ เกียรติปทุมชัย และผู้ช่วยศาสตราจารย์ปรี๊ด พรหมมี กรรมการสอบสารนิพนธ์ ที่ช่วยกรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ ทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้แล้ว ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ เกษตรกรชาวสวนยางพาราผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่าน ที่เสียสละเวลาอันมีค่าในการให้ข้อมูล อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัยในครั้งนี้

สำหรับบุคคลที่สำคัญยิ่งและจะขาดเสียมิได้ คือ คุณพ่อ คุณแม่ และทุกคนในครอบครัว ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง ที่สนับสนุนและให้กำลังใจมาโดยตลอด และขอขอบคุณรองศาสตราจารย์ ดร.สุธัญญา ทองรักษ์ ที่ช่วยแนะนำในสิ่งที่ดีๆ ระหว่างการเรียนปริญญาโทของผู้วิจัย สุดท้ายขอขอบคุณเพื่อนๆ ทุกคนที่ได้ช่วยเหลือและเป็นกำลังใจเสมอมา คุณค่าสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้กับบุคคลที่มีพระคุณทุกท่านที่กล่าวมา

วิยะดา จิตวิริยาวัฒน์

9 เมษายน 2552

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
Abstract	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญ	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความสำคัญของการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
บทที่ 2 การตรวจสอบเอกสาร	
2.1 ภาพรวมรายได้ รายจ่าย และหนี้สินครัวเรือน	4
2.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	8
2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
บทที่ 3 วิธีวิจัย	
3.1 ข้อมูลและวิธีการรวบรวมข้อมูล	25
3.2 วิธีวิเคราะห์ข้อมูล	27
บทที่ 4 ผลการวิจัยและอภิปรายผล	
4.1 ลักษณะทางสังคมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา	29
4.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรชาวสวนยางพารา	33
4.3 ขนาดการถือครอง และการใช้ที่ดินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา	34
4.4 โครงสร้างรายได้ รายจ่าย และทรัพย์สินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา	36
4.5 ภาวะหนี้สินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา	40
4.6 การออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา	46
4.7 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม กับระดับหนี้สินและระดับการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา	50

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	
5.1 สรุปผลการศึกษา	56
5.2 ข้อเสนอแนะ	60
5.3 ข้อจำกัดและข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	63
บรรณานุกรม	64
ภาคผนวก	
แบบสอบถาม	67
ประวัติผู้เขียน	76

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 2.1	อัตราร้อยละของครัวเรือนที่มีหนี้ และจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือน ทั้งสิ้น ปี 2541 – 2550	5
ตารางที่ 2.2	รายได้และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการยังชีพเฉลี่ยต่อเดือน และหนี้สินต่อ รายได้ของครัวเรือน ปี 2541 – 2550	6
ตารางที่ 3.1	จำนวนตัวอย่างที่ใช้ศึกษา จำแนกตามหมู่บ้าน	26
ตารางที่ 4.1	ลักษณะทางสังคมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา	30
ตารางที่ 4.2	สถานะทางสังคมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา	32
ตารางที่ 4.3	โครงสร้างสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรชาวสวนยางพารา	33
ตารางที่ 4.4	ลักษณะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรชาวสวนยางพารา	34
ตารางที่ 4.5	ขนาดการถือครอง และการใช้ที่ดินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา	35
ตารางที่ 4.6	พื้นที่ปลูกยางพาราที่กรี๊ดได้ และรูปแบบการใช้แรงงานในการกรี๊ด	36
ตารางที่ 4.7	โครงสร้างรายได้ของเกษตรกรชาวสวนยางพารา	37
ตารางที่ 4.8	โครงสร้างค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา	38
ตารางที่ 4.9	ทรัพย์สินในครัวเรือน ของเกษตรกรชาวสวนยางพารา	40
ตารางที่ 4.10	ภาวะหนี้สินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา	41
ตารางที่ 4.11	จำนวนหนี้สินที่มีของเกษตรกรชาวสวนยางพาราก่อนปี 2545 และใน ปัจจุบัน	46
ตารางที่ 4.12	การออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา	47
ตารางที่ 4.13	จำนวนเงินออมที่มีของเกษตรกรชาวสวนยางพาราก่อนปี 2545 และใน ปัจจุบัน	50
ตารางที่ 4.14	ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจำนวนหนี้สินของเกษตรกรชาวสวน ยางพารา	51
ตารางที่ 4.15	ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจำนวนเงินออมของเกษตรกร ชาวสวนยางพารา	53

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 2.1	การกระจายรายได้และการบริโภคในวัฏจักรชีวิต	10
ภาพที่ 3.1	กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมกับระดับหนี้สินและการระดมทุนของเกษตรกรชาวสวนยางพารา	28

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญของการวิจัย

ปัญหาหนี้สินและการออมภาคครัวเรือน เป็นปัญหาสำคัญทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยที่ได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายในช่วง 3-4 ปี ที่ผ่านมา ถึงแม้ในปัจจุบันสถานการณ์หนี้สินของครัวเรือนในภาพรวม ยังอยู่ในระดับที่บริหารจัดการได้ แต่ในอนาคตอาจนำไปสู่ปัญหาได้ เพราะหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนยังเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีความเสี่ยงสู่การเป็นหนี้เกินฐานะ นอกจากนี้ปัญหาหนี้สินของครัวเรือนในภาคเกษตรยังมีความซับซ้อนมากกว่าครัวเรือนทั่วไป โดยเกิดจากการที่รายได้ของเกษตรกรขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้หลายประการ และการอาศัยที่ดินทำกินเป็นหลักทรัพย์สินค้ำประกันในการกู้ยืม

ในภาพรวมครัวเรือนที่มีหนี้สิน ในปี 2545 คิดเป็นร้อยละ 62.4 ของครัวเรือนทั้งหมด ในขณะที่ในปี 2550 ครัวเรือนที่มีหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 63.3 ของครัวเรือนทั้งหมด ส่วนจำนวนหนี้สินเฉลี่ย ในปี 2545 มีจำนวน 82,485 บาทต่อครัวเรือน ในขณะที่ในปี 2550 ได้เพิ่มเป็น 116,681 บาทต่อครัวเรือน สำหรับการออมในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา พบว่าการออมภาคครัวเรือนมีแนวโน้มที่ลดลงอย่างเห็นได้ชัด โดยรายได้ของภาคครัวเรือนมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น แต่ค่าใช้จ่ายของภาคครัวเรือนก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงกว่า โดยอัตราการขยายตัวของรายได้เฉลี่ยต่ำกว่าค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของครัวเรือน กล่าวคือ ในระหว่างปี 2539 ถึงปี 2549 รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 7.09 ต่อปี ขณะที่ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือนเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 7.17 ต่อปี (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2550)

สำหรับภาคใต้ในปี 2549 ครัวเรือนที่มีหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 61.0 ของครัวเรือนทั้งหมด โดยมีหนี้สินเฉลี่ย 114,179 บาทต่อครัวเรือน หรือประมาณ 6.1 เท่าของรายได้ โดยส่วนใหญ่เป็นการก่อหนี้เพื่อใช้จ่ายในครัวเรือน คิดร้อยละ 70.9 และก่อหนี้เพื่อการผลิตทางการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 10.8 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2550) ด้านการออมของภาคใต้ อยู่ในภาวะที่ด้อยเมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยของประเทศ กล่าวคือ ปี 2549 พบว่า ครัวเรือนภาคใต้มีเงินออมและอัตราการออมอยู่ในระดับสูง คือ มีเงินออมเฉลี่ยต่อเดือน 7,975 บาท สูงกว่าเงินออมของประเทศที่มีเงินออมเฉลี่ย จำนวน 6,425 บาท และอัตราการออม (เงินออมต่อรายได้) ร้อยละ 20.0 เทียบกับอัตราการออมของประเทศ คิดเป็นร้อยละ 15.1 เนื่องจากโครงสร้างภาคการผลิตที่สำคัญในภาคใต้ขึ้นอยู่กับภาคการเกษตรโดยมีสัดส่วน คิดเป็นร้อยละ 35 ของผลิตภัณฑ์ภาค (Gross Regional Product : GRP) ซึ่งเป็นฐานรายได้และเกี่ยวข้องกับประชากรส่วนใหญ่ของภาคใต้ โดยแบ่งเป็นสาขาพืชผล คิดเป็นร้อยละ 68 ประกอบด้วยยางพารา คิดร้อยละ 48 (ธนาคารแห่งประเทศไทย

สำนักงานภาคใต้, 2551) สำหรับภาคใต้มีพื้นที่ปลูกยางพารา คิดเป็นร้อยละ 67.83 ของพื้นที่ปลูกยางพาราทั้งประเทศ ในจำนวนนี้ จังหวัดสงขลา มีพื้นที่ปลูกยางพารา คิดเป็นร้อยละ 12.74 ของพื้นที่ปลูกยางพาราภาคใต้ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2551)

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าปัจจุบันครัวเรือนในภาคใต้ยังมีปัจจัยพื้นฐานการเพาะปลูกที่เอื้อต่อการเพิ่มศักยภาพการออมโดยเฉพาะเกษตรกรชาวสวนยางพารา ซึ่งราคาผลผลิตทรงตัวอยู่ในระดับสูงตั้งแต่ปี 2545 ส่งผลให้รายได้ของครัวเรือนเกษตรกรสูงขึ้น แต่ในขณะเดียวกันรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกรในภาคใต้ก็สูงตามไปด้วย โดยในปี 2549 ครัวเรือนภาคใต้มีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 18,668 บาท ขณะที่รายจ่ายของครัวเรือนเฉลี่ยเดือนละ 15,260 บาท ส่วนใหญ่เป็นรายจ่ายเพื่อการบริโภคอุปโภคในครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 89.0 หากครัวเรือนสามารถลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลงได้ ก็จะสามารถเพิ่มเงินออมได้มากขึ้น และพร้อมที่จะรองรับปัญหาความผันผวนของราคาผลผลิต และความผันผวนทางเศรษฐกิจได้ในที่สุด

การศึกษา ภาวะหนี้สินและการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ครั้งนี้จึงมีขึ้นเพื่อตอบคำถามว่า โครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในพื้นที่ศึกษามีลักษณะเป็นอย่างไร การจัดการรายได้ รายจ่าย ภาวะหนี้สิน และการออมของเกษตรกรเป็นอย่างไร ปัจจัยอะไรบ้างที่มีอิทธิพลต่อหนี้สิน และเงินออมของเกษตรกร องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยจะเป็นประโยชน์กับทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและตัวเกษตรกรเอง จะได้นำไปใช้ในการวางแผนแก้ไขหนี้สิน ส่งเสริมการออม การเข้าถึงบริการทางการเงิน และปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เพื่อยกระดับมาตรฐานการครองชีพของเกษตรกรชาวสวนยางพารา ให้มีชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาเรื่องภาวะหนี้สินและการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา ในตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา ในตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
- 2) เพื่อศึกษาภาวะหนี้สินและการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา ในตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
- 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้สินและการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา ในตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษานี้ต้องการศึกษาเกี่ยวกับสถานะหนี้สินและการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา โดยศึกษาถึงโครงสร้างรายได้ รายจ่าย หนี้สินต่อรายได้ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้สินและการออม ตลอดจนพัฒนาการของหนี้สินและการออม ก่อนปี 2545 ซึ่งราคายางพาราอยู่ในระดับต่ำกว่า 29.02 บาท ต่อกิโลกรัม และในปี 2551 ราคายางพาราเฉลี่ย 79.90 บาทต่อกิโลกรัม (สำนักตลาดกลางยางพารา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา อ้างโดย สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางพารา, 2552) โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ศึกษา คือ เกษตรกรชาวสวนยางพาราในพื้นที่ 4 หมู่บ้านในตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เนื่องจากเป็นพื้นที่ ที่มีเกษตรกรชาวสวนยางพารามาก และมีพฤติกรรมค่าใช้จ่ายที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเน้นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลของครัวเรือนได้ดี จำนวน 120 ราย ซึ่งผู้วิจัยเก็บข้อมูลเดือน มกราคม 2552

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาถึงภาวะหนี้สินและการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา ในตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา สามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กลุ่มออมทรัพย์ องค์การบริหารส่วนตำบล ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางพารา ในการวางแผนแก้ไขปัญหาหนี้ครัวเรือนได้อย่างเหมาะสม และส่งเสริมการออม ซึ่งจะยกระดับมาตรฐานการครองชีพของเกษตรกรชาวสวนยางพาราให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

บทที่ 2

การตรวจสอบเอกสาร

การตรวจสอบเอกสาร เรื่อง ภาวะหนี้สินและการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา ในตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ประกอบด้วย

- 2.1 ภาพรวมรายได้ รายจ่าย และหนี้สินครัวเรือน
- 2.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
- 2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ภาพรวมรายได้ รายจ่าย และหนี้สินครัวเรือน

2.1.1 ภาพรวมรายได้ รายจ่าย และหนี้สินครัวเรือนประเทศ

จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึง ข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ ค่าใช้จ่าย ภาวะหนี้สิน และทรัพย์สินของครัวเรือน ตลอดจนลักษณะที่อยู่อาศัย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลทุกเดือน (มกราคม-ธันวาคม 2550) จากครัวเรือนตัวอย่างในทุกจังหวัดทั่วประเทศ ทั้งในเขตและนอกเขตเทศบาล 52,000 ครัวเรือน ทั้งนี้ค่าใช้จ่ายที่นำเสนอเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ยที่จำเป็นต้องใช้ในการยังชีพเท่านั้น จึงไม่รวมการสะสมทุน เช่น ซื้อมัน/ที่ดิน และเงินออม ดังนี้ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2550)

1) รายได้ครัวเรือน ปี 2550

ครัวเรือนทั่วประเทศ ในปี 2550 มีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 18,660 บาท ส่วนใหญ่เป็นรายได้จากการทำงาน คิดเป็นร้อยละ 71.60 ซึ่งได้แก่ ค่าจ้างเงินเดือน คิดเป็นร้อยละ 39.90 จากการทำธุรกิจ คิดเป็นร้อยละ 20.80 และจากการทำการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 10.90 และมีรายได้ที่ไม่ได้เกิดจากการทำงาน เช่น เงินที่ได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นนอกครัวเรือน/รัฐบาล คิดเป็นร้อยละ 9.90 รายได้จากทรัพย์สิน เช่น ดอกเบี้ย คิดเป็นร้อยละ 2.00 นอกจากนี้ยังมีรายได้ในรูปแบบสวัสดิการ/สินค้าและบริการต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 14.50

2) ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน ปี 2550

ครัวเรือนทั่วประเทศ ในปี 2550 มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเดือนละ 14,500 บาท ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 33.00 เป็นค่าอาหารและเครื่องดื่ม (ซึ่งในจำนวนนี้มีค่าเครื่องดื่มที่เป็นแอลกอฮอล์ คิดเป็นร้อยละ 1.30) รองลงมาเป็นค่าที่อยู่อาศัย และเครื่องใช้ภายในบ้าน คิดเป็นร้อยละ 20.10 ใช้เกี่ยวกับการเดินทางและยานพาหนะ คิดเป็นร้อยละ 18.20 ใช้ส่วนบุคคล/เครื่องนุ่งห่ม/รองเท้า คิดเป็นร้อยละ 5.60 ในการสื่อสาร คิดเป็นร้อยละ 3.40 ใช้ในการบันเทิง/การจัดงานพิธี คิดเป็นร้อยละ 2.50 ค่าใช้จ่ายในการศึกษาและกิจกรรมทางศาสนา คิดเป็นร้อยละ 2.10 และ 1.00

ตามลำดับ สำหรับค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค เช่น ค่าภาษี ของขวัญ เบี้ยประกันภัย ซื่อสลากกินแบ่ง/หวย ดอกเบี้ย คิดเป็นร้อยละ 12.20

3) ภาวะหนี้สินครัวเรือน ปี 2550

ภาวะหนี้สินของครัวเรือนทั่วประเทศ ตั้งแต่ ปี 2541-2550 พบว่ามีหนี้สินเพิ่มขึ้น จากการเปรียบเทียบ ปี 2541 ครัวเรือนมีหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 55.1 ของครัวเรือนทั้งหมด โดยมีจำนวนหนี้สินเฉลี่ย 69,675 บาทต่อครัวเรือน และในปี 2550 ครัวเรือนมีหนี้สินเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 63.3 ของครัวเรือนทั้งหมด โดยมีจำนวนหนี้สินเฉลี่ย 116,681 บาทต่อครัวเรือน แสดงให้เห็นว่า ตั้งแต่ ปี 2541-2550 คนไทยมีหนี้สินเพิ่มขึ้น 47,006 บาทต่อครัวเรือน (ตารางที่ 2.1)

ตารางที่ 2.1 อัตราร้อยละของครัวเรือนที่มีหนี้ และจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนทั้งสิ้น ปี 2541 – 2550

ปี	จำนวนหนี้สินเฉลี่ย (บาท)	ครัวเรือนที่มีหนี้ (ร้อยละ)
2541	69,675	55.1
2543	68,405	56.3
2545	82,485	62.4
2547	104,571	66.4
2549	116,585	64.4
2550	116,681	63.3

ที่มา : คัดแปลงจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2550

ภาวะหนี้สินของครัวเรือนส่วนใหญ่เป็นการก่อหนี้เพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค และใช้ในการซื้อบ้าน/ที่ดินใกล้เคียงกัน คือ คิดเป็นร้อยละ 33.3 และ 33.1 ตามลำดับ รองลงมาใช้ทำการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 15.2 และใช้ทำธุรกิจที่ไม่ใช่การเกษตร คิดเป็นร้อยละ 14.4 สำหรับหนี้สินเพื่อใช้ในการศึกษามีเพียง ร้อยละ 2.7 เท่านั้น

4) การเปรียบเทียบรายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สิน ต่อรายได้ปี 2541-2550

ครัวเรือนทั่วประเทศ ตั้งแต่ปี 2541-2550 โดยเปรียบเทียบมีรายได้เฉลี่ยมากกว่า ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยที่จำเป็นในการยังชีพ และพบว่า รายได้และค่าใช้จ่าย ตั้งแต่ปี 2545-2550 เพิ่มขึ้น คือ รายได้เพิ่มจาก 13,736 เป็น 18,660 บาท และค่าใช้จ่าย เพิ่มจาก 10,889 เป็น 14,500 บาท ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาผลต่างของรายได้ และค่าใช้จ่าย ในปี 2550 พบว่า รายได้สูงกว่า ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการยังชีพอยู่เพียง 4,160 บาทต่อครัวเรือน หรือประมาณ 1,300 บาทต่อคน เท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่ถูกนำไปใช้ในการชำระหนี้ ซึ่งหนี้สินต่อรายได้ครัวเรือนในปี 2547 จะสูงสุด

เมื่อเทียบกับปีอื่นๆ แต่อย่างไรก็ตาม หลังจากนั้นพบว่าอัตราส่วนหนี้สินต่อรายได้มีแนวโน้มลดลงเรื่อยๆ เหลือ 6.6 และ 6.3 เท่า ในปี 2549 และ 2550 ตามลำดับ (ตารางที่ 2.2)

ตารางที่ 2.2 รายได้และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการยังชีพเฉลี่ยต่อเดือน และหนี้สินต่อรายได้ของครัวเรือน ปี 2541 – 2550

ปี	รายได้เฉลี่ย (บาท)	ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย (บาท)	หนี้สินต่อรายได้
2541	12,492	10,389	5.6
2543	12,150	9,848	5.6
2545	13,736	10,889	6.0
2547	14,963	12,297	7.0
2549	17,787	14,311	6.6
2550	18,660	14,500	6.3

ที่มา : ดัดแปลงจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2550

5) การเปลี่ยนแปลงรายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของครัวเรือน ปี 2549-2550

เมื่อเปรียบเทียบอัตราการเปลี่ยนแปลงของรายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของครัวเรือนทั่วประเทศ พบว่ารายได้และค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเพิ่มขึ้นจากปี 2549 โดยรายได้มีอัตราการเพิ่มขึ้นมากกว่าค่าใช้จ่าย คือรายได้เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 4.9 ขณะที่ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.3 ต่อปี ทำให้สัดส่วนของค่าใช้จ่าย/รายได้ลดลงจากร้อยละ 80.5 ในปี 2549 เหลือ 77.7 ในปี 2550 ส่วนภาวะการเป็นหนี้ของครัวเรือนมีแนวโน้มดีขึ้น คือ จำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้ลดลง คิดเป็นร้อยละ 1.7 จำนวนเงินที่เป็นหนี้ใกล้เคียงกัน คือ จาก 116,585 เป็น 116,681 บาทต่อครัวเรือน และจำนวนหนี้สินต่อรายได้ลดลง คิดเป็นร้อยละ 4.5

6) การเปรียบเทียบการกระจายรายได้ของครัวเรือน ปี 2549-2550

ในการวิเคราะห์การกระจายรายได้ โดยได้จัดแบ่งครัวเรือนของประเทศเป็น 5 กลุ่มเท่าๆ กัน และนำมาเรียงลำดับตามรายได้ประจำต่อคนต่อเดือนจากน้อยไปมาก (กลุ่มที่ 1 มีรายได้ต่ำสุด และกลุ่มที่ 5 มีรายได้สูงสุด) จากการเปรียบเทียบ ปี 2549 กับ ปี 2550 พบว่า กลุ่มที่มีรายได้สูงสุด มีส่วนแบ่งของรายได้ลดลงจากร้อยละ 50.9 เป็นร้อยละ 49.2 ขณะที่กลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุด มีส่วนแบ่งของรายได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 5.1 เป็นร้อยละ 5.7 และพบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ของความไม่เสมอภาค (Gini Coefficient) ด้านการกระจายรายได้ของครัวเรือนทั่วประเทศ มีค่าลดลง คือ จาก 0.439 ในปี 2549 เป็น 0.418 ในปี 2550 แสดงให้เห็นว่า ในภาพรวมการกระจายรายได้ของประเทศดีขึ้น

สำหรับรายได้ประจำต่อคนต่อเดือน โดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นจาก 5,245 บาท ในปี 2549 เป็น 5,494 บาท ในปี 2550 โดยเพิ่มขึ้นในทุกกลุ่ม คือ กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้สูงสุดมีรายได้ประจำต่อคนต่อเดือนเพิ่มขึ้นจาก 16,574 บาท เป็น 16,905 บาท และกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำสุด มีรายได้ประจำต่อคนต่อเดือนเพิ่มขึ้นจาก 1,111 บาท เป็น 1,310 บาท

7) การเปรียบเทียบรายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของครัวเรือน ปี 2550 รายภาค

สำหรับการเปรียบเทียบรายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของครัวเรือนเป็นรายภาค พบว่า จังหวัด กรุงเทพฯ นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ มีรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยสูงกว่าภาคอื่นมาก คือ 35,007 บาท โดยมีค่าใช้จ่ายและจำนวนหนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนสูงสุดเช่นเดียวกัน คือ 23,996 และ 151,168 บาท ตามลำดับ และมีสัดส่วนของค่าใช้จ่ายต่อรายได้ คิดเป็นร้อยละ 68.60 และพบว่า ครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีรายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินต่ำสุด โดยมีสัดส่วนของค่าใช้จ่ายต่อรายได้สูงถึง คิดเป็นร้อยละ 84.00 ซึ่งจะทำให้เกิดการออมหรือชำระหนี้ได้น้อยมากเมื่อเทียบกับภาคอื่นๆ โดยภาคกลาง ภาคใต้ และภาคเหนือ อยู่ระหว่างร้อยละ 80-81

8) การเปรียบเทียบรายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของครัวเรือน ปี 2550 ตามสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (ตามอาชีพ)

สำหรับการเปรียบเทียบรายได้ ค่าใช้จ่าย และหนี้สินของครัวเรือนตามสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม พบว่า ครัวเรือนลูกจ้างที่ปฏิบัติงานวิชาชีพ/นักวิชาการ/นักบริหาร มีรายได้เฉลี่ยสูงสุดถึง 42,863 บาท รองลงมา ได้แก่ ครัวเรือนของผู้ดำเนินธุรกิจที่ไม่ใช่เกษตรกร/เสมียน/พนักงาน/ผู้ให้บริการ และผู้ปฏิบัติงานในขบวนการผลิต 25,208 19,311 และ 14,095 บาท ตามลำดับ และรายได้ต่ำสุด คือ ครัวเรือนผู้ทำประมง/ป่าไม้/ล่าสัตว์/หาของป่า 9,185 บาท และพบว่า ครัวเรือนอาชีพใดมีรายได้สูง ส่วนใหญ่จะมีค่าใช้จ่ายและจำนวนเงินที่เป็นหนี้สูงเช่นเดียวกัน

2.1.2 ภาพรวมรายได้ รายจ่าย หนี้สิน และการออมครัวเรือนภาคใต้

ในการสำรวจครัวเรือนภาคใต้ ด้านรายรับ รายจ่าย และหนี้สิน ปี 2549 พบว่า ครัวเรือนภาคใต้มีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 18,688 บาท ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน 15,260 บาท รายได้ส่วนใหญ่มาจากการทำงาน คิดเป็นร้อยละ 77.8 ได้แก่ ค่าจ้างเงินเดือน ทำการเกษตร และ ทำธุรกิจ ส่วนรายได้ที่ไม่ใช่จากการทำงาน คิดเป็นร้อยละ 23.2 ได้แก่ เงินช่วยเหลือจากบุคคลอื่นนอกครัวเรือน/รัฐ รายได้จากทรัพย์สิน (ดอกเบี้ย รายได้ในรูปสวัสดิการ ค่าเช่า เงินปันผล) ส่วนค่าใช้จ่ายครัวเรือนภาคใต้มีค่าใช้จ่าย คิดเป็นร้อยละ 81.7 ของรายได้ เป็นค่าใช้จ่ายเพื่ออุปโภคบริโภค คิดเป็นร้อยละ 89.0 ได้แก่ ค่าที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ภายในบ้าน ยานพาหนะและการเดินทาง เครื่องนุ่งห่ม/รองเท้าและค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล ค่ารักษาพยาบาล การศึกษา เป็นต้น และ

ค่าใช้จ่ายที่ไม่เกี่ยวกับการอุปโภคบริโภค คิดเป็นละ 11.0 ได้แก่ ดอกเบี้ยเงินกู้ ชื้อสลากกินแบ่งรัฐบาล/หวย เบี้ยประกันภัย เป็นต้น (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2549)

สำหรับหนี้สินครัวเรือนภาคใต้เกินครึ่งหนึ่งมีหนี้สิน (ร้อยละ 61.0) หนี้สินเฉลี่ย 114,179 บาท หรือประมาณ 6.1 เท่าของรายได้ ส่วนใหญ่เป็นการก่อหนี้เพื่อใช้ในครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 70.9 ได้แก่ ชื้อบ้านและที่ดิน อุปโภคบริโภค และการศึกษา เป็นต้น ที่เหลือเป็นการก่อหนี้เพื่อทำธุรกิจและทำการเกษตร (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2549)

ในส่วนของกรมครัวเรือนภาคใต้ มีเงินออมเฉลี่ย ในไตรมาส ที่ 4 ของปี 2549 พบว่าครัวเรือนภาคใต้มีเงินออมและอัตราการออมอยู่ในระดับสูง คือ มีเงินออมเฉลี่ยต่อเดือน 7,975 บาท สูงกว่าเงินออมของประเทศที่มีเงินออมเฉลี่ย จำนวน 6,425 บาท และอัตราการออม (เงินออมต่อรายได้)ร้อยละ 20.0 เทียบกับอัตราการออมของประเทศ ร้อยละ 15.1 โดยกลุ่มอาชีพที่มีเงินออมเฉลี่ย และอัตราการออมสูงสุด 3 ลำดับแรก คือ กลุ่มวิชาชีพเฉพาะ กลุ่มเกษตรกรที่มีที่ดินเป็นของตนเอง และกลุ่มผู้ประกอบการ (ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคใต้, 2551)

2.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ก่อนที่จะเริ่มทำความเข้าใจเกี่ยวกับภาวะหนี้สิน และการออมครัวเรือนของเกษตรกร ต้องเข้าใจว่าทำไมครัวเรือนถึงกู้เงิน ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมการกู้เงินของครัวเรือนนั้น เกี่ยวเนื่องกับความเข้าใจเรื่องการบริโภคของครัวเรือน ดังนั้นต้องกลับไปทบทวนทฤษฎีพื้นฐานที่แต่ละครัวเรือนเลือกจัดการกับการบริโภคในช่วงชีวิตของตนเองอย่างไร จึงเสนอทฤษฎีที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.2.1 ทฤษฎีรายได้ถาวร

มิลตัน ฟรีดแมน (Milton Friedman) ได้เสนอทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้ถาวร (Permanent Income Theory of Consumption) ขึ้นในปี 2500 โดยเขามีความเห็นเห็นว่า ในระยะยาวการบริโภคจะมีความสัมพันธ์กับรายได้ถาวรในสัดส่วนที่คงที่ ดังสมการ (สุระชัย, 2550)

$$C = kY^p \quad \dots\dots\dots(1)$$

โดยที่ k = สัดส่วนของการบริโภคต่อรายได้

Y^p = รายได้ถาวร

ตามแนวคิดของฟรีดแมน รายได้ถาวรหมายถึง รายได้เฉลี่ยระยะยาวที่คาดว่าจะได้รับจากสินทรัพย์ที่เป็นมนุษย์ (Human Wealth) และสินทรัพย์ที่ไม่ใช่มนุษย์ (Non-Human Wealth) นั่นคือ รายได้เฉลี่ยที่คาดว่าจะได้รับจากการทำงานและจากสินทรัพย์อื่นๆ ที่บุคคลถือไว้ อย่างไรก็ตามในงวดเวลาหนึ่งๆ รายได้ที่เกิดขึ้นอาจจะแตกต่างไปจากรายได้ถาวรได้ เพราะมีรายได้

ชั่วคราว (Transitory Income) เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นรายได้ในระดับส่วนบุคคลหรือในระดับส่วนรวม ดังนั้นจึงได้

$$Y = Y^p + Y^t \quad \dots\dots\dots(2)$$

โดยที่ Y = รายได้ที่เกิดขึ้นจริงในงวดเวลาหนึ่ง

Y^p = รายได้ถาวร

Y^t = รายได้ชั่วคราว

รายได้ชั่วคราวที่เกิดขึ้นในงวดเวลาใดเวลาหนึ่งนี้อาจจะมีค่าเป็นบวก หรือเป็นลบก็ได้ แต่ในระยะยาวแล้วมีค่าบวก และค่าลบจะชดเชยกันได้พอดี ดังนั้นในระยะยาวรายได้ที่เกิดขึ้นจริงในงวดเวลาใดก็ตามจะเป็นรายได้ถาวรเท่านั้น

รายได้ถาวรในงวดเวลาใดจะเป็นฟังก์ชันกับรายได้ถาวรในอดีต และส่วนเปลี่ยนแปลงของรายได้ นั่นคือ

$$Y^p_t = Y^p_{t-1} + a(Y_t - Y^p_{t-1}) \quad ; \quad 0 < a < 1 \quad \dots\dots\dots(3)$$

ส่วนทางด้านกรบริโภคที่เกิดขึ้นในงวดเวลาใดก็เช่นเดียวกันกับทางด้านรายได้ กล่าวคือ การบริโภคที่เกิดขึ้นจะประกอบด้วยกรบริโภคถาวร และกรบริโภคชั่วคราว นั่นคือ

$$C = C^p + C^t$$

โดยที่ C = การบริโภคที่เกิดขึ้นจริงในงวดเวลาหนึ่ง

C^p = การบริโภคถาวร

C^t = การบริโภคชั่วคราว

ในระยะยาวกรบริโภคที่เกิดขึ้นจริงจะเป็นกรบริโภคถาวร ด้วยเหตุผลเช่นเดียวกันกับที่อธิบายไว้ในกรณีของรายได้

ฟรีดแมนได้มีข้อสมมติว่า ไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันระหว่างรายได้ถาวรกับรายได้ชั่วคราว ระหว่างกรบริโภคถาวรกับกรบริโภคชั่วคราว และระหว่างกรบริโภคชั่วคราวกับรายได้ชั่วคราว หมายความว่าแนวโน้มในการบริโภคจากรายได้ชั่วคราวจะเป็นศูนย์ ดังนั้นรายได้ชั่วคราวจะแปรผันโดยตรงกับการออม และเมื่อพิจารณาความโน้มเอียงการออมส่วนเพิ่ม (Marginal Propensity to Save) จะพบว่าความโน้มเอียงการออมส่วนเพิ่มที่ได้จากรายได้ชั่วคราวจะมีค่ามากกว่ารายได้ถาวร

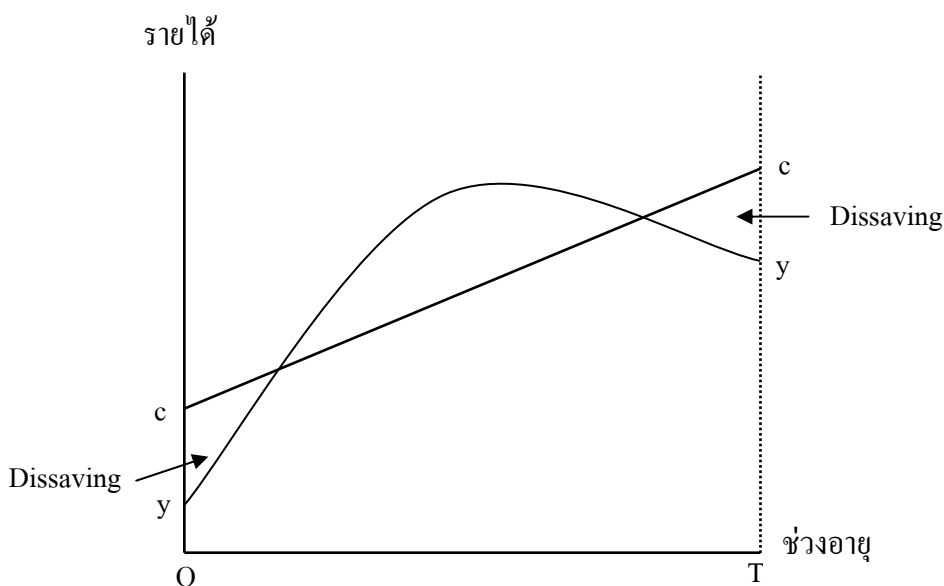
อย่างไรก็ตามในการศึกษาทฤษฎีนี้เพื่อต้องการให้รู้ถึงลักษณะของการบริโภค และการออม ของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ว่ามีลักษณะเป็นไปตามทฤษฎีดังกล่าวอย่างไร โดยรายได้ถาวรเป็นรายได้ส่วนที่เจ้าของเข้าใจว่าจะมีความคงทน ไม่ลดหายไปอย่างชั่วคราวซึ่งชั่วคราว ซึ่งเป็นรายได้ที่เป็นปกติธรรมดา เช่น รายได้ประจำ เงินเดือน และรายได้ชั่วคราว เป็นรายได้ฉาบฉวยที่ได้เป็นครั้งคราว เช่น โบนัส เงินถูกหวย เงินจากการพนัน เงินที่คนให้มา เงินรางวัลพิเศษ เป็นต้นหาก

รายได้ถาวรเพิ่มขึ้น รายจ่ายเพื่อการบริโภคของครัวเรือนก็จะเพิ่มขึ้น และกลับกัน ในกรณีที่รายได้ถาวรลดลง รายจ่ายเพื่อการบริโภคของครัวเรือนก็ลดลง

2.2.2 ทฤษฎีวัฏจักรชีวิต

ทฤษฎีวัฏจักรชีวิต (Life Cycle Theory of Consumption) เป็นทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นโดยนักเศรษฐศาสตร์หลายท่าน อาทิ ฟรังโก มอดดิเกลียนี (Franco Modigliani) อัลเบิร์ต แอนโด (Albert Ando) และริชาร์ด บรูมเบิร์ก (Richard Brumberg) ได้เสนอแนวคิดร่วมกัน โดยมอดดิเกลียนี เริ่มเสนอผลงานตั้งแต่ปี 2497 ซึ่งมีแนวคิดว่าการตัดสินใจของครัวเรือนระหว่างการบริโภคกับการออม ในขณะที่ใดขณะหนึ่ง สะท้อนถึงความพยายามที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายของการกระจายการบริโภคตลอดชีวิตภายใต้ข้อจำกัดของรายได้หรือทรัพยากรที่คาดว่าจะได้รับตลอดชั่วอายุขัย ซึ่งหมายความว่า ระดับการบริโภคของครัวเรือนมิได้ขึ้นอยู่กับระดับรายได้ในช่วงเวลาปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับรายได้ที่เขาคาดว่าจะได้รับในอนาคตอีกด้วย (สุระชัย, 2550)

ตามสมมติฐานของทฤษฎีวัฏจักรชีวิต การกระจายของรายได้และการบริโภคของบุคคลในวัฏจักรชีวิตเป็นไปในลักษณะที่แสดงไว้ดังนี้ (ภาพที่ 2.1)

ภาพที่ 2.1 การกระจายรายได้และการบริโภคในวัฏจักรชีวิต

ที่มา : Branson อ้างโดย สุระชัย, 2550

ภาพที่ 2.1 สมมติให้อายุขัยของบุคคลคือ OT ในช่วงอายุน้อยๆ บุคคลยังมีรายได้ต่ำ แต่เมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้น (อยู่ในวัยกลางคน) เขามีรายได้สูงขึ้น และจะมีรายได้ลดลงเมื่ออยู่ในวัยสูงอายุ การกระจายรายได้ตลอดชั่วอายุขัยของบุคคลจึงมีลักษณะเหมือนเส้นโค้ง yy ส่วนเส้น

การบริโภค cc เป็นเส้นตรงเอียงลาดจากซ้ายมือขึ้นไปทางขวามือ แสดงว่าในช่วงอายุน้อย ระดับการบริโภคของบุคคลจะยังต่ำอยู่ แต่ระดับการบริโภคจะสูงขึ้นเรื่อยๆ เมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้น

เมื่อเปรียบเทียบเส้นรายได้ yy กับเส้นการบริโภค cc แล้วจะเห็นได้ว่า ในช่วงอายุน้อย บุคคลจะมีระดับการบริโภคสูงกว่าระดับรายได้ แสดงว่าในช่วงนั้น เขาจะมีการออมเป็นลบ (Dissaving) หรือมีหนี้สินเกิดขึ้น แต่เมื่ออยู่ในวัยกลางคน บุคคลจะมีระดับรายได้สูงกว่าระดับการบริโภค ทำให้เขาสามารถออมทรัพย์ได้ ส่วนในวัยสูงอายุ รายได้ของบุคคลจะลดลง ในขณะที่การบริโภคงยังคงสูงอยู่ บุคคลจะกลับมามีการออมเป็นลบอีกครั้งหนึ่ง

ถ้าแนวคิดตามสมมติฐานนี้เป็นจริง ก็หมายความว่า เมื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการออมกับระดับรายได้ของครัวเรือนต่างๆ ที่มีระดับรายได้ต่างกันในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งจะพบว่า ครัวเรือนที่มีระดับรายได้สูงซึ่งส่วนใหญ่อาจเป็นครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนที่อายุอยู่ในวัยกลางคน สัดส่วนการออมต่อรายได้ของครัวเรือนเหล่านี้จะมีค่าค่อนข้างสูง ส่วนครัวเรือนที่มีระดับรายได้ต่ำ ซึ่งส่วนใหญ่อาจเป็นครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนอายุน้อย หรืออยู่ในวัยสูงอายุ สัดส่วนการออมต่อรายได้ของครัวเรือนเหล่านี้จะมีค่าค่อนข้างต่ำ

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง ภาวะหนี้สินและการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำเป็นต้องมีการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องและเอกสารอ้างอิงต่างๆ รวมทั้งการตรวจสอบเอกสารที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยที่กำลังศึกษาอยู่ ซึ่งประกอบด้วย งานวิจัยต่างๆ ดังนี้

เสาวลักษณ์ ธรรมทีปกุล (2538) ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการออมของครัวเรือนเกษตรกร ลูกค้า ธ.ก.ส. โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมที่กำหนดพฤติกรรมการออมของครัวเรือนเกษตรกรลูกค้า ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) โดยปัจจัยเหล่านั้น ประกอบด้วย รายได้ ทรัพย์สินสุทธิ อายุของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนผู้พึ่งพิงในครัวเรือน (2) ปัจจัยทางด้านแรงจูงใจในการออมของครัวเรือน ได้แก่ จุดมุ่งหมายในการออมเพื่อเก็บไว้ใช้ในยามเจ็บป่วยชรา หรือยามฉุกเฉิน และการออมเพื่อ การศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน หรือเพื่อการลงทุนในการประกอบอาชีพ และ (3) วัตถุประสงค์ในการออม รูปแบบการออมของครัวเรือน และพฤติกรรมการฝากเงินกับ สถาบันการเงินของครัวเรือน ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายส่งเสริมการออมของครัวเรือนเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. ต่อไป การศึกษาในส่วนแรก เป็นการศึกษาถึงลักษณะทางสังคม เศรษฐกิจและการออมของครัวเรือนเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. ซึ่งศึกษาโดยอาศัยตารางสถิติเบื้องต้นในการวิเคราะห์ และได้อาศัย ทฤษฎีสมมติฐานรายได้สมบูรณ์

ของ Keynes สมมติฐานวัฏจักรชีวิตของ Modigliani และ Brumberg และงานศึกษาพฤติกรรมการออมของครัวเรือนในประเทศไทยเป็นแนวทางในการสร้างแบบจำลอง เพื่ออธิบายพฤติกรรมการออมของครัวเรือนเกษตรกรรูกค้า ช.ก.ส. ประเภทสมการเดียวและประมาณค่าทางเศรษฐมิติ โดยใช้วิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary Least Square) สำหรับข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเป็นข้อมูลภาคตัดขวาง (Cross-Section Data) ในปี 2537/2538 ซึ่งได้จากแบบสอบถาม พฤติกรรมการออมของครัวเรือนเกษตรกรรูกค้า ช.ก.ส. ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2 จังหวัด คือ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดร้อยเอ็ด ในรอบระยะเวลา 1 ปี ในที่นี้ คือระยะเวลาตั้งแต่ เมษายน 2537 ถึง มีนาคม 2538 ในการศึกษา ได้ใช้แบบจำลองสมการการออม ประมาณค่าสมการการออมของครัวเรือนกลุ่มต่างๆ

ผลการศึกษาพบว่า รายได้เป็นปัจจัยกำหนดการออมของครัวเรือนเกษตรกรรูกค้า ช.ก.ส. ทุกกลุ่ม อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติในเชิงบวก และค่าความยืดหยุ่นของเงินออมต่อรายได้มีค่ามากกว่า 1 แสดงว่าครัวเรือนที่มีรายได้แตกต่างกันจะมีการ ออมที่แตกต่างกันมาก และทรัพย์สินสุทธิเป็นปัจจัยที่กำหนดการออมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในเชิงลบ สำหรับอายุของหัวหน้าครัวเรือนนั้น ไม่มีผลในการกำหนด การออมของครัวเรือนเกษตรกรรูกค้า ช.ก.ส. ทุกกลุ่ม และเมื่อ ศึกษาโดยแบ่งครัวเรือนตามช่วงอายุของหัวหน้าครัวเรือน ปรากฏว่า ครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนมีอายุ 61 ปี ขึ้นไปมีการออมสูงสุด รองลงมา คือครัวเรือนที่หัวหน้าครัวเรือนมีอายุในช่วง 41-50 ปี 51-60 ปี และ 21-40 ปี ตามลำดับ แสดงว่าพฤติกรรมการออมของครัวเรือนเกษตรกรรูกค้า ช.ก.ส. ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน วัฏจักรชีวิต ส่วนการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนเป็นปัจจัยที่กำหนดการออมของครัวเรือนเกษตรกรรูกค้า ช.ก.ส. โดยรวม ครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดร้อยเอ็ด และครัวเรือนที่ทำไร่มันสำปะหลัง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในเชิงบวกและจำนวนผู้พึ่งพิงในครัวเรือน เป็นปัจจัยที่กำหนดการออมของครัวเรือนชานา และครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดร้อยเอ็ด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในเชิงลบ รวมทั้งจุดมุ่งหมายในการออมเพื่อเก็บไว้ใช้ในยามเจ็บป่วย ชรา หรือยามฉุกเฉิน และ จุดมุ่งหมายในการออมเพื่อการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน หรือเพื่อลงทุนในการประกอบอาชีพ มิใช่แรงจูงใจสำคัญที่ทำให้การออมของครัวเรือนเกษตรกรรูกค้า ช.ก.ส. เพิ่มขึ้น

นอกจากนี้ จากการศึกษาปรากฏว่า ค่าความโน้มเอียงในการออมเฉลี่ยของครัวเรือนชานามีค่าสูงกว่าครัวเรือนชานา และไร่ และครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดบุรีรัมย์ มีค่าความโน้มเอียงในการออมเฉลี่ยสูงกว่า ครัวเรือนเกษตรกรใน จังหวัดร้อยเอ็ด รวมทั้งครัวเรือนเกษตรกรรูกค้า ช.ก.ส. มีค่าความโน้มเอียงในการออมเฉลี่ย ต่ำกว่าครัวเรือนใน ประเทศไทยและครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งในเขตเทศบาล และนอกเขตเทศบาล สำหรับรูปแบบการออมที่สำคัญของครัวเรือนเกษตรกรรูกค้า ช.ก.ส. คือ การออมในรูปทรัพย์สินสภาพคล่อง

ได้แก่ การถือเงินสด ผ่ากับสถาบันการเงิน โดยมีเหตุผลในการออม คือเพื่อเก็บไว้ใช้ในยามเจ็บป่วย ชรา หรือยามฉุกเฉิน และ เพื่อการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน การศึกษาในครั้งนี้ได้ศึกษาถึง ความคิดเห็นของครัวเรือน เกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. เกี่ยวกับบริการรับฝากเงินของ ธ.ก.ส. ปรากฏว่า ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในเชิงบวก แต่มีครัวเรือนกลุ่มหนึ่งมีความคิดเห็นในเชิงลบในลักษณะที่คล้ายกัน คือ ธ.ก.ส. ให้บริการล่าช้า สถานที่คับแคบ และเหตุผลสำคัญที่ ครัวเรือนไม่ฝากเงินกับ ธ.ก.ส. คือ ไม่มีเงินเหลือฝาก โดย มิได้มีเหตุผลเนื่องจากความไม่สะดวกในการใช้บริการ หรือไม่พึงพอใจกับอัตราผลตอบแทนจากการฝากเงินแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่า ครัวเรือนเกษตรกรต้องเสียต้นทุนและ เวลาในการเดินทางไปฝากเงินกับสถาบันการเงินแต่ ครัวเรือน เกษตรกรก็ไม่นิยมนฝากเงินกับบริการรับฝากเงินนอกสถานที่ของ สถาบันการเงิน ทั้งนี้ เนื่องจากความไม่มั่นใจหรือกลัวถูกหลอกลวง

สุกิจ รัชฎกิจพรรณ (2543) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรอำเภอปากพลีกับ ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สาขาปากพลี อำเภอปากพลี จังหวัด นครนายก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) วัตถุประสงค์การขอกู้เงินกับการนำเงินกู้ไปใช้ (2) ศึกษาสาเหตุที่ทำให้เกิดการค้างชำระหนี้สิน และ (3) ศึกษาวิธีการ แก้ไขปัญหาของเกษตรกรราย ที่มีปัญหาค้างชำระหนี้สินกับ ธ.ก.ส. สาขาปากพลีในปี 2542 จำนวน 229 ราย จาก 51 หมู่บ้าน ใน 7 ตำบล 1 เทศบาลของอำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก

ผลการศึกษาพบว่า (1) เกษตรกรรายที่มีปัญหาค้างชำระหนี้สินกับ ธ.ก.ส. สาขาปากพลี ใช้เงินตรงตาม วัตถุประสงค์การขอกู้เงิน คิดเป็นร้อยละ 52.40 โดยกู้เงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการ ดำเนินการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 50.76 กู้เงินเพื่อการลงทุนในทรัพย์สินการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 44.92 กู้เงินเพื่อรอการขายผลผลิตการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 0.76 กู้เงินเพื่อชำระหนี้สินหรือ ใต้ ถอนหรือรับโอนที่ดินการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 2.03 และ กู้เงินเพื่อประกอบอาชีพอย่างอื่นที่ เกี่ยวเนื่องในการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 1.53 (2) สาเหตุที่ทำให้เกษตรกรค้างชำระหนี้สินกับ ธ.ก.ส. สาขาปากพลี ทั้งกลุ่มที่ ใช้เงินตรงตามวัตถุประสงค์และไม่ตรงตามวัตถุประสงค์เกิดจากภาวะ ราคาผลผลิตตกต่ำ ผลผลิต ตกต่ำ และใช้เงินเกินรายได้ของตนเอง ยิ่งกว่านั้นในกลุ่มที่ใช้เงินไม่ ตรงตามวัตถุประสงค์ การขอกู้เงินยังขาดการวางแผนการใช้เงินและนำเงินกู้จาก ธ.ก.ส. ไปชำระ หนี้นอกระบบ และ (3) วิธีการแก้ปัญหาค้างชำระหนี้สินของเกษตรกรรายที่มีปัญหาอยู่กับ ธ.ก.ส. สาขา ปากพลี จากวิธีการขายที่ดินและเช่าที่ดินคืน กู้เงินจากแหล่งเงินกู้ในระบบ (สถาบัน การเงิน) และนอกระบบ (ไม่ใช่สถาบันการเงิน) ด้วยอัตราดอกเบี้ยที่สูง คอยเงิน ช่วยเหลือจาก บุตรหรือญาติพี่น้อง และกู้เงิน ธ.ก.ส. ประเภทหนึ่งไปชำระหนี้เงินกู้ ธ.ก.ส. อีกประเภทหนึ่ง ไม่ สามารถช่วยให้เกษตรกรหลุดพ้นภาระหนี้สิน

ศันสนีย์ ชาญวิษา (2544) ได้ศึกษาเรื่อง ระบบการผลิตทางการเกษตรและภาวะหนี้สินของเกษตรกรสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขานครชัยศรี : ศึกษาเฉพาะกรณี ตำบลวัดสำโรง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพพื้นฐานทางเกษตรนิเวศ เศรษฐกิจ และสังคม (2) รูปแบบและลักษณะของระบบการผลิตทางการเกษตรว่ามีผลอย่างไร ต่อภาวะหนี้สิน ของเกษตรกร และ (3) อุปสรรค และแนวทางในการแก้ไขปัญหาการค้างชำระหนี้เงินกู้ของเกษตรกรสมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สาขานครชัยศรี ตำบลวัดสำโรง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ใช้วิธีวิจัยโดยทำการศึกษาจากครัวเรือนเกษตรกร 63 ครัวเรือน และมีการคัดเลือกเกษตรกรตัวแทนแบบเจาะจง 27 ครัวเรือน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสำรวจ การสัมภาษณ์ และการสังเกต การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าสถิติ ร้อยละ สำหรับข้อมูลเชิงปริมาณ และใช้การวิเคราะห์เนื้อหาสำหรับข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษาพบว่า (1) จากสภาพพื้นฐานทางเกษตรนิเวศ เศรษฐกิจและสังคม รูปแบบ และ ลักษณะของระบบการผลิตทางการเกษตร รวมถึงภาวะหนี้สินของเกษตรกรในพื้นที่สามารถนำมาจัดจำแนกประเภทเกษตรกรที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันทั้งทางด้านระบบการผลิตทางการเกษตร และภาวะหนี้สินของเกษตรกรในพื้นที่ โดยแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ ฟาร์มขนาดเล็ก มีเนื้อที่ฟาร์มตั้งแต่ 0.4-12 ไร่ พบภาวะหนี้สินในระดับปานกลางค่อนข้างสูง ซึ่งพบหนี้สินในระบบ มากกว่าหนี้สินนอกระบบ สาเหตุเนื่องจากมีข้อจำกัดในด้านขนาดฟาร์ม ฟาร์มขนาดกลาง มีเนื้อที่ฟาร์มตั้งแต่ 15-30 ไร่ พบภาวะหนี้สินที่มีจำนวนน้อยมากจนถึงมีหนี้สินในระดับสูง ซึ่งพบหนี้สินในระบบมากกว่าหนี้สินนอกระบบ สาเหตุของภาวะหนี้สินในระดับสูงเกิดจากราคาผลผลิตที่มีความเสี่ยงและการใช้ต้นทุนการผลิตสูง ฟาร์มขนาดใหญ่ มีเนื้อที่ฟาร์มตั้งแต่ 32-67 ไร่ พบภาวะหนี้สินตั้งแต่ไม่มีเลย มีระดับปานกลางจนถึงระดับสูง ซึ่งพบหนี้สินในระบบมากกว่าหนี้สินนอกระบบ สาเหตุการเกิดภาวะหนี้สินในระดับสูง คือ การลงทุนในปัจจุบันการผลิตที่สูงทั้งเครื่องจักรกลทางการเกษตรและแรงงานจ้าง (2) จากการวิเคราะห์เส้นแห่งการยังชีพและเส้นแห่งการผลิตซ้ำของครัวเรือนเกษตรกร โดยใช้สมการการยังชีพและการผลิตซ้ำของครัวเรือน สามารถนำมาคำนวณพื้นที่การผลิตที่ทำให้ครัวเรือนเกษตรกรไม่เป็นหนี้ พบว่าการปลูกข้าว มีพื้นที่การผลิตที่ทำให้ครัวเรือนเกษตรกรไม่เป็นหนี้สูงสุด คือ 27.49 ไร่/ครัวเรือน รองลงมา คือ ขนุน ชมพู่ ส้มโอ ฝรั่ง ไม้ดอก กบ ปลา มะนาว ผัก และไก่เนื้อ คือ 9.46 8.85 7.48 7.11 6.63 5.36 4.99 2.56 1.82 และ 1.09 ไร่/ครัวเรือน ตามลำดับ จากผลการวิจัย สามารถนำมาเป็นแนวทางในการเลือกหรือปรับปรุงรูปแบบและลักษณะของระบบการผลิตทางการเกษตรให้กับครัวเรือนเกษตรกร รวมถึงการพิจารณาการให้สินเชื่อ ของเจ้าหน้าที่ ธ.ก.ส. แก่เกษตรกรแต่ละรายให้เหมาะสมกับระบบการ

ผลิต ขนาดฟาร์ม การจัดการฟาร์ม รวมถึงหนี้สินค้างชำระของเกษตรกรแต่ละประเภท เพื่อช่วยลดปัญหาภาวะหนี้สิน

นิภา เข็มมี (2546) ได้ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกรบ้านโป่งรุ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ภาวะหนี้สิน และกระบวนการเข้าสู่การเป็นหนี้ของเกษตรกร (2) เงื่อนไขและปัจจัยที่ก่อให้เกิดหนี้สินของเกษตรกรอย่างมีส่วนร่วม และ (3) แนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรทั้งที่ผ่านมาและในอนาคตอย่างมีส่วนร่วม โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เก็บข้อมูลโดยรวบรวมข้อมูลเอกสารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การจัดเวทีเสวนาเพื่อการวิเคราะห์ชุมชน การสนทนากลุ่มย่อยการสัมภาษณ์พูดคุยอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการจดบันทึกต่างๆ

ผลการศึกษาพบว่า สภาวะหนี้สินของเกษตรกรที่อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมบ้านโป่งรุ จำนวน 120 ครัวเรือนมีภาระหนี้สิน เฉลี่ยครอบครัวละ 200,000 กว่าบาท มีเงื่อนไขเริ่มจากการเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการปลูกมะม่วงในเขตปฏิรูปที่ดินซึ่งกู้เงินจาก ธ.ก.ส มาลงทุนจำนวน 57,000 บาท ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการทั้งเจ้าหน้าที่และตัวเกษตรกร การบริหารจัดการโครงการของเจ้าหน้าที่ วิธีคิดและความเชื่อเกี่ยวกับหนี้สินของเกษตรกร บริบทของชุมชนเช่นประวัติศาสตร์ชุมชน ประเพณีวัฒนธรรม และผู้นำชุมชน แนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรยุคแรกคือ ยุคการปฏิรูปที่ดิน (2526-2543) ซึ่งเป็นการเริ่มต้นของการเป็นหนี้สิน เน้นการพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ การตั้งกลุ่มออมทรัพย์ และการขายที่ดิน และยุคที่ 2 คือ ปัจจุบัน (2543-2545) คนนอกชุมชนเข้าไปกระตุ้นให้เกิดการแก้ปัญหา โดยจัดกระบวนการให้ชุมชนมีการวิเคราะห์ปัญหา ทบทวนหาแนวทางแก้ไข และสรุปบทเรียนที่ได้เรียนร่วมกัน ในส่วนของตัวเกษตรกรเองได้จัดตั้งกลุ่มพัฒนาเกษตรกรโป่งรุขึ้นและมีการประชุมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อเป็นกองทุนหมุนเวียนของหมู่บ้าน ประสานกับหน่วยที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหา ขอปรับเปลี่ยนงบประมาณของ อบต. ในการทำถนนคอนกรีตมาเป็นการขุดเจาะบ่อน้ำเพื่อการเกษตร และร่วมกันกำหนดเงื่อนไข พิจารณาและติดตามการกู้เงินโครงการกระตุ้นเศรษฐกิจของกรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย สนับสนุนผ่าน อบต.สำหรับแนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินในอนาคต เกษตรกรคาดหวังว่ารัฐบาลจะช่วยปลดหนี้ให้ ข้อเสนอแนะจากการวิจัยนี้ คือ การพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินนั้นจะต้องกระตุ้น และจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้ชุมชนเกิดความตระหนัก ต้องการที่จะแก้ไขปัญหาของตนเองอย่างแท้จริง มีการทบทวน วิเคราะห์ตนเอง และร่วมกันหาแนวทางแก้ไข ปัญหา พร้อมทั้งต้องศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและบริบทชุมชน เพื่อทำความเข้าใจในปัญหาที่เกิดขึ้น อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่เหมาะสม ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป คือ ศึกษาการจัด

กระบวนการเรียนรู้ และบทบาทของวิทยากรในการกระตุ้นให้ชุมชนมีความตระหนัก และหาแนวทางแก้ไขปัญหานี้สินของตนเองอย่างมีส่วนร่วม

วิศาล โสภางค์ (2547) ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) โครงสร้างเศรษฐกิจ และสังคมของครัวเรือนเกษตรกร (2) ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร และ (3) ปัจจัยที่ก่อให้เกิดหนี้สินทั้งในระบบและนอกระบบ ใช้วิธีวิจัยโดยข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย 2 ส่วน คือข้อมูลทุติยภูมิที่รวบรวมจากเอกสาร รายงานการวิจัยจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลปฐมภูมิที่รวบรวมโดยใช้แบบสอบถามเชิงโครงสร้างจากเกษตรกร ในนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล จำนวน 120 ราย และในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ด้วยเครื่องมือทางสถิติอย่างง่าย เช่น ค่าเฉลี่ย ร้อยละ สัดส่วน การแจกแจงความถี่ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเกษตรกร และใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณโดยใช้สถิติที่ไม่ใช่พารามิเตอร์ คือ สถิติไคสแควร์ (Chi-Square : χ^2) เพื่อทดสอบความเป็นอิสระระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม โดยนำเสนอผลการศึกษารูปตาราง

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ซึ่งเป็นผู้นำครอบครัวเกษตรกร มีอายุเฉลี่ย 51.53 ปี นับถือศาสนาพุทธและอิสลามในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน จบการศึกษาระดับประถมศึกษา และมีสถานภาพสมรสแล้วทั้งสิ้น การประกอบอาชีพของเกษตรกรส่วนใหญ่อยู่ในภาคการเกษตรประกอบอาชีพหลัก ทำสวนยางพาราและทำสวนปาล์ม น้ำมัน โดยเกษตรกรมีทรัพย์สินเป็นจำนวนมากไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สินด้านการเกษตร และทรัพย์สินที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือน เช่น เครื่องสูบน้ำ เครื่องตัดหญ้า รถยนต์ รถจักรยานยนต์ เครื่องซักผ้า โทรทัศน์ เป็นต้น จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรเฉลี่ย 5.95 คน และมีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.37 คน

นอกจากนี้เกษตรกรยังมีบุคคลที่ต้องอุปการะดูแลอยู่ในครัวเรือน ซึ่งประกอบด้วยทารกแรกเกิด ถึง 5 ปี บุตรหลานกำลังศึกษา ผู้สูงอายุ และคนไร้ความสามารถ โดยเกษตรกรที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่ส่วนใหญ่ย้ายถิ่นฐานมาจากจังหวัดอื่นๆ ทางภาคใต้ของประเทศไทย สาเหตุที่ย้ายมาก็เพื่อเข้ามาหาที่ดินทำกิน มีระยะเวลาการอยู่อาศัยในพื้นที่มากกว่า 30 ปี และมีการรวมกลุ่มทางสังคม ซึ่งที่ดินทำกินได้มาจากการจัดสรรของนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ จังหวัดสตูล โดยเกษตรกรมีที่ดินถือครองอยู่ระหว่าง 11-20 ไร่ ซึ่งที่ดินส่วนใหญ่นั้นยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ เนื่องจากเกษตรกรยังไม่สามารถชำระหนี้สินที่ติดค้างอยู่กับนิคมฯ ได้หมด

เมื่อทำการเปรียบเทียบถึงรายได้ของเกษตรกรในพื้นที่พบว่า เกษตรกรในตำบลนิคมพัฒนามีรายได้เฉลี่ยมากกว่าเกษตรกรในตำบลปาล์มพัฒนาซึ่งเมื่อมองกลับไปในด้านของรายจ่ายก็มีลักษณะทำนองเดียวกัน ส่วนในเรื่องของการมีเงินออมของเกษตรกรทั้ง 2 ตำบลนั้น พบว่า

เกษตรกรในตำบลนิคมพัฒนา มีเงินออมมากกว่าเกษตรกรในตำบลปาล์มพัฒนา โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ออมเงินด้วยการนำไปฝากไว้กับธนาคาร และในเรื่องของการมีหนี้สินพบว่า เกษตรกรทั้ง 2 ตำบล มีหนี้สินในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งแหล่งกู้ยืมเงินของเกษตรกร คือการกู้ยืมจากนายทุน แห้วในหมู่บ้าน ญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้าน วัตถุประสงค์ของการกู้ยืมเงินส่วนใหญ่นำไปใช้จ่ายในครัวเรือน ค่าเล่าเรียนบุตรหลาน และค่าใช้จ่ายในการลงทุนทางการเกษตร

ผลจากการวิเคราะห์ปัจจัยที่ก่อให้เกิดหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร พบว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร เป็นเพศชาย เนื่องจากผู้นำครัวเรือนเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ภายในครัวเรือนรวมทั้งการก่อหนี้สินภายในครัวเรือน ปัจจัยด้านระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ก็ส่งผลต่อภาวะหนี้สินของครัวเรือน เนื่องจากเกษตรกรในพื้นที่ส่วนใหญ่ย้ายถิ่นฐานมาจากจังหวัดอื่น ซึ่งต้องการเข้ามาหาที่ดินทำกิน โดยที่ดินที่เกษตรกรได้รับเป็นพื้นที่ที่ได้จากการจัดสรรของกรมประมง (นิคมสร้างตนเอง) ในขณะเดียวกันกรมประมงฯ ก็ได้ปล่อยเงินกู้ให้กับเกษตรกรเพื่อใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนในการปลูกยางพาราและปาล์มน้ำมัน ซึ่งในช่วงระยะเวลา 30 ปีที่ผ่านมา เกษตรกรก็ยังไม่สามารถจ่ายชำระคืนหนี้สินในส่วนนี้ได้ทั้งหมด ด้านสิทธิในที่ดินที่อยู่อาศัยก็ส่งผลต่อการก่อหนี้ เนื่องจากในปัจจุบันจำนวนประชากรในพื้นที่มีปริมาณเพิ่มมากขึ้นทำให้เกษตรกรในรุ่นหลังไม่มีที่ดินเพื่ออยู่อาศัยเป็นของตนเอง ส่งผลให้เกษตรกรเกิดการก่อหนี้เพื่อมาซื้อที่ดินเป็นที่อยู่อาศัย

ปารีชาติ รัตนกิจ (2548) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาหนี้สินเกษตรกรรายย่อย : กรณีศึกษาหมู่บ้านสมานมิตร ตำบลคอนศิลา อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) การทำความเข้าใจสาเหตุ ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรรายย่อยในหมู่บ้านสมานมิตรเป็นหนี้สิน และ (2) กระบวนการที่ทำให้เกษตรกรรายย่อยมีหนี้สิน วิธีการในการจัดการปัญหาหนี้สินและทางเลือกในการจัดการปัญหาทั้งในระดับปัจเจกและระดับกลุ่ม ผู้ศึกษาได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นรายบุคคล 10 ราย และการสัมภาษณ์กลุ่มต่างๆ ได้แก่ ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ แกนนำชุมชน ผู้สูงอายุ และกลุ่มสตรีในหมู่บ้าน และการสังเกตในขณะที่ผู้ศึกษาอยู่ในชุมชนลักษณะเนื้อหา ในการศึกษาเป็นเรื่องเกี่ยวกับสาเหตุที่ชาวบ้านอพยพโยกย้ายถิ่นจากภาคอีสานมาตั้งรกรากทางภาคเหนือประวัติความเป็นมาพัฒนาการของหมู่บ้าน สาเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดหนี้สินของเกษตรกรรายย่อย ทางเลือกในการบรรเทาภาระหนี้สินโดยใช้ทุนทางสังคม และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ปัญหาหนี้สินทั้งในระดับปัจเจก และระดับกลุ่ม

ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเป็นหนี้สินของเกษตรกรรายย่อย คือ (1) เกษตรกรเริ่มมีหนี้สินตอนที่ย้ายเข้ามาบ้านสมานมิตร เนื่องจากไม่มีที่ดินทำกินต้องซื้อ

ที่ดินเพื่อทำการเกษตรและลงทุนซื้อเครื่องจักรกลทางการเกษตร บางรายมีที่ดินทำกินจำนวนจำกัดจึงต้องเช่าที่นาเพิ่ม และการทำการผลิตแบบสมัยใหม่มีต้นทุนการผลิตสูง เช่น มีการลงทุนซื้อรถไถ เสียค่าเช่านา ค่าเช่าเครื่องจักรในการเก็บเกี่ยวค่าซื้อปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืช และการจ้างแรงงานรับจ้าง (2) เกษตรกรต้องพึ่งแหล่งน้ำจากธรรมชาติ บางปีน้ำท่วม ขาดทุน และเป็นหนี้เงินกู้ทั้งในระบบและนอกระบบ โดยเฉพาะต้องจ่ายดอกเบี้ยเงินกู้นอกระบบแพงมาก บางรายต้องขายที่นาตัวเองเพื่อปลดหนี้ และกลายเป็น แรงงานรับจ้างภาคเกษตร บางครอบครัวขายที่ดินทั้งหมดช่วงที่ดินราคาดี และย้ายออกไปอยู่จังหวัดอื่น แต่ไม่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพ จึงย้ายกลับมาใหม่ ไม่มีที่ดินทำกินและเป็นแรงงานรับจ้างภาคเกษตร (3) การบริโภคนิยมการสร้างบ้านใหม่ การซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกเข้าบ้าน เช่น ตู้เย็น โทรทัศน์ ทีวีไอพัดลม รถจักรยานยนต์ ฯลฯ ทั้งเงินสดและเงินผ่อน (4) การลงทุนเรื่องการศึกษาลูกในระดับสูงขึ้นในระดับอนุปริญญา หรือปริญญา เกษตรกรจึงส่งลูกไปเรียนในตัวเมือง ทำให้มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพิ่มขึ้น เช่น ค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าเดินทาง ค่าใช้จ่ายส่วนตัวของลูกค่าซื้อรถจักรยานยนต์ให้ลูก ค่าโทรศัพท์มือถือ ฯลฯ (5) การจัดงานศพตามประเพณีอีสาน ซึ่งจัดงานที่บ้านเป็นเวลาสามวันสามคืน มีการนิมนต์พระมาสวดที่บ้านและเลี้ยงอาหารแขกที่มางานทำให้ต้องกู้เงินจากเพื่อนบ้าน และ (6) ความชราภาพ ความเจ็บป่วย และขาดแรงงานในครัวเรือน เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรมีหนี้สินสะสมเพราะต้องดูแลหลานที่อยู่ในวัยเรียนทำให้มีรายจ่ายในครัวเรือนสูงในขณะที่รายได้ต่ำ

การศึกษา พบว่า เกษตรกรทุกรายมีหนี้สินสะสมอยู่ระหว่าง 12,000-400,000 บาท แหล่งเงินกู้ที่สำคัญ ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตร และสหกรณ์การเกษตร เงินกู้นอกระบบ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ ร้านค้าชุมชน ฯลฯ หนี้สินผูกพันระยะยาวแบบใหม่ คือ การลงทุนเรื่องการศึกษาลูก การแก้ปัญหาหนี้สินในระดับปัจเจก คือ การกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินกู้ทั้งในระบบและนอกระบบและการหารายได้เสริมจากอาชีพประมง ซึ่งชาวบ้านสามารถนำทุนทางสังคมในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ (ปลา กุ้ง พืชผักและสัตว์จากป่าชุมชน) และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทำประมงและการผลิตอุปกรณ์การจับปลา และการแปรรูปอาหารแบบอีสาน คือ การทำปลาร้า ปลาสาม ฯลฯ ไว้บริโภคในครัวเรือนและขาย ส่วนการแก้ปัญหาหนี้สินระดับกลุ่ม ชาวบ้านสามารถนำบทเรียนในการรวมกลุ่มที่หลากหลายมาวิเคราะห์ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และดึงทุนทางสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับปัจเจกมาต่อยอดและขยายผลให้เกิดการรวมกลุ่มทำกิจกรรม เพื่อประโยชน์ของชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแปรรูปอาหารกลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า ธนาคารข้าว ร้านค้าชุมชน ฯลฯ ซึ่งกลุ่มเหล่านี้เป็นแหล่งสวัสดิการทางสังคมที่แท้จริงของชุมชนและคนยากจน มีความเข้มแข็งและยั่งยืน เนื่องจากชาวบ้านมีความไว้วางใจกัน มีการพึ่งพาอาศัยกัน

อย่างไรก็ตามการรวมกลุ่มอาชีพสามารถช่วยลดปัญหาหนี้สินเกษตรกรได้เพียงระดับหนึ่งเท่านั้น ยังไม่สามารถช่วยปลดหนี้สินได้ เนื่องจากปัญหาหนี้สินเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่เรื้อรังสะสมมาเป็นเวลานาน ส่วนบทบาทหญิงชายในการแก้ปัญหานี้สิน พบว่า ผู้หญิงมีความสามารถในการทำงานทั้งในบ้านและนอกบ้านพร้อมกับผู้ชาย ดังนั้น ผู้นำชุมชนและผู้ชายควรให้โอกาสผู้หญิงเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการงานพัฒนาชุมชนมากขึ้น เพื่อเป็นการยกระดับและส่งเสริมสถานภาพสตรีให้เป็นที่ยอมรับของคนทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ประเด็นบทบาทหญิงชายเป็นประเด็นสำคัญที่ชุมชนควรตระหนัก และเรียนรู้เพิ่มเติมเพื่อจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างยั่งยืนในชุมชนข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย รัฐบาลควรกำหนดให้ปัญหานี้สินเกษตรกร เป็นวาระแห่งชาติที่จำเป็นเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหา โดยต้องมองว่าปัญหานี้สินเป็นปัญหาเชิงนโยบายไม่ใช่ปัญหาของเกษตรกรแต่เพียงฝ่ายเดียว และควรยกเลิกหนี้สินเกษตรกรที่เกิดขึ้นจากโครงการส่งเสริมการเกษตรจากภาครัฐแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ รัฐบาลควรเร่งดำเนินนโยบายการปฏิรูปที่ดิน และการเวนคืนที่ดินเอกชนอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมตามพระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม 2518 รัฐบาลควรมีการปรับเปลี่ยนนโยบายการแก้ปัญหาค่าความยากจนที่ล้มเหลว

นอกจากนี้รัฐบาลควรมีนโยบายส่งเสริมค่านิยมของคนในสังคม ให้ตระหนักถึงแบบแผนการบริโภคที่เรียบง่ายและพอเพียง และส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงต่อเกษตรกรอย่างเป็นทางการโดยมีงบประมาณสนับสนุนในการทำเกษตรกรรมทางเลือก และให้มีการกระจายการถือครองที่ดินเอกชนไปสู่เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกิน เป็นการพัฒนาที่ดินที่ยั่งยืน เพื่อเป็นฐานความมั่นคงทางอาหาร เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมชุมชน

พรสิริ สืบพงษ์สังข์ (2550) ได้ศึกษาเรื่อง ความยากจนและการกระจายรายได้ของเกษตรกรในศูนย์พัฒนาโครงการหลวง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงภาวะความยากจนและการกระจายรายได้ของเกษตรกรในศูนย์พัฒนาโครงการหลวงในปี 2548 ใช้วิธีวิจัยโดยใช้ข้อมูลเศรษฐกิจสังคมของเกษตรกรตัวอย่าง จำนวน 2,610 ราย ใน 36 ศูนย์ เพื่อชี้สภาพทั่วไปและรายได้ของเกษตรกร และเพื่อวิเคราะห์ความยากจน และการกระจายรายได้โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์จีนิ

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรในศูนย์ฯ ประกอบอาชีพหลายๆ อย่าง ทั้งในและนอกภาคการเกษตร หากพิจารณาอาชีพหลักโดยหมายถึงการประกอบอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้สูงหรือใช้เวลาทำงานเกินกว่าครึ่งของ ทั้งช่วงเวลาการทำงานหมดของหัวหน้าครัวเรือน ส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 90 ประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นอาชีพหลัก ส่วนที่เหลือซึ่งเป็นส่วนน้อยประกอบอาชีพหลักนอกภาคการเกษตร สมาชิกครัวเรือนโดยเฉลี่ยประมาณ 5 คน เป็นชาย คิดเป็นร้อยละ 52 และเป็นหญิง คิดเป็นร้อยละ 48

ประชากรกลุ่มที่มีอายุน้อยกว่า 11 ปี อยู่ระหว่าง 11 – 20 ปี มีสัดส่วนเท่าๆ กัน คือ ประมาณ คิดเป็นร้อยละ 20 ส่วนประชากรที่มีอายุ อยู่ในช่วง 21 – 50 ปี ซึ่งเป็นช่วงอายุที่เป็น แรงงานหลักของครัวเรือนมีอยู่ คิดเป็นร้อยละ 46 ในขณะที่ประชากรวัยชรา (อายุ 51 ปีขึ้นไป) มี สัดส่วน คิดเป็นร้อยละ 12

ขนาดการถือครองที่ดินทำกินโดยเฉลี่ย 11.25 ไร่ต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่ทำกินบนที่ดิน ที่จับจองใช้ประโยชน์มาแล้วกว่า 10 ปี แต่ยังไม่ได้รับการจัดสรรสิทธิที่ทำกิน

หนี้สินเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 34,234 บาท ซึ่ง คิดเป็นร้อยละ 42 ของรายได้ทั้งหมด หรือ คิดเป็นร้อยละ 49 ของรายได้ที่เป็นตัวเงิน โดยแหล่งเงินกู้ที่สำคัญมีสองแหล่ง คือ ธนาคาร เพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และกองทุนหมู่บ้าน (กองทุนเงินล้าน) ในส่วนของการออมเกษตรกร ในพื้นที่ศูนย์ฯ มีมูลค่าการออมเฉลี่ยต่อครัวเรือนเท่ากับ 20,399 บาท โดยมีรูปแบบหรือลักษณะ การออมที่สำคัญคือ การฝากธนาคารและเก็บไว้ในรูปของเงินสด

การเกษตรที่สำคัญของเกษตรกรในพื้นที่ศูนย์ฯ โดยพิจารณาจากรายได้พบว่า การปลูก ผักเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้สูงสุดเมื่อเทียบกับกิจกรรมทางการเกษตรอื่นๆ โดยกิจกรรม การเกษตรที่มีความสำคัญรองลงมาตามลำดับคือ การปลูกไม้ผล การเพาะปลูกพืชไร่ การปลูกไม้ ดอก การปลูกชาและกาแฟ และการเลี้ยงสัตว์

เกษตรกรในพื้นที่ศูนย์ฯ มีรายได้รวมเฉลี่ยเท่ากับ 80,822 บาทต่อปีต่อครัวเรือนใน จำนวนนี้เป็นรายได้ที่เป็นตัวเงิน 68,659 บาทหรือ คิดเป็นร้อยละ 85 ของรายได้รวม และเป็น รายได้ที่ไม่เป็นตัวเงิน 12,226 บาท หรือ คิดเป็นร้อยละ 15 ของรายได้รวม กรณีพิจารณาจาก รายได้ที่เป็นตัวเงินพบว่า เกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 68 มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน ในขณะที่ กลุ่มที่มีรายได้สูงกว่าเส้นความยากจนมีสัดส่วน คิดเป็นร้อยละ 32 และกรณีพิจารณาจากรายได้ รวมกับเส้นความยากจนพบว่า เกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 60 มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน ในขณะที่กลุ่มที่มีรายได้สูงกว่าเส้นความยากจนมีสัดส่วน คิดเป็นร้อยละ 40

จากรายได้ที่เป็นตัวเงิน และรายได้รวมของเกษตรกรข้างต้นนั้น เมื่อจำแนกออกมาเป็น ช่วง ๆ พบว่า กลุ่มที่มีรายได้ต่ำในช่วงรายได้น้อยกว่า 30,000 บาท/ครัวเรือน/ปี เมื่อพิจารณาจาก รายได้รวมจะมีเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 38 แต่ถ้าพิจารณาจากรายได้ที่เป็นเงินสดจะมีเกษตรกร ร้อยละ 24 ในขณะที่กลุ่มครัวเรือนร่ำรวยมีรายได้มากกว่า 150,000 บาท/ครัวเรือน/ปี เมื่อพิจารณา จากรายได้รวม และรายได้ที่เป็นเงินสดมีสัดส่วนของเกษตรกรที่มีรายได้ในช่วงนี้เท่ากับ ร้อยละ 9 และ 10 ตามลำดับ ส่วนช่วงรายได้ปานกลางซึ่งมีรายได้ระหว่าง 30,001 ถึง 150,000 บาทต่อปี มีเกษตรกรที่มีรายได้ในช่วงนี้ คิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 66 ในกรณีที่พิจารณาจากรายได้ที่เป็น เงินสด และ ร้อยละ 53 ถ้าพิจารณาจากรายได้รวม

ส่วนการกระจายรายได้ของเกษตรกรในพื้นที่ศูนย์ฯ โดยศึกษาจากการกระจายรายได้ที่เป็นตัวเงินของเกษตรกรด้วยการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์จีไน พบว่า มีค่าเท่ากับ 0.48 ซึ่งแสดงว่าโดยรวมแล้วเกษตรกรภายใต้ศูนย์ฯ ทั้ง 36 แห่ง มีการกระจายรายได้ที่เป็นตัวเงินของครัวเรือนอย่างไม่เท่าเทียมกันค่อนข้างสูง อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบกับผลการสำรวจเมื่อปี 2543 พบว่ามีการกระจายรายได้ที่ดีขึ้นกว่าการสำรวจในปี 2543 ซึ่งค่าสัมประสิทธิ์จีไนของรายได้ที่เป็นตัวเงินของทุกศูนย์ฯ มีค่าเท่ากับ 0.62

วิทยารณ เพ็งแก้ว (2550) ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการใช้จ่าย และการออมของเกษตรกรชาวสวนยาง ในพื้นที่กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรชาวสวนยาง (2) พฤติกรรมการใช้จ่ายและการออมของเกษตรกรชาวสวนยาง (3) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านสังคม และเศรษฐกิจกับพฤติกรรมการใช้จ่ายและการออมของเกษตรกรชาวสวนยาง และ (4) ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรชาวสวนยางที่ไม่มีเงินออม ในพื้นที่ศึกษา ใช้วิธีวิจัยโดยใช้แบบสอบถามเชิงโครงสร้าง สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างที่ได้จากการสุ่มอย่างง่าย (Sample Random Sampling) จำนวน 150 ราย ครอบคลุมพื้นที่ 4 ตำบล ในพื้นที่กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง โดยใช้สถิติไคสแควร์ (χ^2) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจกับพฤติกรรมการใช้จ่ายและการออมของเกษตรกรชาวสวนยาง

ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะทางสังคมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 40.93 ปี สถานภาพสมรส นับถือศาสนาพุทธ สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.18 คน มีบุตรกำลังศึกษาเฉลี่ยครอบครัวละ 1.78 คน และมีลักษณะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรชาวสวนยางพารา มีพื้นที่ถือครองทำสวนยางพาราเฉลี่ย 14.54 ไร่ พื้นที่กรีดยาง 12.26 ไร่ ซึ่งเป็นเกษตรกรรายย่อย มีประสบการณ์การทำสวนยางเฉลี่ย 16.18 ปี ปริมาณผลผลิตยางพาราเฉลี่ย 34.30 กิโลกรัมต่อวัน กลุ่มตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 62 จำหน่ายผลผลิตในรูปแบบน้ำยาง มีรายได้เฉลี่ย 18,762.67 บาทต่อเดือน กลุ่มตัวอย่างมีหนี้สินเฉลี่ย 108,296.30 บาทต่อครัวเรือน แหล่งเงินกู้ของกลุ่มตัวอย่างเป็นเงินกู้ในระบบ

การใช้จ่ายเฉลี่ย 17,214.13 บาทต่อเดือน ประกอบด้วยรายจ่ายเพื่อการชำระหนี้มากที่สุด จำนวน 4,370.22 บาท รายจ่ายเพื่อการอุปโภคและบริโภค 4,094.33 บาท รายจ่ายเพื่อการศึกษานบุตร 3,533.91 บาท รายจ่ายสินค้าฟุ่มเฟือย 2,041.25 บาท รายจ่ายเพื่อการผลิต 1,853.33 บาท รายจ่ายเพื่อกิจกรรมทางสังคม 963.73 บาท และรายจ่ายเพื่อการรักษาพยาบาล 357.87 บาท กลุ่มตัวอย่างมีเงินออมเฉลี่ย 51,449.29 บาทต่อครัวเรือน โดยให้ความสำคัญกับการออมเงินในรูปแบบกลุ่มออมทรัพย์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 62.0 เนื่องจากให้ผลตอบแทนสูงกว่าธนาคารพาณิชย์และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ซึ่งมีความเสี่ยงน้อยกว่าการเล่นแชร์ โดยมี

วัตถุประสงค์การออมเพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพและใช้จ่ายยามเจ็บป่วย/ชรา รูปแบบการออมในอนาคต กลุ่มตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 52.0 ไม่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการออม ขณะที่กลุ่มตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ 42.0 จะเปลี่ยนแปลงการออมในอนาคต โดยการเพิ่มจำนวนเงินออมแต่ละครั้ง เพื่อความถี่ในการออม และเพิ่มแหล่งเงินออมให้หลากหลายมากขึ้น

ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้จ่าย คือรายได้เฉลี่ย การมีหนี้สิน รูปแบบการจำหน่ายผลผลิต อายุ และการรับทราบข่าวสารทั่วไปจากวิทยุและโทรทัศน์ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และปัจจัยที่มีผลต่อการออม คือรายได้เฉลี่ย การมีหนี้สิน อายุ และจำนวนบุตรที่กำลังศึกษา อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 ซึ่งปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรที่ไม่มีเงินออม คือการมีรายได้น้อย และมีหนี้สินที่ต้องชำระในแต่ละเดือนมาก

วิทยา เจียรพันธุ์ (2550) ได้ศึกษาเรื่อง หนี้สินภาคครัวเรือนของเกษตรกรในชนบทไทย เรื่องราวที่เกี่ยวกับปัญหาหนี้สินของเกษตรกรในชนบท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพการณ์ทั่วไป เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางการเมืองของเกษตรกร (2) ศึกษาเปรียบเทียบว่าปัจจัยเหล่านี้ แตกต่างกันอย่างไรระหว่างเกษตรกรผู้เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน รวมทั้งพยายามหาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มตัวแปรอิสระ ที่มีผลต่อตัวแปรตาม 4 ตัวแปร ได้แก่ หนี้สินของเกษตรกร ความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกร การชำระหนี้จริงของเกษตรกร และการเข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชนของเกษตรกร พร้อมทั้งนำเสนอนโยบายที่เหมาะสมต่อการแก้ปัญหานี้สินครัวเรือนเกษตรกรอย่างยั่งยืน ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. ผู้เข้าร่วม และไม่ได้เข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหานี้สินภาคประชาชนตามนโยบายของรัฐบาล ใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจซึ่งใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากเกษตรกรตัวอย่าง และมีการทำ Focus Group โดยแบ่งพื้นที่เป้าหมายของการวิจัยออกเป็น 9 อนุภูมิภาคทั่วประเทศ แล้วทำการคัดเลือกจังหวัดตัวแทน ได้แก่ จังหวัดเชียงราย เพชรบูรณ์ ขอนแก่น นครราชสีมา ลพบุรี สระแก้ว สุพรรณบุรี ชุมพร และนครศรีธรรมราช หลังจากนั้นจึงนำมาคัดเลือกอำเภอตัวอย่าง จังหวัดละ 2 อำเภอ รวม 18 อำเภอ สำหรับกลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้มีจำนวน 2,410 ราย

ผลการศึกษาพบว่า สถานภาพทั่วไปของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ทำให้เห็นภาพพื้นฐานของเกษตรกรไทยที่ชัดเจนมาก กล่าวคือ พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 51 ปี จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4 คน (สมาชิกวัยแรงงาน 3 คน สมาชิกวัยพึ่งพิง 1 คน) ชั้นลูกค้า ธ.ก.ส. อยู่ในชั้นดีมีก มีที่ดินการเกษตรเฉลี่ยประมาณ 20 ไร่ ส่วนใหญ่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว อาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติ มูลค่าทรัพย์สินรวมของครัวเรือนเฉลี่ย 938,195 บาท โดย 2 ใน 3 ของทรัพย์สินอยู่ในรูปที่ดินการเกษตร มีเงินออมเฉลี่ย

14,432 บาท มีหนี้สินเฉลี่ย 167,597 บาท มีรายได้การเกษตรเฉลี่ย 140,076 บาท รายได้นอกการเกษตรเฉลี่ย 60,288 บาท ค่าใช้จ่ายการเกษตรเฉลี่ย 75,043 บาท และค่าใช้จ่ายนอการเกษตรเฉลี่ย 121,030 บาท โครงการของรัฐที่เกษตรกรเข้าร่วมมากที่สุด ได้แก่ โครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า รองลงมา ได้แก่ โครงการกองทุนหมู่บ้านและโครงการบัญชีครัวเรือน สำหรับโครงการที่เกษตรกรเห็นว่าเป็นประโยชน์มากที่สุด ได้แก่ โครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า โครงการพักชำระหนี้ และโครงการกองทุนหมู่บ้าน ส่วนโครงการพิเศษที่เห็นว่าเป็นประโยชน์น้อยที่สุด ได้แก่ โครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อด้านครอบครัว และโครงการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน เป็นต้น

ปัจจัยที่ส่งผลต่อให้เกษตรกรมีระดับหนี้สินเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน การเข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้าน การเข้าร่วมโครงการแปลงสินทรัพย์เป็นทุน และการเข้าร่วมโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน ส่วนปัจจัยช่วยลดภาระหนี้สินเกษตรกร เช่น การเข้าร่วมโครงการพักชำระหนี้ และการเข้าร่วมโครงการหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ปัจจัยที่บั่นทอนความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกร เช่น ค่าใช้จ่ายนอการเกษตร (รวมถึงค่าใช้การศึกษา) การเข้าร่วมโครงการสินเชื่อสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนขนาดกลางและขนาดย่อม ตลอดจนการเข้าร่วมโครงการ แก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน ปัจจัยที่เอื้อต่อการชำระหนี้จริงของเกษตรกร ได้แก่ รายได้การเกษตร ทักษะคิดของเกษตรกรต่อการเป็นหนี้ ทักษะคิดของเกษตรกรต่อการชำระหนี้ และการเข้าร่วมโครงการบัญชีครัวเรือน ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อการชำระหนี้จริง เช่น จำนวนหนี้สิน และค่าใช้จ่ายการเกษตร

สำหรับปัจจัยที่ส่งผลให้เกษตรกรเข้าร่วมโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินฯ ได้แก่ จำนวนหนี้สิน ปรากฏและผู้รู้ในท้องถิ่น และการเข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้าน ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้าม ได้แก่ จำนวนเงินออม และรายได้การเกษตร เป็นต้น

สมคิด วัชรภรณ์ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการก่อหนี้ครัวเรือนของเกษตรกรชาวสวนยางพารา ในอำเภอเทพาและอำเภอบึงนาราง จังหวัดสงขลา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร (2) โครงสร้างรายได้และค่าใช้จ่ายของเกษตรกร (3) ภาวะหนี้สินของเกษตรกร และ (4) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมกับภาวะหนี้สินของเกษตรกร โดยใช้ข้อมูลทุติยภูมิ และข้อมูลปฐมภูมิที่รวบรวมได้ โดยใช้แบบสอบถามเชิงโครงสร้างจากเกษตรกรชาวสวนยางพารา จำนวน 120 ราย การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้นำ ใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนาด้วยเครื่องมือทางสถิติอย่างง่าย เช่น ค่าเฉลี่ย สัดส่วน การแจกแจงความถี่ เพื่อใช้วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเกษตรกร และใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณโดยใช้สถิติไคสแควร์ เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุเฉลี่ย 45.14 ปี นับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีสถานภาพสมรสแล้วและอยู่ด้วยกันเป็นส่วนใหญ่ และบางส่วนมีสถานะทางสังคมที่มีบทบาทในการเป็นตัวแทนชุมชน มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 3.84 คน มีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2.39 คน แรงงานในครัวเรือนส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 26-65 ปี และมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่กำลังศึกษาเฉลี่ย 1.54 คน

นอกจากเกษตรกรทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลักแล้ว ยังมีการประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรด้วย โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างเช่น ทำงานก่อสร้าง รับจ้างถางป่า เป็นต้น ส่วนการทำสวนยางพารา เกษตรกรมีพื้นที่ปลูกยางพาราเฉลี่ย 28.5 ไร่/ครัวเรือน ส่วนอาชีพการเกษตรรองลงมาคือ การทำสวนผลไม้ ที่ดินที่ถือครองเป็นที่ดินของตนเองทั้งหมด ส่วนรายการทรัพย์สินในครัวเรือน ในปัจจุบันเกษตรกรมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นทุกรายการ เมื่อเปรียบเทียบกับรายการทรัพย์สินก่อนปี 2545

รายได้รวมของครัวเรือนเกษตรกรมากกว่ารายจ่ายรวมของครัวเรือน โดยครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้เฉลี่ย 290,675 บาท/ครัวเรือน และมีรายจ่ายเฉลี่ย 215,326 บาท/ครัวเรือน ส่วนของภาวะหนี้สินในช่วงก่อนปี 2545 และช่วงปี 2550 เกษตรกรส่วนใหญ่มีหนี้สินที่มาจากแหล่งเงินกู้ในระบบ แหล่งเงินกู้ที่สำคัญ คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร วัตถุประสงค์ในการกู้เงิน เป็นการกู้เงินเพื่อทำการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ด้านความสามารถในการชำระหนี้ เกษตรกรส่วนใหญ่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดทุกครั้ง แต่เกษตรกรมีหนี้สินของครัวเรือนเพิ่มขึ้น โดยก่อนปี 2545 เกษตรกรมีหนี้สินเฉลี่ย 145,614 บาท/ครัวเรือน และช่วงปี 2550 เกษตรกรมีหนี้สินเพิ่มขึ้นเป็น 245,785 บาท/ครัวเรือน ซึ่งเกษตรกรก่อนนี้เพิ่มขึ้นเนื่องจากมีความมั่นใจถึงความมั่นคงของรายได้ และความสามารถในการชำระหนี้ในอนาคต

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม กับภาวะหนี้สินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา พบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรชาวสวนยางพาราหนี้สิน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.01$ ประกอบด้วย สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือนค่าใช้จ่ายของครัวเรือน และจำนวนแรงงานในครัวเรือน และปัจจัยที่มีผลต่อการก่อหนี้สินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ คือ อายุของเกษตรกร ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อจำนวนหนี้ของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.01$ ประกอบด้วย การประกอบอาชีพค้าขาย รายได้ของครัวเรือน ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน และจำนวนที่ดินที่ถือครอง

บทที่ 3

วิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง ภาวะหนี้สินและการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในตำบลทุ่งคำเสา อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีวิจัยไว้ ดังนี้

3.1 ข้อมูลและวิธีการรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษามี 2 ประเภท คือ ข้อมูลทุติยภูมิ และข้อมูลปฐมภูมิ

3.1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)

ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่มีผู้ศึกษาและเก็บรวบรวมไว้แล้ว ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ภาพรวม รายได้ รายจ่าย และหนี้สินครัวเรือน ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง พฤติกรรมการก่อหนี้ พฤติกรรมการออม ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการก่อหนี้และการออม ตลอดจนงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้จัดเก็บใน ลักษณะของเอกสาร วารสาร งานวิจัย ภาคนิพนธ์ สารนิพนธ์ หนังสือ และสิ่งพิมพ์ต่างๆ โดยได้ ค้นหาจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้แก่ ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคใต้ สำนักงานเกษตร อำเภอลำดวน หอสมุดคุณหญิงหลงอรรถกระวีสุนทร ห้องอ่านหนังสือคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตลอดจนการสืบค้นข้อมูลจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ตต่างๆ

3.1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)

ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมในระดับภาคสนาม (Field Survey) เพื่อให้ บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ระบุไว้ มีรายละเอียดดังนี้

1) ประชากร (Population)

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรชาวสวนยางพาราที่อยู่อาศัยในตำบล ทุ่งคำเสา อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา

2) ตัวอย่าง (Sample)

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ที่ศึกษาในเขตตำบลทุ่งคำเสา อำเภอลำดวน จังหวัดสงขลา ซึ่งประกอบไปด้วย 10 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านทุ่งเลียบ บ้านทุ่งคำเสา บ้านหูแร่ บ้านนายสี บ้านโธ๊ะ บ้านนาแสน บ้านพระชะบา บ้านท่าหมอไชย บ้านวังพา และบ้านเกาะมวง โดยใช้วิธีการเลือก หมู่บ้านศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) โดยเลือกหมู่บ้านที่มีพื้นที่เพาะปลูก ยางพารามากที่สุด 4 หมู่บ้านแรก ซึ่งเลือกได้หมู่ที่ 9 หมู่ที่ 7 หมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 ซึ่งจำแนกตาม หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 30 ราย จากนั้นทำการสุ่มตัวอย่างเกษตรกรชาวสวนยางพาราแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จำนวน 120 ราย ดังนี้ (ตารางที่ 3.1)

ตารางที่ 3.1 จำนวนตัวอย่างที่ใช้ศึกษา จำแนกตามหมู่บ้าน

หมู่บ้าน ^{1/}	พื้นที่เพาะปลูกยางพารา (ไร่) ^{1/}	จำนวนตัวอย่างที่ใช้ศึกษา (ราย)
หมู่ที่ 9	7,664	30
หมู่ที่ 7	5,156	30
หมู่ที่ 1	4,209	30
หมู่ที่ 2	3,851	30
รวม	20,880	120

ที่มา : ^{1/} สำนักงานเกษตรอำเภอหาดใหญ่, 2547

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการวิจัย ด้วยการสัมภาษณ์รายบุคคล (Personal Interview) โดยการใช้แบบสอบถามเชิงโครงสร้าง (Structured Questionnaire) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เป็นลายลักษณ์อักษร สามารถตรวจสอบข้อมูลภายหลังได้ สำหรับเนื้อหาของแบบสอบถาม มี 5 ส่วน ดังนี้ (ภาคผนวก)

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

ส่วนที่ 2 ข้อมูลรายได้และรายจ่ายของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

ส่วนที่ 3 ข้อมูลรายการทรัพย์สินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

ส่วนที่ 4 ข้อมูลภาวะหนี้สินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

ส่วนที่ 5 ข้อมูลการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

4) การทดสอบแบบสอบถาม (Pretest)

เพื่อให้ได้แบบสอบถามที่ดี เมื่อผู้วิจัยได้ทดสอบความตรงด้านเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่จัดพิมพ์แล้วเสร็จ ไปทดลองสัมภาษณ์ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งสิ้น 10 ราย เพื่อตรวจสอบความยากง่าย และความสามารถในการนำไปใช้จริง โดยพิจารณาถึงความเข้าใจและความชัดเจนในการตอบ รวมถึงเวลาที่ใช้ในการตอบว่าใช้เวลาอย่างน้อยเพียงใด เหมาะสมที่จะนำไปใช้รวบรวมข้อมูลจริงหรือไม่ และนำข้อบกพร่องเหล่านั้นไปปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น แล้วจึงนำแบบสอบถามนั้นไปใช้ดำเนินการสอบถามจริง

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการสัมภาษณ์ และได้ตรวจทานความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูลเรียบร้อยแล้ว จากนั้นจึงได้นำข้อมูลมาทำการประมวลผล ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.2.1 การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis)

ผู้วิจัยกำหนดวิธีวิเคราะห์ข้อมูล โดยการใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในรูปแบบของการแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) การหาค่าร้อยละ (Percentage) การหาค่าเฉลี่ย (Mean) เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลใน 6 ประเด็นหลัก

- 1) ลักษณะทางสังคมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา
- 2) ลักษณะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรชาวสวนยางพารา
- 3) ขนาดการถือครอง และการใช้ที่ดินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา
- 4) โครงสร้างรายได้ รายจ่าย และทรัพย์สินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา
- 5) ภาวะหนี้สินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา
- 6) การออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

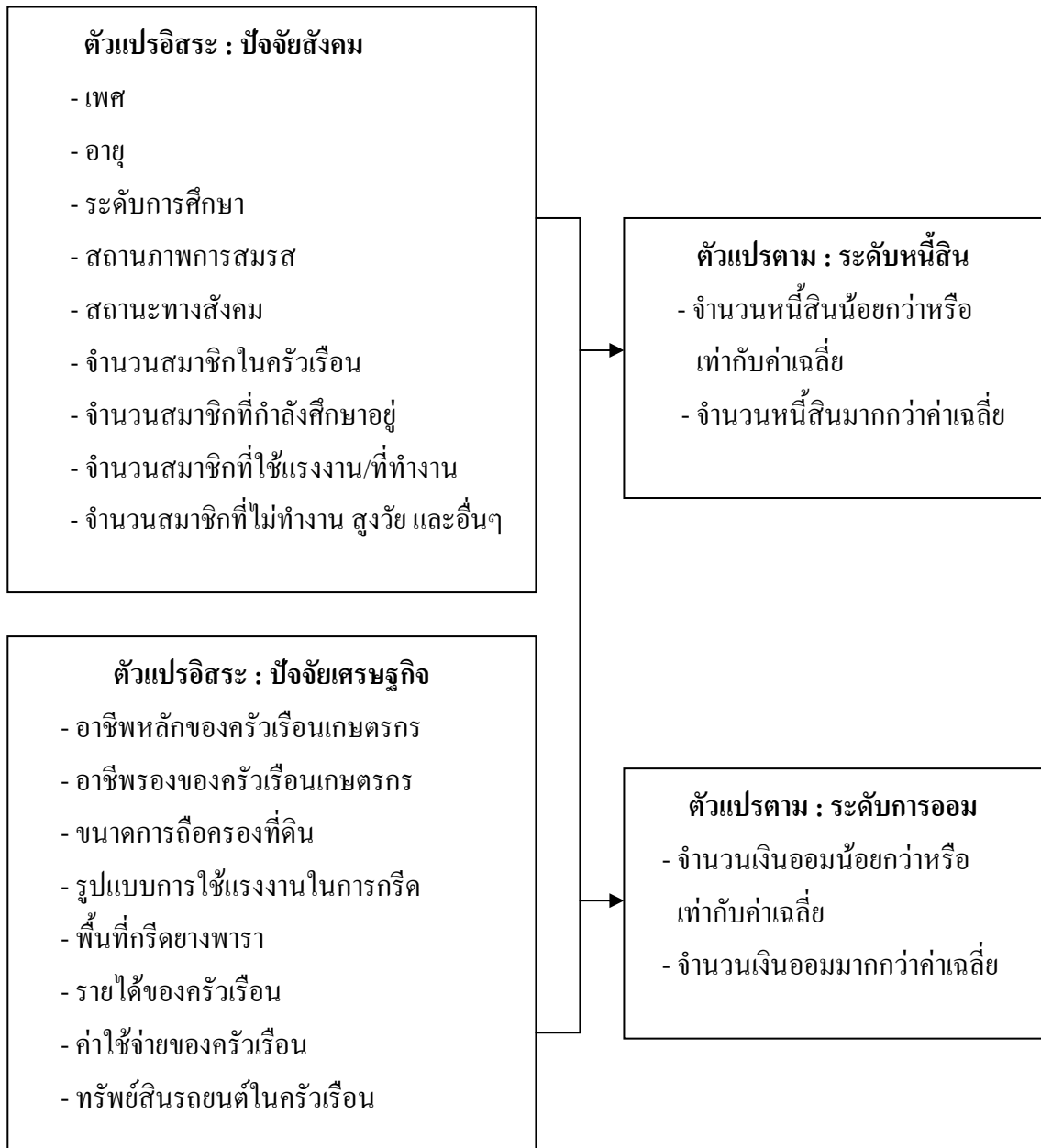
3.2.2 การวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis)

ใช้สถิติไคสแควร์ (Chi-Square: χ^2) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระ (Independent Variables) กับระดับหนี้สินและระดับการออมของเกษตรกรเจ้าของสวนยางพารา ซึ่งเป็นตัวแปรตาม (Dependent Variables) โดยมีกรอบแนวคิดดังนี้ (ภาพที่ 3.1)

ขั้นตอนการทดสอบสมมติฐานดังนี้

- 1) การตั้งสมมติฐาน
  - H_{01} : ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมไม่มีความสัมพันธ์กับระดับหนี้สิน
  - H_{a1} : ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมมีความสัมพันธ์กับระดับหนี้สิน
  - H_{02} : ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการออม
  - H_{a2} : ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมมีความสัมพันธ์กับระดับการออม
- 2) กำหนดนัยสำคัญทางสถิติโดยมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 หรือระดับความเชื่อมั่นเท่ากับร้อยละ 95
- 3) คำนวณค่าทางสถิติไคสแควร์ (Chi-Square Statistic: χ^2) ซึ่งคำนวณด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS
- 4) คำนวณค่า P-Value (ค่าความน่าจะเป็น ที่จะเกิดความผิดพลาด ประเภทที่ 1) ซึ่งคำนวณด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS

5) สรุปผลการทดสอบโดยเปรียบเทียบค่า P-Value กับระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ คือ ค่า P-Value น้อยกว่าค่า α จะปฏิเสธ H_0 หรือ ยอมรับ H_A แสดงว่าตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กัน หรือตัวแปรอิสระมีอิทธิพลต่อระดับหนี้สินหรือระดับการออม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ $\alpha = 0.05$ แต่หากค่า P-Value มากกว่าค่า α จะยอมรับ H_0 หรือปฏิเสธ H_A แสดงว่าตัวแปรทั้งสองเป็นอิสระต่อกัน หรือตัวแปรอิสระไม่มีอิทธิพลต่อระดับหนี้สินหรือระดับการออม

ภาพที่ 3.1 กรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางสังคมกับระดับหนี้สินและระดับการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

บทที่ 4

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ในบทนี้เป็นการนำเสนอผลการวิจัยด้านภาวะหนี้สินและการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งแบ่งการนำเสนอออกเป็น 7 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะทางสังคมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

ตอนที่ 2 ลักษณะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

ตอนที่ 3 ขนาดการถือครอง และการใช้ที่ดินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

ตอนที่ 4 โครงสร้างรายได้ รายจ่าย และทรัพย์สินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

ตอนที่ 5 ภาวะหนี้สินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

ตอนที่ 6 การออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

ตอนที่ 7 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมกับระดับหนี้สิน และระดับการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

4.1 ลักษณะทางสังคมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

การศึกษาลักษณะทางสังคมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา ประกอบด้วย เพศ อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส สถานะทางสังคม และโครงสร้างสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกร ซึ่งผลการศึกษาจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง สามารถสรุปได้ดังนี้ (ตารางที่ 4.1)

4.1.1 เพศ

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 61 ราย คิดเป็นร้อยละ 50.8 และเป็นเพศหญิง มีจำนวน 59 ราย คิดเป็นร้อยละ 49.2 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่ทราบข้อมูลรายได้ และรายจ่าย หนี้สิน และการออมในครัวเรือนมีระดับที่ใกล้เคียงกันทั้งเพศหญิง และเพศชาย

4.1.2 อายุ

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 46 ราย คิดเป็นร้อยละ 38.3 รองลงมาได้แก่ อายุระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 41 ราย คิดเป็นร้อยละ 34.2 อายุมากกว่า 50 ปี จำนวน 30 ราย คิดเป็นร้อยละ 25.0 และ น้อยที่สุด อายุน้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ปี จำนวน 3 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.5 โดยอายุเฉลี่ยของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง คือ 44.8 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มที่อยู่วัยทำงานภาคเกษตร กลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีอายุน้อยซึ่งอาจจะมีการศึกษาสูงกว่าจะหันไปทำงานในภาคการผลิตอื่น มากกว่ากลับมาทำงานในภาคเกษตรตามบรรพบุรุษ

ตารางที่ 4.1 ลักษณะทางสังคมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

รายการ	จำนวน (n=120)	ร้อยละ
เพศ		
- หญิง	59	49.2
- ชาย	61	50.8
อายุ (ปี)		
- ≤ 30	3	2.5
- 31- 40	41	34.2
- 41- 50	46	38.3
- > 50	30	25.0
เฉลี่ย	44.8	
ศาสนา		
- พุทธ	119	99.2
- อิสลาม	1	0.8
ระดับการศึกษา		
- ไม่จบชั้นประถมศึกษา	13	10.8
- ประถมศึกษา	68	56.7
- มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3/มศ.3)	19	15.8
- มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6/มศ.5/ปวช.)	11	9.2
- ปวส./อนุปริญญา	5	4.2
- ปริญญาตรี	4	3.3
สถานภาพสมรส		
- โสด	9	7.5
- สมรส อยู่ด้วยกัน	97	80.9
- หม้าย	13	10.8
- แยกกันอยู่	1	0.8

4.1.3 ศาสนา

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ จำนวน 119 ราย คิดเป็นร้อยละ 99.2 รองลงมานับถือ ศาสนาอิสลาม จำนวน 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.8 เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่นับถือศาสนาพุทธ

4.1.4 ระดับการศึกษา

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 68 ราย คิดเป็นร้อยละ 56.7 รองลงมาจบการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3/มศ.3) จำนวน 19 ราย คิดเป็นร้อยละ 15.8 ไม่จบชั้นประถมศึกษาจำนวน 13 ราย คิดเป็นร้อยละ 10.8 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6/มศ.5/ปวช.) จำนวน 11 ราย คิดเป็นร้อยละ 9.2 จบการศึกษาระดับปวส./อนุปริญญา จำนวน 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 4.2 และน้อยที่สุด จบการศึกษาระดับปริญญาตรี มีจำนวน 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.3 ซึ่งจากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาเท่านั้น โดยเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาสูงจะให้ความสนใจในอาชีพเกษตรสวนยางน้อย และจะหันไปประกอบอาชีพภาคการผลิตอื่นมากกว่า

4.1.5 สถานภาพการสมรส

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส อยู่ด้วยกัน จำนวน 97 ราย คิดเป็นร้อยละ 80.9 รองลงมาสถานภาพหม้าย จำนวน 13 ราย คิดเป็นร้อยละ 10.8 สภาพภาพโสด จำนวน 9 ราย คิดเป็นร้อยละ 7.5 และน้อยที่สุดสถานภาพแยกกันอยู่ จำนวน 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.8 แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 41-50 ปี เป็นช่วงอายุที่มักจะมีครอบครัวแล้วทั้งสิ้น

4.1.6 สถานะทางสังคมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีสถานะทางสังคม จำนวน 94 ราย คิดเป็นร้อยละ 78.3 และมีสถานะทางสังคม จำนวน 26 ราย คิดเป็นร้อยละ 21.7 โดยเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานะทางสังคมนั้น มีสถานะเป็นกรรมการกลุ่ม/ชมรม จำนวน 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 61.5 รองลงมา สารวัตรกำนัน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 6 ราย คิดเป็นร้อยละ 23.1 ประธานกลุ่ม/ชมรม จำนวน 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 19.2 กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน และ สมาชิกสภา อบต. จำนวน 2 รายเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 7.7 และน้อยที่สุด ประชาคมของหมู่บ้าน จำนวน 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.8 (ตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2 สถานะทางสังคมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
การมีสถานะทางสังคม	(n=120)	
- มีสถานะทางสังคม	26	21.7
- ไม่มีสถานะทางสังคม	94	78.3
สถานะทางสังคมที่มี*	(n=26)	
- กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน	2	7.7
- สารวัตรกำนัน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	6	23.1
- สมาชิกสภา อบต.	2	7.7
- ประธานกลุ่ม/ชมรม	5	19.2
- กรรมการกลุ่ม/ชมรม	16	61.5
- ประชาคมหมู่บ้าน	1	3.8

หมายเหตุ *ผู้ตอบ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.1.7 โครงสร้างสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีสมาชิกเฉลี่ยรวม 4.2 คนต่อครัวเรือน โดยส่วนใหญ่มีสมาชิกที่ใช้แรงงานเฉลี่ย จำนวน 2.5 คนต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 59.5 รองลงมาจำนวนสมาชิกที่กำลังศึกษาเฉลี่ย จำนวน 1.2 คนต่อครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 28.6 และน้อยที่สุดจำนวนสมาชิกที่ไม่ทำงาน/สูงวัยเฉลี่ย และอื่นๆ จำนวน 0.5 คนต่อครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 11.9 (ตารางที่ 4.3) แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีสมาชิกในครัวเรือนไม่มาก เนื่องจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก ค่าครองชีพสูงขึ้น และความผันผวนด้านเศรษฐกิจมีมากทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของเกษตรกร ซึ่งการมีจำนวนสมาชิกมากย่อมส่งผลต่อค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น ดังนั้นครอบครัวในปัจจุบันจึงนิยมมีบุตรไม่มาก และการวางแผนครอบครัวได้ครอบคลุมไปถึงชนบทแล้ว ทำให้ลักษณะของครอบครัวเป็นครอบครัวขนาดเล็กและครอบครัวขนาดกลาง ที่ประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก ซึ่งต่างจากครอบครัวในอดีตที่เป็นครอบครัวขนาดใหญ่

ตารางที่ 4.3 โครงสร้างสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

รายการ	จำนวน (คน/ครัวเรือน)	ร้อยละ
- จำนวนสมาชิกที่กำลังศึกษา	1.2	28.6
- จำนวนสมาชิกที่ใช้แรงงาน/ที่ทำงาน	2.5	59.5
- จำนวนสมาชิกที่ไม่ทำงาน/สูงวัย และอื่นๆ	0.5	11.9
รวม	4.2	100

4.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

การศึกษาถึงลักษณะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรชาวสวนยางพารา ประกอบด้วยข้อมูลในส่วนของอาชีพหลักของครัวเรือนเกษตรกร และอาชีพรองของครัวเรือนเกษตรกร ซึ่งผลการศึกษาจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง มีดังนี้ (ตารางที่ 4.4)

4.2.1 อาชีพหลักของครัวเรือนเกษตรกร

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีอาชีพหลัก เป็นเกษตรกรชาวสวนยางพารา จำนวน 114 ราย คิดเป็นร้อยละ 95.0 รองลงมา เป็นข้าราชการ/พนักงาน/ลูกจ้าง จำนวน 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.3 และค้าขาย จำนวน 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.7 แสดงให้เห็นว่านอกเหนือจากการประกอบอาชีพหลักเป็นเกษตรกรชาวสวนยางพาราแล้ว เกษตรกรยังประกอบอาชีพอื่นๆ เพื่อสร้างรายได้ให้กับครอบครัวอีกด้วย

4.2.2 อาชีพรองของครัวเรือนเกษตรกร

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีอาชีพรองจำนวน 65 ราย คิดเป็นร้อยละ 54.2 และไม่มีอาชีพรอง จำนวน 55 ราย คิดเป็นร้อยละ 45.8 โดยเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรองส่วนใหญ่ รับจ้าง จำนวน 32 ราย คิดเป็นร้อยละ 49.2 รองลงมา ค้าขาย 23 ราย คิดเป็นร้อยละ 35.4 เป็นข้าราชการ/พนักงาน/ลูกจ้าง จำนวน 12 ราย คิดเป็นร้อยละ 18.5 เป็นเกษตรกรนอกเหนือจากการทำสวนยางพารา จำนวน 10 ราย คิดเป็นร้อยละ 15.4 และน้อยที่สุด เป็นเกษตรกรชาวสวนยางพารา จำนวน 6 ราย คิดเป็นร้อยละ 9.2 เนื่องจากปัจจุบันเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง จำหน่ายผลผลิตในรูปแบบน้ำยาง ทำให้มีเวลาเหลือสำหรับใช้ในการประกอบอาชีพรอง เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่ง

ตารางที่ 4.4 ลักษณะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพหลักของครัวเรือนเกษตรกร	(n=120)	
- เกษตรกรชาวสวนยางพารา	114	95.0
- ข้าราชการ/พนักงาน/ลูกจ้าง	4	3.3
- ค้าขาย	2	1.7
สถานะการมีอาชีพรอง	(n=120)	
- มีอาชีพรอง	65	54.2
- ไม่มีอาชีพรอง	55	45.8
อาชีพรองของครัวเรือนเกษตรกร*	(n=65)	
- เกษตรกรชาวสวนยางพารา	6	9.2
- เกษตรกรนอกเหนือจากการทำสวนยางพารา	10	15.4
- ข้าราชการ/พนักงาน/ลูกจ้าง	12	18.5
- ค้าขาย	23	35.4
- รับจ้าง	32	49.2

หมายเหตุ *ผู้ตอบ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.3 ขนาดการถือครอง และการใช้ที่ดินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

การศึกษาถึงขนาดการถือครอง และการใช้ที่ดินเพื่อทำการผลิตของเกษตรกรชาวสวนยางพารา มีรายละเอียดดังนี้

4.3.1 ขนาดการถือครองที่ดินของครัวเรือน

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีพื้นที่การถือครองที่ดินเฉลี่ยรวม 19.2 ไร่/ครัวเรือน ส่วนใหญ่ใช้ที่ดินเป็นพื้นที่ปลูกยางพาราเฉลี่ย 16.9 ไร่/ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 88.0 ของพื้นที่ถือครองทั้งหมด ซึ่งในจำนวนพื้นที่สวนยางพาราดังกล่าว สามารถจำแนกเป็นสวนยางพาราที่ได้รับผลผลิตแล้วเฉลี่ย 12.5 ไร่/ครัวเรือน และเป็นสวนยางพาราที่ยังไม่ได้รับผลผลิตเฉลี่ย 4.4 ไร่/ครัวเรือน รองลงมาเป็นพื้นที่ปลูกบ้านเฉลี่ย 0.9 ไร่/ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 4.7 ของพื้นที่ถือครองทั้งหมด เป็นพื้นที่ว่างเปล่าเฉลี่ย 0.8 ไร่/ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 4.2 ของพื้นที่ถือครองทั้งหมด และน้อยที่สุดเป็นพื้นที่เพาะปลูกพืชอื่นๆ เฉลี่ย 0.6 ไร่/ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 3.1 ของพื้นที่ถือครองทั้งหมด (ตารางที่ 4.5) แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้ที่ดินเพื่อการปลูกยางพารา ซึ่งเป็นอาชีพและการผลิตหลัก จากระดับราคายางพาราสูงขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับ ปี 2545 ทำให้การปลูกยางพารามีจำนวนเพิ่มขึ้นและส่งผลให้พื้นที่อื่นๆ มีจำนวนน้อยไม่ว่าจะ

เป็น จำนวนพื้นที่ว่างเปล่าที่จากอดีตเป็นปาร์กร้างว่างเปล่าทั้งที่ราบ และ โดยเฉพาะที่ภูเขาสูงซึ่งสามารถมองเห็นได้ชัดเจนแต่ในปัจจุบันปาร์กร้างว่างเปล่าก็ได้เปลี่ยนสภาพเป็นพื้นที่ปลูกยางพาราแทนหมดแล้ว และพื้นที่ปลูกพืชชนิดอื่นๆ เช่น ผลไม้ ก็ลดน้อยลงเนื่องจากปัญหาของราคาผลผลิต

ตารางที่ 4.5 ขนาดการถือครอง และการใช้ที่ดินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

ขนาดการถือครองที่ดินของครัวเรือน	จำนวน (ไร่/ครัวเรือน)	ร้อยละ
- พื้นที่ปลูกบ้าน	0.9	4.7
- พื้นที่ปลูกยางพารา	16.9	88.0
- พื้นที่ปลูกพืชอื่นๆ	0.6	3.1
- พื้นที่ว่างเปล่า	0.8	4.2
รวม	19.2	100

4.3.2 ขนาดพื้นที่กรีดยางพารา

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีขนาดพื้นที่กรีดยางพาราเฉลี่ยรวม 12.5 ไร่ โดยส่วนใหญ่มีขนาดพื้นที่กรีดยางพาราน้อยกว่าหรือเท่ากับ 10 ไร่ จำนวน 71 ราย คิดเป็นร้อยละ 59.2 รองลงมา มีขนาดพื้นที่ 11-20 ไร่ จำนวน 37 ราย คิดเป็นร้อยละ 30.8 มีขนาดพื้นที่ 21-30 ไร่ จำนวน 8 ราย คิดเป็นร้อยละ 6.7 และน้อยที่สุดมีขนาดพื้นที่มากกว่า 30 ไร่ จำนวน 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.3 (ตารางที่ 4.6)

4.3.3 รูปแบบการใช้แรงงานในการกรีดยางพารา

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่กรีดยางพาราด้วยตัวเอง จำนวน 98 ราย คิดเป็นร้อยละ 81.6 รองลงมาจ้างกรีดยาง และทั้งกรีดยางเองและจ้างกรีดยาง จำนวน 11 รายเท่านั้น คิดเป็นร้อยละ 9.2 (ตารางที่ 4.6) แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีขนาดของพื้นที่กรีดยางพาราที่เป็นสวนยางขนาดเล็ก ทำให้สามารถกรีดยางเองได้ภายในครอบครัวมากกว่าจ้างกรีดยาง ซึ่งสำหรับเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่จ้างกรีดยางนั้น แรงงานรับจ้างมีทั้งมาจาก จังหวัดอื่นๆ เช่น จังหวัดพัทลุง และจากประเทศเพื่อนบ้าน คือ ประเทศพม่า

ตารางที่ 4.6 พื้นที่ปลูกยางพาราที่กรี๊ดได้ และรูปแบบการใช้แรงงานในการกรี๊ด

รายการ	จำนวน (n=120)	ร้อยละ
ขนาดพื้นที่ที่กรี๊ดยางพารา (ไร่)		
- ≤10	71	59.2
- 11-20	37	30.8
- 21-30	8	6.7
- > 30	4	3.3
เฉลี่ย	12.5	
รูปแบบการใช้แรงงานในการกรี๊ดยางพารา		
- กรี๊ดเอง	98	81.6
- จ้างกรี๊ด	11	9.2
- กรี๊ดเองและจ้างกรี๊ด	11	9.2

4.4 โครงสร้างรายได้ รายจ่าย และทรัพย์สินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

การศึกษาถึงรายได้สุทธิจากอาชีพการเกษตร รายได้จากอาชีพนอกภาคเกษตร ค่าใช้จ่ายครัวเรือน และทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา ซึ่งผลการศึกษาจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง มีดังนี้

4.4.1 รายได้สุทธิจากอาชีพการเกษตร

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีรายได้จากอาชีพการเกษตร จำนวน 219,345 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 83.26 ของรายได้รวมทั้งหมด โดยส่วนใหญ่เป็นรายได้จากสวนยางพารา จำนวน 217,720 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 82.64 รองลงมาเป็นรายได้จากการเลี้ยงสัตว์ จำนวน 1,500 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 0.57 และน้อยที่สุดรายได้จากสวนผลไม้ จำนวน 125 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 0.05 (ตารางที่ 4.7) แสดงให้เห็นว่า รายได้ส่วนใหญ่ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมาจากการทำสวนยางพารา ซึ่งสอดคล้องกับการทำอาชีพสวนยางพาราเป็นหลัก และใช้พื้นที่ถือครองส่วนใหญ่ในการปลูกยางพารา ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงของราคายางพาราจะส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ของเกษตรกร

4.4.2 รายได้จากอาชีพนอกภาคการเกษตร

ในส่วนของรายได้จากอาชีพนอกภาคการเกษตร เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีรายได้จากอาชีพนอกภาคการเกษตร จำนวน 44,112 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 16.74 ของรายได้รวม

ทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นรายได้จากอาชีพรับจ้าง จำนวน 18,504 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 7.02 รองลงมา มีรายได้จากอาชีพค้าขาย จำนวน 15,533 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 5.90 และน้อยที่สุดรายได้จากอาชีพข้าราชการ/พนักงาน/ลูกจ้าง จำนวน 10,075 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 3.82 สำหรับรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนเฉลี่ยรวม จำนวน 263,457 บาท/ครัวเรือน/ปี (ตารางที่ 4.7) แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีรายได้จากอาชีพนอกภาคการเกษตรจะน้อยกว่ารายได้จากอาชีพการเกษตร เนื่องจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพสวนยางพาราเป็นอาชีพหลัก จะมีความมั่นคงในเรื่องของรายได้ ประกอบกับราคาผลผลิตอยู่ในระดับสูง ทำให้สัดส่วนของรายได้จากอาชีพนอกภาคการเกษตร ต่ำกว่ารายได้จากอาชีพการเกษตร

ตารางที่ 4.7 โครงสร้างรายได้ของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

รายการ	จำนวน (บาท/ครัวเรือน/ปี)	ร้อยละ
รายได้สุทธิจากอาชีพการเกษตร		
- สวนยางพารา	217,720	82.64
- สวนผลไม้	125	0.05
- เลี้ยงสัตว์	1,500	0.57
รวม	219,345	83.26
รายได้จากอาชีพนอกภาคเกษตร		
- ข้าราชการ/พนักงาน/ลูกจ้าง	10,075	3.82
- ค้าขาย	15,533	5.90
- รับจ้าง	18,504	7.02
รวม	44,112	16.74
รวมทั้งหมด	263,457	100.00

4.4.3 ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยรวมทั้งหมด จำนวน 202,750.3 บาท/ครัวเรือน/ปี โดยส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายที่จำเป็นเพื่อยังชีพ จำนวน 118,452.6 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 58.43 ของค่าใช้จ่ายรวมทั้งหมด โดยส่วนใหญ่เป็นค่าอาหาร จำนวน 63,886.3 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 31.5 รองลงมา ค่าเล่าเรียนบุตร จำนวน 40,711.8 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 20.08 ค่าน้ำ/ค่าไฟฟ้า จำนวน 6,181.7 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 3.05 ค่าเสื้อผ้าสมาชิกใน

ครัวเรือน จำนวน 4,331.7 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 4,331.7 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 2.14 และอื่นๆ จำนวน 45.0 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 0.02 (ตารางที่ 4.8)

ตารางที่ 4.8 โครงสร้างค่าใช้จ่ายของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารา

รายการ	จำนวน (บาท/ครัวเรือน/ปี)	ร้อยละ
ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นเพื่อยังชีพ		
- ค่าอาหาร	63,886.3	31.51
- ค่ารักษาพยาบาล	3,296.7	1.63
- ค่าเสื้อผ้าสมาชิกในครัวเรือน	4,331.7	2.14
- ค่าเล่าเรียนบุตร	40,711.3	20.08
- ค่าน้ำ/ค่าไฟฟ้า	6,181.7	3.05
- อื่นๆ	45.0	0.02
รวม	118,452.7	58.43
ค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย		
- ค่าผ่อนรถยนต์	29,438.2	14.52
- ค่าผ่อนรถจักรยานยนต์	2,679.5	1.32
- ค่าผ่อนเครื่องใช้ไฟฟ้า	510.8	0.25
- ค่าการพนัน/หวย	4,460.0	2.20
- ค่าโทรศัพท์	5,373.3	2.65
- อื่นๆ	30.0	0.01
รวม	42,491.8	20.95
ชำระหนี้เงินกู้	25,240.8	12.45
ภาษีสังคม	16,565.0	8.17
รวมทั้งหมด	202,750.3	100.00

นอกจากค่าใช้จ่ายที่จำเป็นเพื่อยังชีพ ครัวเรือนยังมีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย จำนวน 42,491.8 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 20.95 ของค่าใช้จ่ายรวมทั้งหมด โดยส่วนใหญ่เป็นค่าผ่อนรถยนต์ จำนวน 29,438.2 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 14.52 รองลงมาค่าโทรศัพท์ จำนวน 5,373.3 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 2.65 ค่าการพนัน/หวย จำนวน 4,460.0 บาท/ครัวเรือน/ปี

คิดเป็นร้อยละ 2.20 ค่าผ่อนรถจักรยานยนต์ จำนวน 2,679.5 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 1.32 ค่าผ่อนเครื่องใช้ไฟฟ้า จำนวน 510.8 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 0.25 และค่าอื่นๆ จำนวน 30.0 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 0.01 นอกจากนั้นครัวเรือนยังมีค่าใช้จ่ายเพื่อชำระหนี้เงินกู้ จำนวน 25,240.8 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 12.45 และค่าใช้จ่ายภาษีสังคม จำนวน 16,565.0 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ 8.2 (ตารางที่ 4.8)

แสดงให้เห็นว่า จากพฤติกรรมการใช้จ่ายของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ถึงแม้ว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจะมีรายได้เฉลี่ยต่อปีมากกว่าค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อปี แต่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างก็มีหนี้สินจำนวนมากเช่นกัน ทำให้รายได้ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายในครัวเรือน เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีการกู้ยืมเงินเพื่อใช้จ่ายในกิจกรรมต่างๆ ของครอบครัว ส่งผลให้ค่าใช้จ่ายเพื่อการผ่อนชำระหนี้ทั้งในส่วนของหนี้ผ่อนรถยนต์ ผ่อนรถจักรยานยนต์ ผ่อนเครื่องใช้ไฟฟ้า และชำระหนี้เงินกู้ในแต่ละปี มีสูงถึงร้อยละ 28.54 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด ในขณะที่เดียวกันจากการสัมภาษณ์ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจะให้ความสำคัญกับการศึกษาบุตรค่อนข้างมาก โดยการสนับสนุนให้บุตรมีการศึกษาในระดับที่เหมาะสม จะเห็นได้จากค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาบุตรแต่ละปีจำนวนมาก คิดเป็นร้อยละ 20.08 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด และที่น่าสังเกต คือกลุ่มตัวอย่างมีค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย คิดเป็นร้อยละ 20.95 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายในการผ่อนชำระค่าวงรถยนต์ อย่างไรก็ตามค่าใช้จ่ายในส่วนของการใช้จ่ายเพื่อยังชีพสูงกว่าค่าใช้จ่ายในส่วนอื่นๆ ซึ่งเป็นผลมาจากภาวะค่าครองชีพที่สูงขึ้นและพฤติกรรมการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป แต่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างยังยึดพฤติกรรมการบริโภคแบบเดิมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งไม่ต้องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้จ่ายในอนาคตโดยให้เหตุผลว่า ปัจจุบันมีการใช้จ่ายอย่างประหยัดมากแล้ว และหากจะประหยัดไปมากกว่าเดิมอีกก็ไม่ทราบว่าต้องประหยัดค่าใช้จ่ายส่วนไหนอีก

4.4.4 ทรัพย์สินในครัวเรือน

การศึกษาถึงรายการทรัพย์สินในครัวเรือนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง โดยศึกษาเปรียบเทียบกับทรัพย์สินที่มีก่อนปี 2545 กับทรัพย์สินที่มีอยู่ในปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจุบันเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีรถยนต์ จำนวน 50 ราย คิดเป็นร้อยละ 41.7 รถจักรยานยนต์ และตู้เย็น จำนวน 118 รายเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 98.3 โทรทัศน์ จำนวน 119 ราย คิดเป็นร้อยละ 99.2 กล้องถ่ายรูป จำนวน 19 ราย คิดเป็นร้อยละ 15.8 กล้องถ่ายวิดีโอ จำนวน 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.3 เครื่องซักผ้า จำนวน 109 ราย คิดเป็นร้อยละ 90.8 โทรศัพท์มือถือ จำนวน 113 ราย คิดเป็นร้อยละ 94.2 คอมพิวเตอร์ จำนวน 41 ราย คิดเป็นร้อยละ 34.2 วิทยุ/เครื่องเสียง จำนวน 103 ราย คิดเป็นร้อยละ 85.8 และ รถจักรยานยนต์ จำนวน 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.8 (ตารางที่ 4.9)

แสดงให้เห็นว่า เมื่อเปรียบเทียบทรัพย์สินของครัวเรือนก่อนปี 2545 กับทรัพย์สินของครัวเรือนปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า ในปัจจุบันส่วนใหญ่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีทรัพย์สิน

เพิ่มขึ้นเกือบทุกรายการทรัพย์สิน สำหรับเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีทรัพย์สินเป็นรถจักรยานยนต์ นั้น เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่นิยมใช้รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะในการเดินทางไปกรีดยางพารา เพราะบ้านพักกับสวนยางพาราอยู่ไม่ไกลกันมาก สำหรับรถยนต์เป็นทรัพย์สินที่มีราคาสูงและมีจำนวนเพิ่มขึ้นจาก ปี 2545 เป็นผลมาจากราคาผลผลิตยางพาราที่สูงขึ้น ทำให้เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างสามารถครอบครองทรัพย์สินที่มีราคาสูงได้ ซึ่งการมีรถยนต์ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีหนี้สินที่เพิ่มขึ้น

ตารางที่ 4.9 ทรัพย์สินในครัวเรือน ของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

รายการทรัพย์สิน*	ก่อนปี 2545		ปัจจุบัน	
	จำนวน (n =120)	ร้อยละ	จำนวน (n =120)	ร้อยละ
- รถยนต์	35	29.2	50	41.7
- รถจักรยานยนต์	116	96.7	118	98.3
- ตู้เย็น	118	98.3	118	98.3
- โทรทัศน์	117	97.5	119	99.2
- กล้องถ่ายรูป	11	9.2	19	15.8
- กล้องถ่ายวิดีโอ	1	0.8	4	3.3
- เครื่องซักผ้า	97	80.8	109	90.8
- โทรศัพท์มือถือ	99	82.5	113	94.2
- คอมพิวเตอร์	21	17.5	41	34.2
- วิทยุ/เครื่องเสียง	96	80.0	103	85.8
- รถจักรยานยนต์	1	0.8	1	0.8

หมายเหตุ *ผู้ตอบ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.5 ภาวะหนี้สินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

การศึกษาถึงภาวะหนี้สินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา ประกอบด้วย ภาวะหนี้สินก่อนปี 2545 ภาวะหนี้สินปัจจุบัน แหล่งเงินกู้ วัตถุประสงค์ในการกู้เงิน ความสามารถในการชำระหนี้ หลักประกันเงินกู้ ตลอดจนการเปรียบเทียบระหว่างจำนวนหนี้สินก่อนปี 2545 กับจำนวนหนี้สินปัจจุบัน ซึ่งผลการศึกษามีดังนี้ (ตารางที่ 4.10)

ตารางที่ 4.10 ภาวะหนี้สินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ภาวะหนี้สินก่อนปี 2545	(n =120)	
- มีหนี้สิน	45	37.5
- ไม่มีหนี้สิน	75	62.5
ภาวะหนี้สินปัจจุบัน	(n =120)	
- มีหนี้สิน	83	69.2
- ไม่มีหนี้สิน	37	30.8
แหล่งเงินกู้*	(n = 83)	
- หนี้ในระบบ	81	97.6
- หนี้นอกระบบ	24	28.9
แหล่งกู้ยืมเงินในระบบ*	(n = 81)	
- ธ.ก.ส.	32	39.5
- ธนาคารพาณิชย์	14	17.3
- ธนาคารออมสิน	6	7.4
- สหกรณ์การเกษตร	35	43.2
- กลุ่มออมทรัพย์	49	60.5
- กองทุนหมู่บ้าน	17	21.0
- อื่นๆ	2	2.5
วัตถุประสงค์ในการกู้เงินในระบบ*	(n = 81)	
- เพื่อทำการเกษตร	64	79.0
- เพื่อประกอบอาชีพอื่นที่ไม่ใช่การเกษตร	7	8.6
- เพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค	11	13.6
- เพื่อชำระหนี้สินที่อื่น	8	9.9
- เพื่อการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน	34	42.0
- เพื่อค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย	41	50.6
- อื่นๆ	6	7.4
ความสามารถในการชำระหนี้ในระบบ	(n = 81)	
- สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดทุกครั้ง	33	40.7
- ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดเป็นบางครั้ง	48	59.3

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
หลักประกันเงินกู้ในระบบ	(n = 81)	
- มีหลักประกันเงินกู้	80	98.8
- ไม่มีหลักประกันเงินกู้	1	1.2
แหล่งกู้ยืมเงินนอกระบบ*	(n = 24)	
- ญาติพี่น้อง	14	58.3
- เพื่อนบ้าน	11	45.8
- นายทุนเงินกู้	5	20.8
วัตถุประสงค์ในการกู้เงินนอกระบบ*	(n = 24)	
- เพื่อทำการเกษตร	21	87.5
- เพื่อประกอบอาชีพอื่นที่ไม่ใช่การเกษตร	2	8.3
- เพื่อชำระหนี้สินที่อื่น	5	20.8
- เพื่อการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน	14	58.3
- เพื่อค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย	17	70.8
- อื่นๆ	3	12.5
ความสามารถในการชำระหนี้นอกระบบ	(n = 24)	
- สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดทุกครั้ง	1	4.2
- ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดเป็นบางครั้ง	23	95.8
หลักประกันเงินกู้นอกระบบ	(n = 24)	
- มีหลักประกันเงินกู้	17	70.8
- ไม่มีหลักประกันเงินกู้	7	29.2

หมายเหตุ *ผู้ตอบ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

4.5.1 ภาวะหนี้สินก่อน ปี 2545

จากการศึกษาถึงการมีหนี้สินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา ก่อน ปี 2545 ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่มีหนี้สิน จำนวน 75 ราย คิดเป็นร้อยละ 62.5 และมีหนี้สิน จำนวน 45 ราย คิดเป็นร้อยละ 37.5 แสดงให้เห็นว่าในช่วงก่อนปี 2545 แม้ระดับราคายางพาราไม่สูงมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับปัจจุบัน แต่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างกลับมีหนี้สินไม่มากนัก ซึ่งอาจจะเนื่องจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างยังไม่มี ความมั่นใจในรายได้ที่จะสามารถผ่อนชำระ

การเป็นหนี้ได้ในอนาคต และพฤติกรรมการบริโภคยังคงไม่ยึดตามวัตถุนิยมมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงปัจจุบัน

4.5.2 ภาวะหนี้สินปัจจุบัน

ในส่วนของการมีหนี้สินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา ปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีหนี้สิน จำนวน 83 ราย คิดเป็นร้อยละ 69.2 และไม่มีหนี้สินจำนวน 37 ราย คิดเป็นร้อยละ 30.8 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีหนี้สินปัจจุบันเพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงก่อนปี 2545 ซึ่งอาจเป็นผลมาจากภาวะค่าครองชีพที่สูงขึ้น และรายการทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะทรัพย์สินรถยนต์ซึ่งมีเพิ่มขึ้นทำให้มีหนี้สินในส่วนรถยนต์ที่ต้องมีการผ่อนชำระค่างวด

1) แหล่งเงินกู้

หนี้สินปัจจุบันของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่เป็นหนี้ที่มาจากแหล่งเงินกู้ในระบบ จำนวน 81 ราย คิดเป็นร้อยละ 97.6 และเป็นหนี้ที่มาจากแหล่งเงินกู้นอกระบบ จำนวน 24 ราย คิดเป็นร้อยละ 28.9 เนื่องจาก แหล่งเงินกู้ในระบบ มีสถาบันการเงินที่เป็นทางเลือกให้แก่เกษตรกรหลายรูปแบบ และมีอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่าแหล่งเงินกู้นอกระบบ ส่วนแหล่งเงินกู้ยืมในระบบผลการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่กู้เงินจากกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 49 ราย คิดเป็นร้อยละ 60.5 รองลงมากู้เงินจากสหกรณ์การเกษตร จำนวน 35 ราย คิดเป็นร้อยละ 43.2 กู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จำนวน 32 ราย คิดเป็นร้อยละ 39.5 กู้เงินจากกองทุนหมู่บ้าน จำนวน 17 ราย คิดเป็นร้อยละ 21.0 กู้เงินจากธนาคารพาณิชย์ จำนวน 14 ราย คิดเป็นร้อยละ 17.3 กู้เงินจากธนาคารออมสิน จำนวน 6 ราย คิดเป็นร้อยละ 7.4 และแหล่งเงินกู้อื่นๆ เช่น เงินกู้ของข้าราชการ เงินกู้ยืมเพื่อการศึกษา จำนวน 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.5

แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่กู้เงินจากกลุ่มออมทรัพย์ เนื่องจากเป็นสถาบันการเงินที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านนั้นๆ ซึ่งสะดวกในการเดินทาง รวมทั้งเงื่อนไขการกู้เงินไม่ยุ่งยากซับซ้อนสามารถใช้เงินฝากค้ำประกัน และบุคคลที่เป็นสมาชิกค้ำประกันในการกู้เงินได้ แต่อย่างไรก็ตาม การกู้เงินจากกลุ่มออมทรัพย์บางครั้งเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีการกู้เงินเกินกว่าบัญชีเงินฝากของตนเอง โดยการยืมสมุดบัญชีเงินฝากของเพื่อนสมาชิกด้วยกันมาค้ำประกันการกู้เงิน เพื่อให้สามารถกู้เงินได้มากขึ้น โดยกลุ่มออมทรัพย์คิดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ ร้อยละ 1 ต่อเดือน และสมาชิกผู้ฝากเงินจะได้รับผลตอบแทนในรูปของเงินปันผล ทั้งนี้อัตราเงินปันผลขึ้นอยู่กับผลการดำเนินงานในแต่ละปีของกลุ่มออมทรัพย์ นอกจากนั้นเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำนวนมากกู้ยืมเงินจากสหกรณ์การเกษตร และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ซึ่งสถาบันการเงินเหล่านี้ยังคงเป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง

ในส่วนของแหล่งกู้ยืมเงินนอกระบบ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่กู้เงินจากญาติพี่น้อง จำนวน 14 ราย คิดเป็นร้อยละ 58.3 รองลงมากู้เงินจากเพื่อนบ้าน จำนวน 11 ราย คิดเป็นร้อยละ 45.8 และกู้เงินจากนายทุนเงินกู้ จำนวน 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 20.8 แสดงให้เห็นว่าการกู้เงินจากญาติพี่น้องจะเข้าถึงได้ง่ายกว่า ซึ่งเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีความใกล้ชิดกันมากกว่าแหล่งเงินกู้นอกระบบแบบอื่นๆ

2) วัตถุประสงค์ในการกู้เงิน

วัตถุประสงค์ในการใช้เงินของเกษตรกรในปัจจุบัน ในส่วนของแหล่งเงินกู้ในระบบ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่กู้เงินไปเพื่อทำการเกษตร จำนวน 64 ราย คิดเป็นร้อยละ 79.0 รองลงมากู้เงินไปเพื่อค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย จำนวน 41 ราย คิดเป็นร้อยละ 50.6 เพื่อการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน จำนวน 34 ราย คิดเป็นร้อยละ 42.0 เพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค จำนวน 11 ราย คิดเป็นร้อยละ 13.6 เพื่อชำระหนี้สินที่อื่น จำนวน 8 ราย คิดเป็นร้อยละ 9.9 เพื่อประกอบอาชีพอื่นที่ไม่ใช่การเกษตร จำนวน 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 8.6 และกู้เพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น สร้างบ้าน ประกันอุบัติเหตุรถยนต์ ซื้อที่ดิน จำนวน 6 ราย คิดเป็นร้อยละ 7.4

ในส่วนของแหล่งเงินกู้นอกระบบ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่กู้เงินไปเพื่อทำการเกษตร จำนวน 21 ราย คิดเป็นร้อยละ 87.5 รองลงมากู้เงินไปเพื่อค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย จำนวน 17 ราย คิดเป็นร้อยละ 70.8 เพื่อการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน จำนวน 14 ราย คิดเป็นร้อยละ 58.3 เพื่อชำระหนี้สินที่อื่น จำนวน 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 20.8 เพื่อวัตถุประสงค์อื่นๆ เช่น สร้างบ้าน ซื้อที่ดิน จำนวน 3 ราย คิดเป็นร้อยละ 12.5 และเพื่อประกอบอาชีพอื่นที่ไม่ใช่การเกษตร จำนวน 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 8.3 แสดงให้เห็นว่าทั้งแหล่งเงินกู้ในระบบและแหล่งเงินกู้นอกระบบเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่กู้เพื่อทำการเกษตรเป็นสำคัญ รองลงมาเพื่อใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ซึ่งแตกต่างจากผลการศึกษาของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2550) พบว่า ในภาพรวมของครัวเรือนส่วนใหญ่กู้เงินเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค ซื้อบ้าน และ ทำการเกษตร ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างของสำนักงานสถิติแห่งชาติมีอาชีพอื่นๆ รวมอยู่ด้วย

3) ความสามารถในการชำระหนี้

ความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกรปัจจุบัน ในส่วนของแหล่งเงินกู้ในระบบ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดบางครั้ง จำนวน 48 ราย คิดเป็นร้อยละ 59.3 และสามารถชำระได้ตามกำหนดทุกครั้ง จำนวน 33 ราย คิดเป็นร้อยละ 40.7 ในส่วนของแหล่งเงินกู้นอกระบบ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดบางครั้งเช่นเดียวกับแหล่งเงินกู้ในระบบ แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีการผัดผ่อนชำระหนี้เนื่องจากค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นจากภาวะเศรษฐกิจและค่าครองชีพที่สูงขึ้น และจากการ

สัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีบุตรอยู่ในวัยเรียนหนังสือในระดับสูงซึ่งในช่วงที่มีการชำระค่าลงทะเบียนเรียน ในช่วงดังกล่าวส่งผลให้มีการหยุดผ่อนชำระหนี้ และมีการกู้เงินเพิ่มอีกด้วย

4) หลักประกันเงินกู้

หลักประกันเงินกู้ของเกษตรกรปัจจุบัน ในส่วนของแหล่งเงินกู้ในระบบเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีหลักประกันเงินกู้ จำนวน 80 ราย คิดเป็นร้อยละ 98.8 และไม่มีหลักประกันเงินกู้ จำนวน 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.2 ในส่วนของแหล่งเงินกู้นอกระบบ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีหลักประกันเงินกู้เช่นกัน แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างใช้หลักทรัพย์ในการค้ำประกันการกู้ยืมเงิน เช่น เงินฝากค้ำประกันการกู้เงินและบุคคลค้ำประกัน เป็นต้น

4.5.3 จำนวนหนี้สินของเกษตรกร

เป็นการศึกษาเปรียบเทียบหนี้สินก่อนปี 2545 ซึ่งเป็นที่ราคาขายพาราไม่สูงมาก กับหนี้สินในปัจจุบัน ซึ่งเป็นช่วงที่ราคาขายพาราเพิ่มสูงขึ้น ผลการศึกษาพบว่า ก่อนปี 2545 เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีหนี้สินจำนวน 45 ราย โดยมีหนี้สินเฉลี่ย 177,877.8 บาท/ครัวเรือน/ปี ส่วนใหญ่มีหนี้สินน้อยกว่าหรือเท่ากับ 50,000 บาท จำนวน 19 ราย คิดเป็นร้อยละ 42.2 รองลงมา มีหนี้สิน 50,001-150,000 บาท จำนวน 11 ราย คิดเป็นร้อยละ 24.5 มีหนี้สินมากกว่า 350,000 บาท จำนวน 9 ราย คิดเป็นร้อยละ 20.0 มีหนี้สิน 150,001-250,000 บาท จำนวน 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 11.1 และน้อยที่สุดมีหนี้สิน 250,001-350,000 บาท จำนวน 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.2

ส่วนปัจจุบันเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีหนี้สิน จำนวน 83 รายนั้น โดยมีหนี้สินเฉลี่ย 310,333.0 บาท/ครัวเรือน/ปี ส่วนใหญ่มีหนี้สินมากกว่า 350,000 บาท จำนวน 27 ราย คิดเป็นร้อยละ 32.5 รองลงมา มีหนี้สินน้อยกว่าหรือเท่ากับ 50,000 บาท จำนวน 26 ราย คิดเป็นร้อยละ 31.3 มีหนี้สิน 50,001-150,000 บาท จำนวน 15 ราย คิดเป็นร้อยละ 18.1 มีหนี้สิน 250,001-350,000 บาท จำนวน 8 ราย คิดเป็นร้อยละ 9.7 และน้อยที่สุดมีหนี้สิน 150,001-250,000 บาท จำนวน 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 8.4 (ตารางที่ 4.11) แสดงให้เห็นว่าปัจจุบันเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนหนี้สินเพิ่มขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องจากราคาขายพาราที่เพิ่มสูงขึ้น ทำให้มีความมั่นใจในการลงทุนในด้านการเกษตร จึงมีการกู้เงินเพิ่มขึ้น นอกจากนี้การมีทรัพย์สินรถยนต์ก็เป็นส่วนหนึ่งของการก่อให้เกิดหนี้สิน เพราะมั่นใจในความสามารถในการผ่อนชำระในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ที่พบว่า ตั้งแต่ปี 2541-2550 มีจำนวนหนี้สินครัวเรือนเฉลี่ยเพิ่มขึ้น

ตารางที่ 4.11 จำนวนหนี้สินที่มีของเกษตรกรชาวสวนยางพาราก่อนปี 2545 และในปัจจุบัน

จำนวนหนี้สิน (บาท)	หนี้สินก่อนปี 2545		หนี้สินปัจจุบัน	
	จำนวน (n=45)	ร้อยละ	จำนวน (n=83)	ร้อยละ
- ≤ 50,000	19	42.2	26	31.3
- 50,001-150,000	11	24.5	15	18.1
- 150,001-250,000	5	11.1	7	8.4
- 250,001-350,000	1	2.2	8	9.7
- > 350,000	9	20.0	27	32.5
เฉลี่ย	177,877.8		310,333.0	

4.6 การออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

การศึกษาถึงการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา ประกอบด้วย การออมก่อนปี 2545 การออมปัจจุบัน เงินออมเฉลี่ย รูปแบบการออม วัตถุประสงค์ของการออม สาเหตุที่เกษตรกรไม่มีเงินออม ตลอดจนการเปรียบเทียบระหว่างจำนวนเงินออมก่อน ปี 2545 กับเงินออมปัจจุบัน ผลการศึกษามีดังนี้ (ตารางที่ 4.12)

4.6.1 การออมก่อน ปี 2545

จากการศึกษาถึงการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา ก่อน ปี 2545 ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีเงินออม จำนวน 80 ราย คิดเป็นร้อยละ 66.7 และไม่มีเงินออม จำนวน 40 ราย คิดเป็นร้อยละ 33.3

4.6.2 การออมปัจจุบัน

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีเงินออม จำนวน 103 ราย คิดเป็นร้อยละ 85.8 และไม่มีเงินออม จำนวน 17 ราย คิดเป็นร้อยละ 14.2 แสดงให้เห็นว่าทั้งก่อนปี 2545 และปัจจุบันส่วนใหญ่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีพฤติกรรมที่ออมเงิน โดยไม่ว่าระดับราคาขายพาราจะสูงหรือต่ำก็ยังมี การออมเงินเพื่อต้องการใช้ในอนาคต และในช่วงปัจจุบันมีเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างออมเงินมากกว่าก่อนปี 2545 อย่างเห็นได้ชัด

1) เงินออมเฉลี่ยต่อเดือน

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีเงินออมนั้น โดยเฉลี่ยเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีเงินออม 3,886.06 บาท/ครัวเรือน/เดือน ส่วนใหญ่มีเงินออม 501-2,000 บาท จำนวน 31 ราย คิดเป็นร้อยละ 30.1 รองลงมา มีเงินอมน้อยกว่าหรือเท่ากับ 500 บาท จำนวน 30 ราย คิดเป็นร้อยละ 29.1 มีเงินออม

มากกว่า 4,000 บาท จำนวน 22 ราย คิดเป็นร้อยละ 21.4 และน้อยที่สุดมีเงินออม 2,001-4,000 บาท

ตารางที่ 4.12 การออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
การออมก่อนปี 2545	(n =120)	
- มีเงินออม	80	66.7
- ไม่มีเงินออม	40	33.3
การออมปัจจุบัน	(n = 120)	
- มีเงินออม	103	85.8
- ไม่มีเงินออม	17	14.2
เงินออมเฉลี่ย (บาท/เดือน)	(n = 103)	
- ≤500	30	29.1
- 501-2,000	31	30.1
- 2,001-4,000	20	19.4
- > 4,000	22	21.4
เฉลี่ย	3,886.06	
รูปแบบการออม*	(n = 103)	
- ฝาก ธ.ก.ส.	15	14.6
- ฝากธนาคารออมสิน	7	6.8
- ฝากธนาคารพาณิชย์	10	9.7
- ฝากสหกรณ์/กลุ่มออมทรัพย์	94	91.3
- ทำประกันชีวิต	12	11.7
- สลากออมสิน/ทวีสิน	1	1.0
- สมาชิกฌาปนกิจสงเคราะห์	17	16.5
- การเล่นแชร์	12	11.7
- การซื้อที่ดิน	1	1.0
- อื่นๆ	8	7.8

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
วัตถุประสงค์ของการออม*	(n = 103)	
- เพื่อเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพ	55	53.4
- เพื่อซื้ออสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดินบ้าน	5	4.9
- เพื่อซื้อสินทรัพย์ถาวร เช่น รถยนต์ โทรศัพท์	12	11.7
- เพื่อเป็นหลักประกันในการกู้ยืม	3	31.1
- เพื่อการศึกษาบุตร	60	58.3
- เพื่อใช้ยามเจ็บป่วย/ชรา	67	65.0
- เพื่อผลตอบแทนจากอัตราดอกเบี้ย	19	18.4
- เพื่อป้องกันการสูญหาย	4	3.9
- เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงให้แก่บุตร	38	36.9
สาเหตุที่ไม่มีเงินออม*	(n = 17)	
- รายได้น้อย	13	76.5
- ไม่มีความเชื่อมั่นในแหล่งเงินออม	1	5.9
- มีหนี้สินที่ต้องชำระในแต่ละเดือนจำนวนมาก	6	45.3

หมายเหตุ *ผู้ตอบ ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

2) รูปแบบการออม

รูปแบบการออมของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่เลือกฝากเงินกับสหกรณ์/กลุ่มออมทรัพย์ จำนวน 94 ราย คิดเป็นร้อยละ 91.3 รองลงมา สมาชิกฌาปนกิจสงเคราะห์ จำนวน 17 ราย คิดเป็นร้อยละ 16.5 ฝากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) จำนวน 15 ราย คิดเป็นร้อยละ 14.6 ทำประกันชีวิต และการเล่นแชร์ จำนวน 12 รายเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 11.7 ฝากธนาคารพาณิชย์ จำนวน 10 ราย คิดเป็นร้อยละ 9.7 อื่นๆ จำนวน 8 ราย คิดเป็นร้อยละ 7.8 ฝากธนาคารออมสิน จำนวน 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 6.8 และน้อยที่สุดการซื้อสลากออมสิน/ทวีสิน จำนวน 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.0 การที่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างออมเงินโดยการฝากกับสหกรณ์/กลุ่มออมทรัพย์เป็นจำนวนมาก อาจเนื่องจากการออมที่ให้ผลตอบแทนสูงกว่าการออมในรูปแบบอื่น และมีความเสี่ยงน้อยกว่าการเล่นแชร์ นอกจากนี้เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างอาจเห็นว่า เป็นวิธีการออมที่สามารถบังคับตนเองให้มีการออมเงินทุกเดือน และเงินออมแต่ละครั้งก็มีจำนวนไม่มากเกินไป ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มออมทรัพย์ ต้องพัฒนาศักยภาพของ

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อให้เกิดความมั่นคงและมีความน่าเชื่อถือเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นทางเลือกในการออมเงินของเกษตรกรต่อไป และในส่วนของ การออม โดยการเล่นแชร์นั้นเป็นการให้ผลตอบแทนสูง แต่ในขณะเดียวกันก็มีความเสี่ยงสูงกว่าเช่นกัน ทั้งนี้เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมักเลือกเล่นแชร์กับกลุ่มที่มีความไว้วางใจ และเชื่อถือได้ เช่น กลุ่มเครือข่าย เป็นต้น

3) วัตถุประสงค์ของการออม

วัตถุประสงค์การออมของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่มีการออมเพื่อใช้ยามเจ็บป่วย/ชรา จำนวน 67 ราย คิดเป็นร้อยละ 65.0 รองลงมา ออมเพื่อการศึกษาบุตร จำนวน 60 ราย คิดเป็นร้อยละ 58.3 ออมเพื่อเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพ จำนวน 55 ราย คิดเป็นร้อยละ 53.4 ออมเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงในแก่บุตร จำนวน 38 ราย คิดเป็นร้อยละ 36.9 ออมเพื่อเป็นหลักประกันในการกู้ยืม จำนวน 32 ราย คิดเป็นร้อยละ 31.1 ออมเพื่อผลตอบแทนจากอัตราดอกเบี้ย จำนวน 19 ราย คิดเป็นร้อยละ 18.4 ออมเพื่อซื้อสินทรัพย์ถาวร เช่น รถยนต์ โทรศัพท์ จำนวน 12 ราย คิดเป็นร้อยละ 11.7 ออมเพื่อซื้ออสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดิน บ้าน จำนวน 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 4.9 และน้อยที่สุดออมเพื่อป้องกันการสูญหาย จำนวน 4 ราย คิดเป็นร้อยละ 3.9 แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างออมเพื่อใช้ยามเจ็บป่วย/ชรา เนื่องจากการประกอบอาชีพสวนยางพาราต้องพึ่งพาสภาพดินฟ้าอากาศ ทำให้เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีรายได้ที่ไม่แน่นอนและไม่มีรายได้ตลอดทั้งปี ประกอบกับการไม่มีสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลที่ดี ทำให้เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างต้องการเก็บออม เพื่อใช้จ่ายในการลงทุน และสร้างสวัสดิภาพให้ตนเองและครอบครัว ในส่วนของ การออมเพื่อการศึกษาบุตรนั้น จากการสัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจะให้ความสำคัญกับการศึกษาบุตร และอนาคตของบุตรค่อนข้างมาก

4.6.3 สาเหตุที่ไม่มีเงินออม

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีเงินออมในปัจจุบัน ส่วนใหญ่มีรายได้น้อย จำนวน 13 ราย คิดเป็นร้อยละ 76.5 รองลงมา มีหนี้สินที่ต้องชำระในแต่ละเดือนจำนวนมาก จำนวน 6 รายคิดเป็นร้อยละ 45.3 และน้อยที่สุด ไม่มีความเชื่อมั่นในแหล่งเงินออม จำนวน 1 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.9

4.6.4 จำนวนเงินออมที่มีของเกษตรกร

เป็นการศึกษาถึงจำนวนเงินออมของเกษตรกรชาวสวนยางพาราโดยศึกษาเปรียบเทียบจำนวนเงินออมก่อนปี 2545 ซึ่งเป็นช่วงที่ราคายางพาราไม่สูงมาก กับจำนวนเงินออมปัจจุบัน ซึ่งเป็นช่วงที่ราคายางพาราเพิ่มสูงขึ้น ผลการศึกษาพบว่า ก่อนปี 2545 เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีเงินออม จำนวน 80 ราย โดยมีเงินออมเฉลี่ย 80,155 บาท/ครัวเรือน/ปี ส่วนใหญ่มีเงินออมน้อยกว่าหรือเท่ากับ 50,000 บาท จำนวน 54 ราย คิดเป็นร้อยละ 67.5 รองลงมา มีเงินออม 50,001-150,000 บาท จำนวน 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 20.0 มีเงินออม 150,001-250,000 บาท จำนวน 6 ราย คิดเป็นร้อยละ 7.5 และน้อยที่สุดมีเงินออม 250,001-350,000 บาท และ มากกว่า 350,000 บาท เท่ากัน

จำนวน 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 2.5 ในขณะที่ในปัจจุบันพบว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีเงินออม 103 ราย โดยมีเงินออมเฉลี่ย 256,302.7 บาท/ครัวเรือน/ปี ส่วนใหญ่มีเงินออมมากกว่าหรือเท่ากับ 50,000 บาท จำนวน 41 ราย คิดเป็นร้อยละ 39.8 รองลงมามีเงินออม 50,001-150,000 บาท จำนวน 26 ราย คิดเป็นร้อยละ 25.3 มีเงินออมมากกว่า 350,000 บาท จำนวน 17 ราย คิดเป็นร้อยละ 17.5 มีเงินออม 150,001-250,000 บาท จำนวน 16 ราย คิดเป็นร้อยละ 15.5 และน้อยที่สุดมีเงินออม 250,001-350,000 บาท จำนวน 2 ราย คิดเป็นร้อยละ 1.9 (ตารางที่ 4.13)

แสดงให้เห็นว่าปัจจุบันเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างออมเงินกันมากขึ้น และจำนวนเงินออมก็สูงขึ้น ทั้งนี้อาจเนื่องจากรายการทางพาราที่เพิ่มสูงขึ้น และความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งเงินออมมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเลือกออมเงินโดยการฝากกับสหกรณ์/กลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งตั้งอยู่ในหมู่บ้านนั้นๆ โดยจะมีการบังคับให้มีการออมอย่างสม่ำเสมอตามจำนวนเงินที่ได้กำหนดไว้ในแต่ละเดือน เช่น ทุกวันที่ 5 หรือทุกวัน 10 ของเดือน ถือได้ว่าเป็นการสร้างนิสัยให้มีการรักษารออมเพื่อต้องการเก็บเงินไว้ใช้ในอนาคตเนื่องจากความไม่แน่นอนจากความผันผวนของปัจจัยเศรษฐกิจ

ตารางที่ 4.13 จำนวนเงินออมที่มีของเกษตรกรชาวสวนยางพารา ก่อนปี 2545 และในปัจจุบัน

จำนวนเงินออม (บาท)	เงินออมก่อนปี 2545		เงินออมปัจจุบัน	
	จำนวน (n = 80)	ร้อยละ	จำนวน (n = 103)	ร้อยละ
- ≤ 50,000	54	67.5	41	39.8
- 50,001-150,000	16	20.0	26	25.3
- 150,001-250,000	6	7.5	16	15.5
- 250,001-350,000	2	2.5	2	1.9
- > 350,000	2	2.5	18	17.5
เฉลี่ย	80,155		256,302.7	

4.7 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม กับระดับหนี้สินและระดับการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม กับระดับหนี้สิน และระดับการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา โดยใช้ χ^2 เป็นสถิติในการทดสอบ โดยมีผลการวิเคราะห์ ดังนี้

4.7.1 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างปัจจัยทางสังคม และปัจจัยทางเศรษฐกิจกับระดับหนี้สิน

การศึกษาถึงปัจจัยทางสังคมและปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อระดับหนี้สินของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผลการศึกษารูปได้ดังนี้ (ตารางที่ 4.14)

ตารางที่ 4.14 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจำนวนหนี้สินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

ปัจจัย	ค่าสถิติ χ^2	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ
ปัจจัยทางสังคม		
- เพศ	0.102	NS
- อายุ	0.019	NS
- ระดับการศึกษา	10.432	NS
- สถานภาพการสมรส	4.463	NS
- สถานะทางสังคม	2.049	NS
- จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	0.867	NS
- จำนวนสมาชิกที่กำลังศึกษาอยู่	1.401	NS
- จำนวนสมาชิกที่ใช้แรงงาน/ที่ทำงาน	2.141	NS
- จำนวนสมาชิกที่ไม่ทำงาน/สูงวัย และอื่นๆ	1.063	NS
ปัจจัยทางเศรษฐกิจ		
- อาชีพหลักของครัวเรือนเกษตรกร	4.605	NS
- อาชีพรองของครัวเรือนเกษตรกร	2.466	NS
- ขนาดการถือครองที่ดิน	0.373	NS
- รูปแบบการใช้แรงงานในการกรีดยาง	1.930	NS
- พื้นที่กรีดยางพารา	0.189	NS
- รายได้ของครัวเรือน	4.379	*
- ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน	37.282	**
- ทรัพย์สินรถยนต์ในครัวเรือน	25.456	**

หมายเหตุ * หมายถึง มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

** หมายถึง มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01

NS หมายถึง ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

1) ปัจจัยทางด้านสังคม

ปัจจัยทางด้านสังคมได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพการสมรส สถานะทางสังคม จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนสมาชิกที่กำลังศึกษาอยู่ จำนวนสมาชิกที่ใช้แรงงาน/ที่ทำงาน จำนวนสมาชิกที่ไม่ทำงาน/สูงวัย และอื่นๆ ไม่มีอิทธิพลต่อระดับหนี้สินของเกษตรกรชาวสวนยางพาราแต่อย่างใด

2) ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

2.1) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับหนี้สินของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.01$

(1) ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนมีอิทธิพลต่อจำนวนหนี้สินของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.01$ กล่าวคือ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ที่มีค่าใช้จ่ายสูง มีสัดส่วนการมีจำนวนหนี้สินมากกว่าค่าเฉลี่ย สูงกว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนต่ำกว่า เนื่องจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีค่าใช้จ่ายสูงส่วนหนึ่งจะมีโอกาสในการก่อหนี้ได้มากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมคิด วัชรภรณ์ (2551) ที่พบว่าค่าใช้จ่ายของครัวเรือนมีอิทธิพลต่อจำนวนหนี้ของครัวเรือนเกษตรกร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.01$

(2) สถานะการมีทรัพย์สินรถยนต์มีอิทธิพลต่อจำนวนหนี้สินของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.01$ กล่าวคือ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ที่มีทรัพย์สินรถยนต์ มีสัดส่วนการมีจำนวนหนี้สินมากกว่าค่าเฉลี่ย สูงกว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีทรัพย์สินรถยนต์ เนื่องจากรถยนต์เป็นทรัพย์สินที่มีราคาสูง และการครอบครองรถยนต์ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างเพิ่มมากขึ้น โดยเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะซื้อด้วยเงินผ่อน เป็นที่มาของการก่อหนี้จำนวนมากขึ้นในที่สุด

2.2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับหนี้สินของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.05$ พบว่ามีเพียงปัจจัยเดียว คือ รายได้ของครัวเรือน กล่าวคือ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ค่อนข้างสูง มีสัดส่วนการมีจำนวนหนี้สินมากกว่าค่าเฉลี่ย สูงกว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่ำกว่า เนื่องจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ที่มีรายได้ค่อนข้างสูงจะทำการผลิตมากกว่า จึงจำเป็นต้องใช้เงินลงทุนมากกว่า และทำให้สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนมากกว่า รวมทั้งยังมีความมั่นใจในความสามารถการผ่อนชำระหนี้สิน โดยเฉพาะทรัพย์สินรถยนต์ซึ่งส่งผลให้มีหนี้สิน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมคิด วัชรภรณ์ (2551) ที่พบว่ารายได้ของครัวเรือนมีอิทธิพลต่อจำนวนหนี้ของครัวเรือนเกษตรกร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.01$

ส่วนปัจจัยอื่นๆ ที่เหลือ ได้แก่ อาชีพหลักของครัวเรือนเกษตรกร อาชีพรองของครัวเรือนเกษตรกร ขนาดการถือครองที่ดิน รูปแบบการใช้แรงงานในการกรีดยางพารา ไม่มีอิทธิพลต่อระดับหนี้สินของเกษตรกรชาวสวนยางพาราแต่อย่างใด

4.7.2 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ระหว่างปัจจัยทางสังคม และปัจจัยทางเศรษฐกิจกับ ระดับการออม

การศึกษาถึงปัจจัยทางสังคมและปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อระดับการออมของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผลการศึกษารูปได้ดังนี้ (ตารางที่ 4.15)

ตารางที่ 4.15 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อจำนวนเงินออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

ปัจจัย	ค่าสถิติ χ^2	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ
ปัจจัยทางสังคม		
- เพศ	2.033	NS
- อายุ	3.668	NS
- ระดับการศึกษา	5.411	NS
- สถานภาพการสมรส	2.013	NS
- สถานะทางสังคม	0.772	NS
- จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	1.146	NS
- จำนวนสมาชิกที่กำลังศึกษาอยู่	2.134	NS
- จำนวนสมาชิกที่ใช้แรงงาน/ที่ทำงาน	2.541	NS
- จำนวนสมาชิกที่ไม่ทำงาน/สูงวัย และอื่นๆ	5.794	*
ปัจจัยทางเศรษฐกิจ		
- อาชีพหลักของครัวเรือนเกษตรกร	2.470	NS
- อาชีพรองของครัวเรือนเกษตรกร	0.001	NS
- ขนาดการถือครองที่ดิน	9.576	**
- รูปแบบการใช้แรงงานในการกรีดยาง	4.046	NS
- พื้นที่กรีดยางพารา	17.095	**
- รายได้ของครัวเรือน	5.774	*
- ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน	1.087	NS
- ทรัพย์สินรถยนต์ในครัวเรือน	2.026	NS

หมายเหตุ * หมายถึง มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

** หมายถึง มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01

NS หมายถึง ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

1) ปัจจัยทางด้านสังคม

พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการออมของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.05$ พบว่ามีเพียงปัจจัยเดียว คือ จำนวนสมาชิกที่ไม่ทำงาน/สูงวัย และอื่นๆ กล่าวคือ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ที่มีจำนวนสมาชิกที่ไม่ทำงาน/สูงวัย และอื่นๆ จำนวนน้อย มีสัดส่วนการมีจำนวนเงินออมมากกว่าค่าเฉลี่ย สูงกว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนสมาชิกที่ไม่ทำงาน/สูงวัย และอื่นๆ จำนวนมาก ซึ่งสอดคล้องกับ ทฤษฎีวิวัฒนาการชีวิต ที่กล่าวว่า ในช่วงอายุน้อยๆ บุคคลยังมีรายได้ต่ำ แต่เมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้น (อยู่ในวัยกลางคน) เขาจะมีรายได้สูงขึ้น และจะมีรายได้ลดลงเมื่ออยู่ในวัยสูงอายุ แล้วจะเห็นได้ว่า ในช่วงอายุน้อยบุคคลจะมีระดับการบริโภคสูงกว่าระดับรายได้ แสดงว่าในช่วงนั้น เขาจะมีการออมเป็นลบ (Dissaving) หรือมีหนี้สินเกิดขึ้น แต่เมื่ออยู่ในวัยกลางคน บุคคลจะมีระดับรายได้สูงกว่าระดับการบริโภค ทำให้เขาสามารถออมทรัพย์ได้ ส่วนในวัยสูงอายุ รายได้ของบุคคลจะลดลง ในขณะที่การบริโภคงสูงอยู่ บุคคลจะกลับมาทำการออมเป็นลบอีกครั้งหนึ่ง

ส่วนปัจจัยอื่นๆ ที่เหลือ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพการสมรส สถานะทางสังคม จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานที่กำลังศึกษาอยู่ จำนวนสมาชิกที่ใช้แรงงาน/ที่ทำงาน ไม่มีอิทธิพลต่อระดับการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพาราแต่อย่างใด

2) ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ

2.1) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการออมของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.01$

(1) ขนาดการถือครองที่ดินมีอิทธิพลต่อจำนวนเงินออมของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.01$ กล่าวคือ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ที่มีขนาดการถือครองที่ดินมาก มีสัดส่วนจำนวนเงินออมมากกว่าค่าเฉลี่ย สูงกว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ที่มีขนาดการถือครองที่ดินจำนวนน้อย เนื่องจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดการถือครองที่ดินมาก โดยเฉพาะเป็นที่ดินสวนยางพาราจะมีโอกาสสร้างรายได้ได้มาก และส่งผลให้มีเงินออมมากขึ้นตามมาด้วย

(2) ขนาดพื้นที่กรีดยางพารามีอิทธิพลต่อจำนวนเงินออมของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.01$ กล่าวคือ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดพื้นที่กรีดยางพาราจำนวนมาก มีสัดส่วนจำนวนเงินออมมากกว่าค่าเฉลี่ยสูงกว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดพื้นที่กรีดยางพาราจำนวนน้อย เนื่องจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ที่ขนาดพื้นที่กรีดยางพารามาก ทำให้มีรายได้ในส่วนของการประกอบอาชีพสวนยางพารามากขึ้นด้วยส่งผลให้มีจำนวนเงินออมมากขึ้นในตนเองเดียวกัน

2.2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการออมของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.05$ มีเพียงปัจจัยเดียว คือ รายได้ของครัวเรือน กล่าวคือ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ที่มีรายได้ค่อนข้างสูง มีสัดส่วนการมีจำนวนเงินออมมากกว่าค่าเฉลี่ย สูงกว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ที่มีรายได้ต่ำกว่า เนื่องจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ที่มีรายได้ค่อนข้างสูงจะมีเงินเหลือจากการบริโภคมากกว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่ำ จึงสามารถเก็บออมได้มากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิดาวรรณ เฟ็งแก้ว (2550) ที่พบว่ารายได้เฉลี่ยมีความสัมพันธ์กับจำนวนเงินออมเฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.05$

ส่วนปัจจัยอื่นๆ ที่เหลือ ได้แก่ อาชีพหลักของครัวเรือนเกษตรกร อาชีพรองของครัวเรือนเกษตรกร รูปแบบการใช้แรงงานในการกรีดยางพารา ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน และทรัพย์สินรถยนต์ในครัวเรือน ไม่มีอิทธิพลต่อระดับการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพาราแต่อย่างใด

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

ในบทนี้เป็นการสรุปผลการศึกษา ข้อเสนอแนะ เสนอข้อจำกัดในการศึกษา และเสนอแนวทางในการศึกษาในครั้งต่อไป

5.1 สรุปผลการศึกษา

สารนิพนธ์เล่มนี้ได้ทำการศึกษาภาวะหนี้สิน และการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา (2) ภาวะหนี้สินและการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา และ (3) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อหนี้สิน และการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา โดยข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ข้อมูลทุติยภูมิที่รวบรวมจากเอกสารทางวิชาการที่ได้รวบรวมไว้แล้ว และข้อมูลปฐมภูมิ ได้เก็บข้อมูลจากเกษตรกรชาวสวนยางพารา ในตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) โดยเน้นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลของครัวเรือนได้ดี จำนวน 120 ราย และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และสถิติไคสแควร์ (Chi-Square : χ^2) ผลการศึกษา สรุปได้ดังนี้

5.1.1 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 41-50 ปี นับถือศาสนาพุทธ จบการศึกษาระดับประถมศึกษา และมีสถานภาพสมรส อยู่ด้วยกัน โดยส่วนใหญ่จะมีสถานะทางสังคมเป็นกรรมการกลุ่ม/ชมรม มีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 4.2 คนต่อครัวเรือน โดยแบ่งเป็นสมาชิกที่ใช้แรงงาน จำนวน 2.5 คนต่อครัวเรือน สมาชิกที่กำลังศึกษา จำนวน 1.2 คนต่อครัวเรือน และจำนวนสมาชิกที่ไม่ทำงาน/สูงวัย และอื่นๆ จำนวน 0.5 คนต่อครัวเรือน

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักเป็นเกษตรกรชาวสวนยางพารา ในส่วนของอาชีพรอง มีอาชีพรอง รับจ้าง มีพื้นที่การถือครองที่ดินเฉลี่ย 19.2 ไร่/ครัวเรือน ส่วนใหญ่ใช้ที่ดินเป็นพื้นที่ปลูกยางพาราเฉลี่ย 16.9 ไร่/ครัวเรือน ซึ่งเป็นอาชีพและการผลิตหลัก โดยส่วนใหญ่มีขนาดพื้นที่กรีดยางพาราน้อยกว่าหรือเท่ากับ 1-10 ไร่ มีรูปแบบการใช้แรงงานในการกรีดยางพารา แบบกรีดเอง ซึ่งเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างเป็นเกษตรกรรายย่อย โดยมีขนาดพื้นที่กรีดยางพาราเป็นสวนยางพาราขนาดเล็ก ทำให้สามารถกรีดเองได้ภายในครอบครัวมากกว่าจ้างกรีด

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีรายได้ทั้งหมดของครัวเรือนเฉลี่ยรวม จำนวน 263,457 บาท/ครัวเรือน/ปี โดยมีรายได้จากอาชีพการเกษตร จำนวน 219,345 บาท/ครัวเรือน/ปี คิดเป็นร้อยละ

83.26 ของรายได้รวมทั้งหมด โดยส่วนใหญ่เป็นรายได้ จากสวนยางพารา จำนวน 217,720 บาท/ครัวเรือน ซึ่งเป็นอาชีพหลัก และในส่วนของรายได้จากอาชีพนอกภาคการเกษตร มีรายได้จำนวน 44,112 บาท/ครัวเรือน/ปี

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีค่าใช้จ่ายทั้งหมดของครัวเรือนเฉลี่ยรวมจำนวน 202,750.3 บาท/ครัวเรือน/ปี โดยส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายที่จำเป็นเพื่อยังชีพ จำนวน 118,452.6 บาท/ครัวเรือน/ปี รองลงมา ค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย จำนวน 42,491.8 บาท/ครัวเรือน/ปี ชำระหนี้เงินกู้ จำนวน 25,240.8 บาท/ครัวเรือน/ปี และค่าใช้จ่ายภาษีสังคม จำนวน 16,565.0 บาท/ครัวเรือน/ปี จากพฤติกรรมการใช้จ่ายของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ถึงแม้ว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจะมีรายได้เฉลี่ยต่อปีมากกว่า ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อปี แต่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างก็มีหนี้สินจำนวนมากเช่นกัน

รายการทรัพย์สินในครัวเรือนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง โดยศึกษาเปรียบเทียบกับทรัพย์สินที่มีก่อนปี 2545 กับทรัพย์สินที่มีอยู่ในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นเกือบทุกรายการทรัพย์สิน เกือบทุกครัวเรือนจะมีรถจักรยานยนต์ เนื่องจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่นิยมใช้รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะในการเดินทางไปกรีดยางพารา และที่อยู่อาศัยกับสวนยางพารามีระยะทางไม่ไกลมากนัก สำหรับรถยนต์เป็นทรัพย์สินที่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างครอบครองมากขึ้นจากช่วงก่อนปี 2545 มากอย่างชัดเจน ซึ่งผลมาจากการมีรายได้เพิ่มขึ้น จากราคาผลผลิตยางพาราที่สูงขึ้น ทำให้สามารถครอบครองทรัพย์สินที่มีราคาสูงได้ การมีรถยนต์ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีหนี้สินที่เพิ่มขึ้น

5.1.2 ภาวะหนี้สินและการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

ภาวะหนี้สินของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ก่อนปี 2545 ส่วนใหญ่ไม่มีหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 62.5 และมีหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 37.5 ในส่วนของภาวะหนี้สินปัจจุบัน ส่วนใหญ่มีหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 69.2 และ ไม่มีหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 30.8 ปัจจุบันเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่กู้เงินไปเพื่อทำการเกษตร แหล่งเงินกู้ในระบบ เป็นการกู้เงินจากกลุ่มออมทรัพย์ ส่วนแหล่งเงินกู้นอกระบบ เป็นการกู้เงินจากญาติพี่น้อง

เมื่อเปรียบเทียบจำนวนหนี้สินของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ก่อนปี 2545 กับจำนวนหนี้สินในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีหนี้สินเพิ่มขึ้น โดยก่อนปี 2545 เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีหนี้สินเฉลี่ย 177,877.8 บาท/ครัวเรือน/ปี และในขณะที่ปัจจุบันเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีหนี้สินเฉลี่ย 310,333.0 บาท/ครัวเรือน/ปี หรือสูงขึ้น คิดเป็นร้อยละ 74.5 จากช่วงก่อนปี 2545 ทั้งนี้การมีทรัพย์สิน โดยเฉพาะรถยนต์ก็เป็นส่วนหนึ่งของการก่อหนี้สินเพิ่มขึ้นเพราะเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างอาจมีความมั่นใจในความสามารถในการผ่อนชำระในอนาคต

การออมของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ก่อนปี 2545 ส่วนใหญ่มีเงินออม คิดเป็นร้อยละ 66.7 และไม่มีเงินออม คิดเป็นร้อยละ 33.3 ในส่วนของเงินออมปัจจุบัน ส่วนใหญ่มีเงินออม คิดเป็นร้อยละ 85.8 และไม่มีเงินออม คิดเป็นร้อยละ 14.2 โดยปัจจุบันมีเงินออมเฉลี่ยต่อเดือน 3,886.06 บาท/ครัวเรือน/เดือน รูปแบบการออมของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่เลือกออมกับสหกรณ์/กลุ่มออมทรัพย์ เป็นการออมเพื่อใช้ยามเจ็บป่วย/ชรา และ ออมเพื่อการศึกษาบุตร คิดเป็นร้อยละ 65.0 และ 58.3 ในส่วนของสาเหตุของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างไม่มีเงินออม เนื่องจากมีรายได้น้อย

เมื่อเปรียบเทียบจำนวนเงินออมของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ก่อนปี 2545 กับจำนวนเงินออมในปัจจุบันจะเห็นได้ว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนเงินออมเพิ่มขึ้น โดยก่อนปี 2545 เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีเงินออมเฉลี่ย 80,155 บาท/ครัวเรือน/ปี ในขณะที่ปัจจุบันเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีเงินออมเฉลี่ย 256,302.7 บาท/ครัวเรือน/ปี หรือสูงขึ้น คิดเป็นร้อยละ 219.8 จากช่วงก่อนปี 2545 การที่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีจำนวนเงินออมที่เพิ่มขึ้น อาจจะเป็นเพราะการขยายตัวของเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้น ทำให้เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีรายได้ออกมาเพิ่มขึ้น และความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งเงินออมก็มีมากขึ้น

5.1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคม และเศรษฐกิจกับระดับหนี้สินและระดับการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

จากการวิเคราะห์ปัจจัยทางสังคมและปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อระดับหนี้สิน และระดับการออมของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผลการศึกษารูปได้ดังนี้

1) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อระดับหนี้สิน

1.1) ค่าใช้จ่ายของครัวเรือนมีอิทธิพลต่อจำนวนหนี้สินของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.01$ กล่าวคือ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ที่มีค่าใช้จ่ายสูง มีสัดส่วนการมีจำนวนหนี้สินมากกว่าค่าเฉลี่ย สูงกว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีค่าใช้จ่ายในครัวเรือนต่ำกว่า เนื่องจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีค่าใช้จ่ายสูงส่วนหนึ่งจะมีโอกาสในการก่อหนี้ได้มากขึ้น

1.2) สถานะการมีทรัพย์สินรถยนต์มีอิทธิพลต่อจำนวนหนี้สินของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.01$ กล่าวคือ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ที่มีทรัพย์สินรถยนต์ มีสัดส่วนของการมีจำนวนหนี้สินมากกว่าค่าเฉลี่ย สูงกว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีทรัพย์สินรถยนต์ เนื่องรถยนต์เป็นทรัพย์สินที่มีราคาสูง การครอบครองรถยนต์ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างก็เพิ่มมากขึ้น โดยเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะซื้อด้วยเงินผ่อน เป็นที่มาของการก่อหนี้จำนวนมากขึ้นในที่สุด

1.3) รายได้มีอิทธิพลต่อจำนวนหนี้สินของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.05$ กล่าวคือ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ค่อนข้างสูง มีสัดส่วนการมีจำนวนหนี้มากกว่าค่าเฉลี่ย สูงกว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่ำกว่า เนื่องจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ที่มีรายได้ค่อนข้างสูงจะทำการผลิตมากกว่า จึงจำเป็นต้องใช้เงินลงทุนมากกว่า และทำให้สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนมากกว่ารวมทั้งยังมีความมั่นใจในความสามารถการผ่อนชำระหนี้สิน โดยเฉพาะทรัพย์สินรถยนต์ซึ่งส่งผลให้มีหนี้สิน

ส่วนปัจจัยทางด้านสังคมได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพการสมรส สถานะทางสังคม จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนสมาชิกที่กำลังศึกษาอยู่ จำนวนสมาชิกที่ใช้แรงงาน/ที่ทำงาน จำนวนสมาชิกที่ไม่ทำงาน/สูงวัย และอื่นๆ และปัจจัยเศรษฐกิจ อาชีพหลักของครัวเรือนเกษตรกร อาชีพรองของครัวเรือนเกษตรกร ขนาดการถือครองที่ดิน รูปแบบการใช้แรงงานในการกรีดยาง พื้นที่กรีดยางพารา ไม่มีอิทธิพลต่อระดับหนี้สินของเกษตรกรชาวสวนยางพาราแต่อย่างใด

2) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีอิทธิพลต่อระดับการออม

2.1) ขนาดการถือครองที่ดินมีอิทธิพลต่อจำนวนเงินออม ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.01$ กล่าวคือ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ที่มีขนาดการถือครองที่ดินมาก มีสัดส่วนจำนวนเงินออมมากกว่าค่าเฉลี่ย สูงกว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ที่มีขนาดการถือครองที่ดินจำนวนน้อย เนื่องจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดการถือครองที่ดินมาก โดยเฉพาะเป็นที่ดินทำสวนยางพารา จะมีโอกาสสร้างรายได้ได้มาก และส่งผลให้มีเงินออมเพิ่มขึ้นตามลำดับ

2.2) ขนาดพื้นที่กรีดยางพารามีอิทธิพลต่อจำนวนเงินออม ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.01$ กล่าวคือ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดพื้นที่กรีดยางพาราจำนวนมาก มีสัดส่วนจำนวนเงินออมมากกว่าค่าเฉลี่ย สูงกว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดพื้นที่กรีดยางพาราจำนวนน้อย เนื่องจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ที่มีขนาดพื้นที่กรีดยางพารา มาก ทำให้มีรายได้ในส่วนของการประกอบอาชีพสวนยางพารามากขึ้นด้วยส่งผลให้มีจำนวนเงินออมมากขึ้นในทำนองเดียวกัน

2.3) จำนวนสมาชิกที่ไม่ทำงาน/สูงวัย และอื่นๆ มีอิทธิพลต่อจำนวนเงินออมของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.05$ กล่าวคือ เกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ที่มีจำนวนสมาชิกที่ไม่ทำงาน/สูงวัย และอื่นๆ จำนวนน้อย มีสัดส่วนการมีจำนวนเงินออมมากกว่าค่าเฉลี่ย สูงกว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนสมาชิกที่ไม่ทำงาน/สูงวัย และอื่นๆ จำนวนมาก ซึ่งสอดคล้องกับ ทฤษฎีวิถีจักรชีวิต ที่กล่าวว่า ในช่วงอายุน้อยๆ บุคคลยังมีรายได้ต่ำ

แต่เมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้น (อยู่ในวัยกลางคน) เขาจะมีรายได้สูงขึ้น และจะมีรายได้ลดลงเมื่ออยู่ในวัยสูงอายุ แล้วจะเห็นได้ว่า ในช่วงอายุน้อยบุคคลจะมีระดับการบริโภคสูงกว่าระดับรายได้ แสดงว่าในช่วงนั้น เขาจะมีการออมเป็นลบ (Dissaving) หรือมีหนี้สินเกิดขึ้น แต่เมื่ออยู่ในวัยกลางคน บุคคลจะมีระดับรายได้สูงกว่าระดับการบริโภค ทำให้เขาสามารถออมทรัพย์ได้ ส่วนในวัยสูงอายุ รายได้ของบุคคลจะลดลง ในขณะที่การบริโภคงยังสูงอยู่ บุคคลจะกลับมามีการออมเป็นลบอีกครั้งหนึ่ง

2.4) รายได้มีอิทธิพลต่อจำนวนเงินออมของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $\alpha = 0.05$ กล่าวคือเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ที่มีรายได้ค่อนข้างสูง มีสัดส่วนการมีจำนวนเงินออมมากกว่าค่าเฉลี่ย สูงกว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ต่ำกว่า เนื่องจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ค่อนข้างสูงจะมีเงินเหลือจากการบริโภคจึงสามารถนำไปออมได้

ส่วนปัจจัยด้านสังคมได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพการสมรส สถานะทางสังคม จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานที่กำลังศึกษาอยู่ จำนวนสมาชิกที่ใช้แรงงาน/ที่ทำงาน และปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพหลักของครัวเรือนเกษตรกร อาชีพรองของครัวเรือนเกษตรกร รูปแบบการใช้แรงงานในการกรีดยางพารา ค่าใช้จ่ายของครัวเรือน และทรัพย์สินรถยนต์ในครัวเรือน ไม่มีอิทธิพลต่อระดับการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพาราแต่อย่างใด

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา ภาวะหนี้สินและการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้หลักจากการทำสวนยางพารา ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับปี 2545 กับปัจจุบัน เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นเนื่องจากระดับราคายางพาราที่สูงขึ้น แต่ทั้งนี้จากพฤติกรรมการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีค่าใช้จ่ายสูงขึ้น ส่งผลให้มีจำนวนหนี้สินที่เพิ่มสูงขึ้นตามไปด้วย แต่ก็ยังมีจำนวนเงินออมที่สูงขึ้นเช่นกัน

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่อเกษตรกร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐบาลและเอกชนในการส่งเสริมให้มีการวางแผนการใช้จ่าย และการออม เพื่อให้มีเงินออมและความมั่นคงในการดำเนินชีวิต ดังนี้

5.2.1 ข้อเสนอแนะต่อเกษตรกร

1) จากผลการศึกษาพบว่าปัจจุบัน เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีหนี้สินเพิ่มขึ้น และจำนวนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่มีหนี้ก็เพิ่มสูงขึ้นเช่นกัน โดยปัจจุบันมีหนี้สินเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 74.5 เมื่อเปรียบเทียบกับปี 2545 ประกอบกับเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีทรัพย์สินฟุ่มเฟือย เช่น รถยนต์ ซึ่งเป็นการใช้จ่ายตามกระแสนิยม โดยตัวเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างอาจจะมีคำแนะนำว่า

รายได้ที่เกิดขึ้นจากการทำอาชีพสวนยางพารา จะคงอยู่ในระดับสูงตลอดไป แต่ในความเป็นจริง สถานการณ์ราคายางพาราจะมีความเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการใช้ยางพาราของโลก ซึ่งมีความไม่แน่นอน ดังนั้น ในขณะที่ยางพารามีราคาสูง เกษตรกรควรมีการวางแผนการในการใช้จ่ายของครัวเรือน และการกักเก็บ โดยเปลี่ยนพฤติกรรมในการบริโภค ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง และควรมีการจดบันทึกบัญชีครัวเรือน ซึ่งทำให้เกษตรกรสามารถทราบถึงรายรับ รายจ่าย และลดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เช่น ค่าการพนัน/หวย โดยมีการวางแผนลดภาระหนี้สินให้ลดลงในขณะที่มีรายได้สูงอยู่

2) จากผลการศึกษาพบว่าปัจจุบัน เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีการใช้จ่ายในด้านการศึกษานูตร คิดเป็นร้อยละ 20.08 สืบเนื่องจากเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับการศึกษานูตร ซึ่งเป็นธรรมชาติของคนภาคใต้โดยทั่วไปที่นิยมส่งเสริมให้บุตรหลานของตนเองให้มีระดับการศึกษาที่สูง เพื่อจะได้มีงานทำที่มั่นคง และมีรายได้ที่สูงขึ้นในที่สุด อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะต่อเกษตรกรควรให้คำชี้แนะต่อบุตรหลานของตนเอง ให้ได้ศึกษาหาความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพของบิดาและมารดา รวมทั้งนำความรู้ที่ได้นำมาใช้ในการพัฒนาการประกอบอาชีพของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

3) ในด้านการออม ถึงแม้จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีการออมเงินมากขึ้น โดยเพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 219.8 เมื่อเปรียบเทียบกับ ปี 2545 ซึ่งถือเป็นจุดเด่นของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา อย่างไรก็ตามค่าเฉลี่ยของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่ออมเงินในแต่ละเดือนยังไม่สูงมากนัก ผู้วิจัยเห็นว่าเกษตรกร โดยเฉพาะรายที่มีพื้นที่เพาะปลูก และพื้นที่กรีดยางพารามาก ควรให้ความสำคัญกับการออมให้มากกว่าปัจจุบัน และควรมีการออมเงินอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงที่ราคาผลผลิตยางพาราอยู่ในระดับสูง ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น เกษตรกรจึงควรเพิ่มการออมให้มากขึ้น เพื่อในอนาคตอาจจะเผชิญกับภาวะความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ ซึ่งเกษตรกรจะสามารถนำเงินสำรองที่ออมได้ไปใช้ในการศึกษานูตร และการรักษาพยาบาลสุขภาพได้อย่างมั่นคง

5.2.2 ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง

1) ในขณะที่ระดับราคายางสูง เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีรายได้สูง ก็จะมีหนี้สินสูง จากพฤติกรรมกรรมการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ค่าใช้จ่ายสูงขึ้น เนื่องจากมีอำนาจในการซื้อเพิ่มขึ้น ดังนั้น เพื่อให้เกษตรกรนำรายได้ที่สูงขึ้นมาใช้ในการปรับปรุงประสิทธิภาพในการผลิตยางพารา สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางพารา ควรมีการพัฒนา และมีนโยบายฝึกอบรมเกษตรกรให้มีความรู้ในการทำสวนยางพาราอย่างถูกวิธี โดยเฉพาะการดูแลบำรุงรักษาสวนยาง เพื่อเพิ่มผลผลิตต่อไร่ ทำให้เกษตรกรมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากผลผลิตที่เพิ่มขึ้นในจำนวน

พื้นที่ปลูกยางพาราที่เท่าเดิม ที่ไม่ใช่จากระดับราคาของพาราอย่างเดียว ซึ่งทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นในระยะยาวได้อย่างมั่นคง

2) จากการที่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญกับการออมเงินกับกลุ่มออมทรัพย์ ดังนั้น กระทรวงพัฒนาสังคมและทรัพยากรมนุษย์ ควรส่งเสริมทั้งทางด้านความรู้ และบริหารจัดการที่ดีให้กับกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มออมทรัพย์ ตลอดจนนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในการจัดการ ทั้งในด้านการจัดการเงินออม และการบริหารสินเชื่อของกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งจะประโยชน์กับเกษตรกรที่เป็นสมาชิก ไม่ว่าจะเป็นด้านการออม ซึ่งกลุ่มออมทรัพย์เป็นแหล่งออมเงินที่ใกล้ชิด และสะดวกในการส่งเสริมการออมเงินแก่เกษตรกร ในด้านเงินกู้ เกษตรกรจะสามารถใช้สินเชื่อจากกลุ่มออมทรัพย์ที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาอาชีพ ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ให้กับเกษตรกร ได้อีกทางหนึ่ง แต่ทั้งนี้ตัวสมาชิกก็ควรมีวินัยในการชำระหนี้คืน

3) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เป็นสถาบันการเงินที่ใกล้ชิดกับเกษตรกร ควรเป็นที่ปรึกษาทางการเงินให้กับกลุ่มเกษตรกรมากกว่าการเป็นแหล่งเงินกู้แต่เพียงอย่างเดียว แต่ในปัจจุบันก็ได้ดำเนินการไปแล้วบางส่วน เช่น การส่งเสริมให้มีการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของธนาคาร รวมทั้งโครงการผลิตเครื่องใช้อุปโภคบริโภค เพื่อใช้ในครัวเรือนของกลุ่มเกษตรกร โดยธนาคารควรมีการติดตาม และให้คำแนะนำอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

4) จากการที่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้ที่ดินเป็นพื้นที่ปลูกยางพารา ดังนั้น กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางพารา ควรกระตุ้นให้เกษตรกรปลูกพืชชนิดอื่นๆ ที่สามารถปลูกผสมผสานกับยางพาราได้ เพื่อสร้างรายได้เสริม หรือสามารถบริโภคภายในครัวเรือน เช่น ผักพื้นบ้าน ไม้ใช้สอย เป็นต้น นอกจากนี้สนับสนุนให้เกษตรกรใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทนปุ๋ยเคมี เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการทำสวนยางพาราได้อีกทางหนึ่ง

5) จากการสัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์ บางรายมีการก่อหนี้มากกว่าเงินออมของตนเองที่นำมาเป็นหลักทรัพย์ค้ำประกัน โดยการยืมสมุดเงินฝากของสมาชิกคนอื่นมาค้ำประกันเพิ่ม เพื่อให้สามารถกู้เงินได้มากขึ้น ซึ่งเป็นการส่งเสริมการก่อหนี้เกินความสามารถชำระหนี้ของสมาชิก เช่น สมาชิกกู้เงินได้ไม่เกินร้อยละ 80 ของเงินฝากที่นำมาค้ำประกัน หากเกษตรกรมีเงินฝาก 10,000 บาท ก็จะสามารกู้ได้เพียง 8,000 บาท เท่านั้น แต่ทั้งนี้ตัวเกษตรกรเองมีความต้องการเงินมากกว่า 8,000 บาท จึงทำให้เกิดการยืมสมุดเงินฝากของสมาชิกในกลุ่มออมทรัพย์มาค้ำประกันเงินกู้ในส่วนที่เพิ่มเพื่อไปใช้ได้ตามต้องการ ผู้วิจัยเห็นว่า กลุ่มออมทรัพย์ควรแนะนำสมาชิกให้กู้เงินไม่เกินกว่าเงินออมของตนเอง เพื่อให้สมาชิกทราบถึงสถานะความสามารถชำระหนี้ และไม่ก่อหนี้เกินความจำเป็น หรือเข้มงวดการนำ

สมุดเงินฝากของสมาชิกบุคคลอื่นมาค้ำประกัน เนื่องจากอาจก่อให้เกิดความเสียหายกับผู้ให้เงินฝากมาค้ำประกัน และจะไม่เป็นการจูงใจให้เกิดการออม

5.3 ข้อจำกัดและข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

5.3.1 ข้อจำกัด

1) เนื่องจากการทำวิจัยในครั้งนี้จะมีการเก็บข้อมูล ภาวะหนี้สินและการออมในปี 2545 มาเปรียบเทียบกับ ปัจจุบัน และในเรื่องรายได้ ค่าใช้จ่าย หนี้สิน และการออม ซึ่งเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างไม่ได้ทำการจดบันทึกรายรับ รายจ่ายในแต่ละวัน ทำให้ต้องใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลแต่ละรายนานพอสมควร แต่อย่างไรก็ตามเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างก็เต็มใจที่ให้ข้อมูลเต็มความสามารถ

2) การเข้าสัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีข้อจำกัดในเรื่องเวลา เนื่องจากในช่วงเช้าต้องมีการกรีดยางพารา ขายน้ำยาง และทำยางแผ่น โดยจะต้องรอเวลาในช่วงบ่าย หรือช่วงเย็น ซึ่งในบางครั้ง ต้องรอเวลาในวันที่มีฝนตก เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจะหยุดกรีดยางพาราทำให้เกษตรกรมีเวลาในการให้ข้อมูลได้มากขึ้น

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างเฉพาะในตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพทำอาชีพสวนยางพารา จึงควรทำการศึกษาในพื้นที่อื่นๆ ครอบคลุมทั้งอาชีพเกษตรกรที่ทำอาชีพสวนยางพารา และกลุ่มอาชีพอื่นๆ เพื่อนำมาเปรียบเทียบว่า ระดับหนี้สินและระดับการออม ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร และศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการชำระหนี้ของเกษตรกร

บรรณานุกรม

- ไทยตำบล. 2550. ตำบลทุ่งตำเสา. [ออนไลน์]. URL : <http://www.thaitambon.com/tambon/ttambon.asp?ID=901112> [สืบค้นวันที่ 26 พฤศจิกายน 2550]
- ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคใต้. 2548. ภาวะหนี้ครัวเรือน และผลสำรวจทัศนคติต่อการก่อหนี้และการออมของครัวเรือนในภาคใต้. กรุงเทพฯ : ธนาคารแห่งประเทศไทย
- ธนาคารแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคใต้. 2551. การออม ภาคครัวเรือนในภาคใต้. กรุงเทพฯ : ธนาคารแห่งประเทศไทย.
- นิภา เข็มมี. 2546. แนวทางการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกรบ้านโป่งรุ ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน. เชียงใหม่ : วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปาริชาติ รัตนกิจ. 2548. ปัญหาหนี้สินเกษตรกรรายย่อย : ศึกษากรณีเกษตรกรหมู่บ้านสมานมิตร ตำบลดอนศิลา อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยหัวเฉียว.
- พรสิริ สืบพงษ์สังข์. 2550. ความยากจนและการกระจายรายได้ของเกษตรกรในศูนย์พัฒนาโครงการหลวง. วารสารเกษตร. 22 (มิถุนายน 2550) : 179-188 ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิดาพรรณ เฟื่องแก้ว. 2550. พฤติกรรมการใช้จ่ายและการออมของเกษตรกรชาวสวนยางในพื้นที่กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดพัทลุง. สงขลา : สารนิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- วิทยา เจียรพันธุ์. 2550. หนี้สินของเกษตรกรไทย. [ออนไลน์]. URL : <http://www.fpo.go.th/fseg/Source/Article/Article66.htm> [สืบค้นวันที่ 15 มกราคม 2551]
- วิศาล โสภางค์. 2547. ภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล. สงขลา : สารนิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ศันสนีย์ ชาญวิชา. 2544. ระบบการผลิตทางการเกษตรและภาวะหนี้สินของเกษตรกร สมาชิกธนาคารเพื่อการเกษตรและ สหกรณ์การเกษตรสาขานครชัยศรี: ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลวัดตำโรงอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศูนย์อำนวยการปฏิบัติการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน. 2547. สถิติภาพรวมจำนวนลูกหนี้. [ออนไลน์]. URL : <http://web.neesin.com/portal/page/portal/neesincontentpub/stat/alldebtor> [สืบค้นวันที่ 7 มกราคม 2551]

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สถาบันวิจัยการยาง. 2552. **พื้นที่ปลูกยางของประเทศไทย.** [ออนไลน์]. URL : <http://www.rubberthai.com/> [สืบค้นวันที่ 11 เมษายน 2552]
- สมคิด วัชรภรณ์. 2551. **พฤติกรรมการก่อกำเนิดของเกษตรกรชาวสวนยางพาราในอำเภอเทพา และอำเภอสะบ้าย้อย จังหวัดสงขลา.** สงขลา : สารนิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล. 2550. **เอกสารประกอบการเรียนการสอน วิชาวิธีวิจัยทางธุรกิจเกษตร.** สงขลา : หลักสูตรปริญญาโท สาขาธุรกิจเกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สุกิจ ัญญกิจพรรณ. 2543. **ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรอำเภอปากพลี กับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สาขาปากพลี อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก.** กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สุระชัย เชื้อลิ้นฟ้า. 2550. **พฤติกรรมการก่อกำเนิดครัวเรือนก่อนและหลังวิกฤติเศรษฐกิจในประเทศไทย.** กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เสาวลักษณ์ ธรรมทีปกุล. 2538. **พฤติกรรมการออมของครัวเรือนเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. กรุงเทพฯ :** วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางพารา. 2552. **ความเคลื่อนไหวราคายางชนิดต่างๆ.** [ออนไลน์]. URL : http://www.rubber.co.th/rubber_price/rubberprice_mon_yr.php [สืบค้นวันที่ 11 เมษายน 2552]
- สำนักงานเกษตรอำเภอหาดใหญ่. 2547. **ข้อมูลตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.** สงขลา.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2552. **สถิติการผลิตสินค้าที่สำคัญ** [ออนไลน์]. URL : <http://www.oae.go.th/Rubber08.xls>. [สืบค้นวันที่ 27 เมษายน 2552]
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2547. **หนี้สินของครัวเรือนเกษตร.** [ออนไลน์]. URL : <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/service/article/dept.pdf> [สืบค้นวันที่ 7 มกราคม 2552]
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2550. **การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน.** [ออนไลน์]. URL : http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/service/survey/socio_sum50.pdf [สืบค้นวันที่ 12 มีนาคม 2552]

บรรณานุกรม (ต่อ)

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2550. การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2549 ภาคใต้.

กรุงเทพฯ : บริษัท เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชั่น จำกัด.

ห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์. 2550. เศรษฐกิจอำเภอหาดใหญ่. [ออนไลน์]. URL : [http://dnfe5.nfe.](http://dnfe5.nfe.go.th/localdata/RSouth/songkhla/hadyai/economic.htm)

[go.th/localdata/RSouth/songkhla/hadyai/economic.htm](http://dnfe5.nfe.go.th/localdata/RSouth/songkhla/hadyai/economic.htm) [สืบค้นวันที่ 26 พฤศจิกายน 2551]

ภาคผนวก

แบบสอบถาม

โครงการวิจัย

เรื่อง : ภาวะหนี้สินและการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

ในตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

Questionnaires :

Debt and Saving of Rubber Planters in Thung-Tum-Sao Subdistrict,

Hat Yai District, Songkhla Province

เลขที่แบบสอบถาม.....

วันที่สัมภาษณ์...../...../.....

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้เป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูล สำหรับโครงการวิจัย เรื่อง ภาวะหนี้สินและการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพาราใน ตำบลทุ่งตำเสา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาเป็นการวิจัยเพื่อจัดทำสารนิพนธ์ (Minor Thesis) ของหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการธุรกิจเกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

เพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัยและเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษา ผู้ดำเนินการวิจัยใคร่ขอความกรุณาท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามบนความเป็นจริงโดยอิสระ ข้อมูลทั้งหมดที่ได้ ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ และขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งที่ท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ในครั้งนี้

แบบสอบถามประกอบด้วย 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

ส่วนที่ 2 ข้อมูลรายได้และรายจ่ายของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

ส่วนที่ 3 ข้อมูลรายการทรัพย์สินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

ส่วนที่ 4 ข้อมูลภาวะหนี้สินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

ส่วนที่ 5 ข้อมูลการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

คำชี้แจง กรุณาลงเครื่องหมาย ในช่อง เพื่อเลือกคำตอบ และกรอกข้อมูลในส่วนที่ให้ระบุ

ส่วนที่ 1 ลักษณะทางสังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

1. เพศ [S01]
 (1) ชาย (2) หญิง
2. อายุ.....ปี [S02]
3. ศาสนา [S03]
 (1) พุทธ (2) คริสต์
 (3) อิสลาม (4) อื่นๆ (ระบุ) .....
4. การศึกษา [S04]
 (1) ไม่จบชั้นประถมศึกษา
 (2) ระดับประถมศึกษา
 (3) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3/มศ.3)
 (4) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.6/มศ.5/ปวช.)
 (5) ระดับปวส./อนุปริญญา
 (6) ระดับปริญญาตรี
 (7) สูงกว่าปริญญาตรี
5. สถานภาพการสมรส [S05]
 (1) โสด (2) สมรส อยู่ด้วยกัน
 (3) หม้าย (4) แยกกันอยู่
6. ท่านมีสถานะทางสังคมหรือไม่ [S06]
 (1) มี
 (2) ไม่มี
- 6.1 ในกรณีท่านมีสถานะทางสังคม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- (1) กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน [S07]
 (2) สารวัตรกำนัน/ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน [S08]
 (3) สมาชิกสภา อบต. [S09]
 (4) ประธานกลุ่ม/ชมรม [S10]
 (5) กรรมการกลุ่ม/ชมรม [S11]
 (6) อื่นๆ (ระบุ)..... [S12]
7. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนรวม.....คน [S13]
- 7.1 จำนวนสมาชิกที่กำลังศึกษาอยู่ จำนวน ..... คน [S14]
7.2 จำนวนสมาชิกที่ใช้แรงงาน/ที่ทำงาน จำนวน.....คน [S15]

- 7.3 จำนวนสมาชิกที่ไม่ทำงาน/สูงวัย และอื่นๆ จำนวน.....คน [S16]
8. อาชีพหลักของครัวเรือนเกษตรกร [S17]
- (1) เกษตรกรสวนยางพารา
- (2) เกษตรกรนอกเหนือจากการทำสวนยางพารา
- (3) ข้าราชการ/พนักงาน/ลูกจ้าง
- (4) ค้าขาย
- (5) รับจ้าง
- (6) อื่นๆ (ระบุ).....
9. ท่านมีอาชีพรองหรือไม่ [S18]
- (1) มี
- (2) ไม่มี
- 9.1 ในกรณีที่ท่านมีอาชีพรองของครัวเรือนเกษตรกร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- (1) เกษตรกรสวนยางพารา [S19]
- (2) เกษตรกรนอกเหนือจากการทำสวนยางพารา [S20]
- (3) ข้าราชการ/พนักงาน/ลูกจ้าง [S201]
- (4) ค้าขาย [S22]
- (5) รับจ้าง [S23]
- (6) อื่นๆ (ระบุ)..... [S24]
10. ขนาดการถือครองที่ดินของครัวเรือน จำนวน.....ไร่ [S25]
11. รูปแบบการใช้ที่ดิน
- พื้นที่ปลูกบ้าน.....ไร่ [S26]
- พื้นที่ปลูกยางพารา.....ไร่ [S27]
- ยางพาราที่ยังไม่ได้รับผลผลิต .....ไร่ [S28]
- ยางพาราที่ได้รับผลผลิตแล้ว .....ไร่ [S29]
- พื้นที่ปลูกพืช อื่นๆ .....ไร่ [S30]
- พื้นที่ให้เช่า/ให้ทำกินฟรี .....ไร่ [S31]
- พื้นที่ว่างเปล่า .....ไร่ [S32]
12. รูปแบบการใช้แรงงานในการกรีดยางพารา
- (1) กรีดยางเอง จำนวน.....ไร่ [S33]
- (2) จ้างกรีดยาง จำนวน.....ไร่ [S34]
- (3) กรีดยางเองและจ้างกรีดยาง จำนวน.....ไร่ [S35]

ส่วนที่ 2 ข้อมูลรายได้และรายจ่ายของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

1. รายได้สุทธิจากอาชีพการเกษตรของท่าน (รายได้สุทธิ หลังจากหักค่าใช้จ่ายการเกษตร)

- (1) สวนยางพารา จำนวน ..... บาท/ปี [E01]
- (2) สวนผลไม้ จำนวน ..... บาท/ปี [E02]
- (3) เลี้ยงสัตว์ จำนวน ..... บาท/ปี [E03]
- (4) อื่นๆ (ระบุ)..... จำนวน ..... บาท/ปี [E04]

2. รายได้จากอาชีพนอกภาคเกษตรของท่าน

- (1) ข้าราชการ/พนักงาน/ลูกจ้าง จำนวน ..... บาท/ปี [E05]
- (2) ค้าขาย จำนวน ..... บาท/ปี [E06]
- (3) รับจ้าง จำนวน ..... บาท/ปี [E07]
- (4) อื่นๆ (ระบุ)..... จำนวน ..... บาท/ปี [E08]

3. ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

3.1 ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นเพื่อยังชีพ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- (1) ค่าอาหาร จำนวน ..... บาท/ปี [E09]
- (2) ค่ารักษาพยาบาล จำนวน ..... บาท/ปี [E10]
- (3) ค่าเสื้อผ้าสมาชิกในครัวเรือน จำนวน..... บาท/ปี [E11]
- (4) ค่าเล่าเรียนบุตร จำนวน..... บาท/ปี [E12]
- (5) ค่าน้ำ/ค่าไฟฟ้า จำนวน..... บาท/ปี [E13]
- (6) อื่นๆ (ระบุ).....จำนวน ..... บาท/ปี [E14]

3.2 ค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- (1) ค่าผ่อนรถยนต์ จำนวน ..... บาท/ปี [E15]
- (2) ค่าผ่อนรถจักรยานยนต์ จำนวน ..... บาท/ปี [E16]
- (3) ค่าผ่อนเครื่องใช้ไฟฟ้า จำนวน..... บาท/ปี [E17]
- (4) ค่าการพนัน/หวย จำนวน..... บาท/ปี [E18]
- (5) ค่าโทรศัพท์ จำนวน..... บาท/ปี [E19]
- (6) อื่นๆ (ระบุ)..... จำนวน ..... บาท/ปี [E20]

3.3 ชำระหนี้เงินกู้ จำนวน ..... บาท/ปี [E21]

3.4 ภาษีสังคม จำนวน ..... บาท/ปี [E22]

4. ในอนาคตท่านจะเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้จ่ายหรือไม่ [E23]

- (1) เปลี่ยนแปลง
 (2) ไม่เปลี่ยนแปลง

4.1 ในกรณีท่านเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้จ่ายเปลี่ยนแปลงอย่างไร....

.....

ส่วนที่ 3 รายการทรัพย์สินในครัวเรือน

รายการทรัพย์สิน	ปี 2545		ปัจจุบัน	
ที่ดินสวนยางพารา		[A01]		[A02]
ที่ดินว่างเปล่า		[A03]		[A04]
บ้าน		[A05]		[A06]
รถยนต์		[A07]		[A08]
รถจักรยานยนต์		[A09]		[A10]
ตู้เย็น		[A11]		[A12]
โทรทัศน์		[A13]		[A14]
กล้องถ่ายรูป		[A15]		[A16]
กล้องถ่ายวิดีโอ		[A17]		[A18]
เครื่องซักผ้า		[A19]		[A20]
โทรศัพท์มือถือ		[A21]		[A22]
คอมพิวเตอร์		[A23]		[A24]
วิทยุ/เครื่องเสียง		[A25]		[A26]
อื่นๆ		[A27]		[A28]

ส่วนที่ 4 ข้อมูลภาวะหนี้สินของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

1. ปี 2545 ท่านมีหนี้สินหรือไม่ [D01]

- (1) มี จำนวน..... บาท [D02]
 (2) ไม่มี

2. ปัจจุบัน ท่านมีหนี้สินหรือไม่ [D03]

- (1) มี จำนวน..... บาท [D04]
 (2) ไม่มี

2.1 กรณีที่มีหนี้สินท่านกู้เงินจากแหล่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(1) หนี้ในระบบ [D05]

(2) หนี้นอกระบบ [D06]

2.1.1 หนี้สินในระบบ

(1) แหล่งเงินกู้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(1) ธ.ก.ส. [D07]

(2) ธนาคารพาณิชย์ [D08]

(3) ธนาคารออมสิน [D09]

(4) สหกรณ์การเกษตร [D10]

(5) กลุ่มออมทรัพย์ [D11]

(6) กองทุนหมู่บ้าน [D12]

(7) อื่นๆ (ระบุ)..... [D13]

(2) วัตถุประสงค์ของการกู้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(1) เพื่อทำการเกษตร [D14]

(2) เพื่อประกอบอาชีพอื่นที่ไม่ใช่การเกษตร [D15]

(3) เพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค [D16]

(4) เพื่อชำระหนี้สินที่อื่น [D17]

(5) เพื่อการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน [D18]

(6) เพื่อค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย [D19]

(7) อื่นๆ (ระบุ)..... [D20]

(3) ความสามารถในการชำระหนี้ [D21]

(1) สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดทุกครั้ง

(2) ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดเป็นบางครั้ง

(3) ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดทุกครั้ง

(4) หลักประกันเงินกู้ [D22]

(1) มี (1) ไม่มี

2.1.2 หนี้นอกระบบ

(1) แหล่งเงินกู้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

(1) ญาติพี่น้อง [D23]

(2) เพื่อนบ้าน [D24]

(3) นายทุนเงินกู้ [D25]

- (4) อื่นๆ (ระบุ)..... [D26]
- (2) วัตถุประสงค์ของการกู้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- (1) เพื่อทำการเกษตร [D27]
- (2) เพื่อประกอบอาชีพอื่นที่ไม่ใช่การเกษตร [D28]
- (3) เพื่อซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค [D29]
- (4) เพื่อชำระหนี้สินที่อื่น [D30]
- (5) เพื่อการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือน [D31]
- (6) เพื่อค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย [D32]
- (7) อื่นๆ (ระบุ)..... [D33]
- (3) ความสามารถในการชำระหนี้ [D34]
- (1) สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดทุกครั้ง
- (2) ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดเป็นบางครั้ง
- (3) ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนดทุกครั้ง
- (4) หลักประกันเงินกู้ [D35]
- (1) มี (1) ไม่มี

ส่วนที่ 5 ข้อมูลการออมของเกษตรกรชาวสวนยางพารา

1. ปี 2545 ท่านมีเงินออมหรือไม่ [V01]
- (1) มี จำนวน..... บาท [V02]
- (2) ไม่มี
2. ปัจจุบัน ท่านมีเงินออมหรือไม่ [V03]
- (1) มี จำนวน..... บาท [V04]
- (2) ไม่มี
- 2.1 ในกรณีท่านมีเงินออมมีลักษณะการออมอย่างไร
- 2.1.1 ความถี่ในการออม
- (1) ทุกวันๆ ละ ..... บาท [V05]
- (2) ทุกเดือนๆ ละ ..... บาท [V06]
- (3) ทุกปีๆ ละ .....บาท [V07]
- (4) อื่นๆ (ระบุ)..... บาท [V08]

2.1.2 ท่านมีรูปแบบการออมแบบใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- (1) ฝาก ธ.ก.ส. [V09]
- (2) ฝากธนาคารออมสิน [V10]
- (3) ฝากธนาคารพาณิชย์ [V11]
- (4) ฝากธนาคารสหกรณ์/กลุ่มออมทรัพย์ [V12]
- (5) การทำประกันชีวิต [V13]
- (6) สลากออมสิน/ทวีสิน [V14]
- (7) สมาชิกฌาปนกิจสงเคราะห์ [V15]
- (8) การเล่นแชร์ [V16]
- (9) การซื้อทองรูปพรรณ [V17]
- (10) การซื้อที่ดิน [V18]
- (11) อื่นๆ (ระบุ)..... [V19]

2.1.3 วัตถุประสงค์ในการออมของท่าน คือ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- (1) เพื่อเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพ [V20]
- (2) เพื่อซื้อสังหาริมทรัพย์ เช่น ที่ดินบ้าน [V21]
- (3) เพื่อซื้อสินทรัพย์ถาวร เช่น รถยนต์ โทรศัพท์ [V22]
- (4) เพื่อเป็นหลักประกันในการกู้ยืม [V23]
- (5) เพื่อการศึกษาบุตร [V24]
- (6) เพื่อใช้ยามเจ็บป่วย/ชรา [V25]
- (7) เพื่อผลตอบแทนจากอัตราดอกเบี้ย [V26]
- (8) เพื่อกิจกรรมทางศาสนา และประเพณี เช่น แต่งงาน ทำบุญ [V27]
- (9) เพื่อซื้อเครื่องประดับของมีค่า เช่น ทองรูปพรรณ [V28]
- (10) ป้องกันการสูญหาย [V29]
- (11) เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงให้แก่บุตร [V30]
- (12) อื่นๆ (ระบุ)..... [V31]

2.2 สาเหตุที่ท่านไม่มีเงินออม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- (1) ผลตอบแทนการออมไม่เป็นที่พอใจ [V32]
- (2) รายได้น้อย [V33]
- (3) การเดินทางติดต่อไม่สะดวก [V34]
- (4) ไม่มีความเชื่อมั่นในแหล่งเงินออม [V35]
- (5) อ่าน เขียน หนังสือไม่ได้ [V36]

- (6) ไม่เข้าใจวิธีการ/ขั้นตอน [V37]
- (7) ไม่มีความสะดวกเมื่อจำเป็นต้องใช้เงิน [V38]
- (8) มีหนี้สินที่ต้องชำระในแต่ละเดือนจำนวนมาก [V39]
- (9) อื่นๆ (ระบุ)..... [V40]

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงที่กรุณาเสียสละและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

นางสาววิยะดา จิตวิริยาวัฒน์

ผู้วิจัย

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ – สกุล	นางสาววิยะดา จิตวิริยาวัฒน์
วัน เดือน ปีเกิด	3 ธันวาคม 2520
วุฒิการศึกษา	บริหารธุรกิจบัณฑิต สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคใต้ สำเร็จปีการศึกษา พ.ศ. 2543
ประวัติการทำงาน	2 มกราคม 2545 - ปัจจุบัน บริษัท สยามพีริวัฒน์ จำกัด (ในเครือธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)) พนักงานบริหารชั้นต้น หัวหน้าทีมบัญชีธุรการอาวุโส สาขาหาดใหญ่ สายงานประเมินราคา